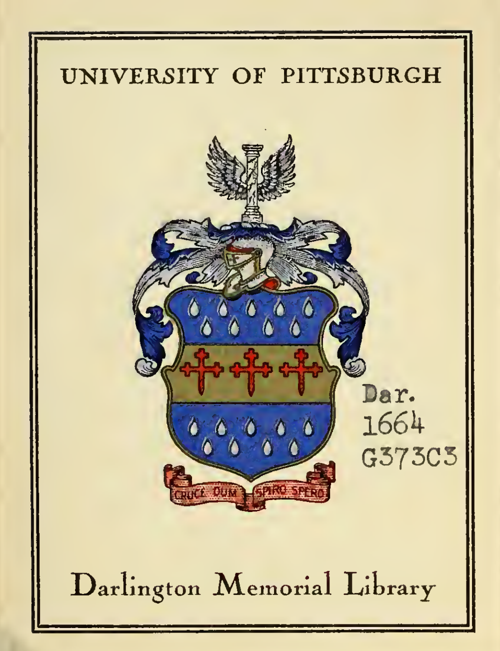
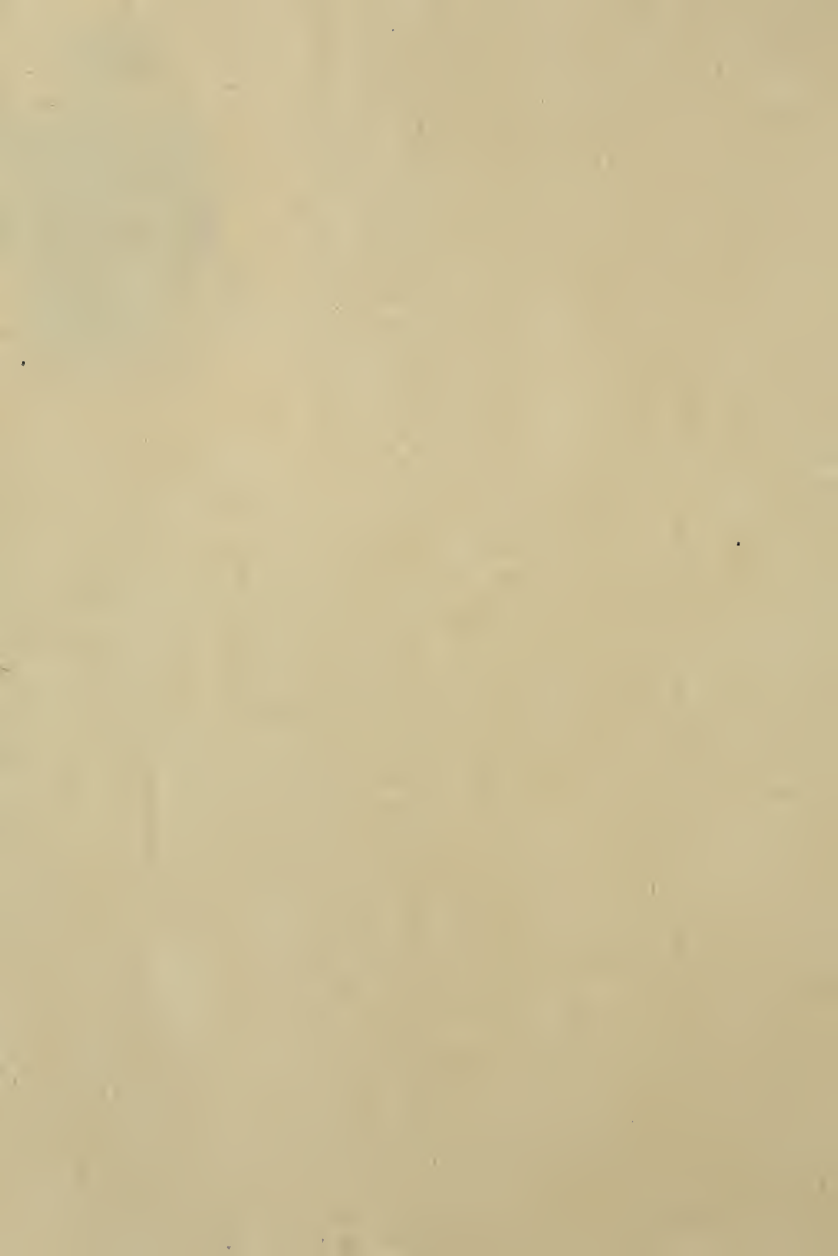

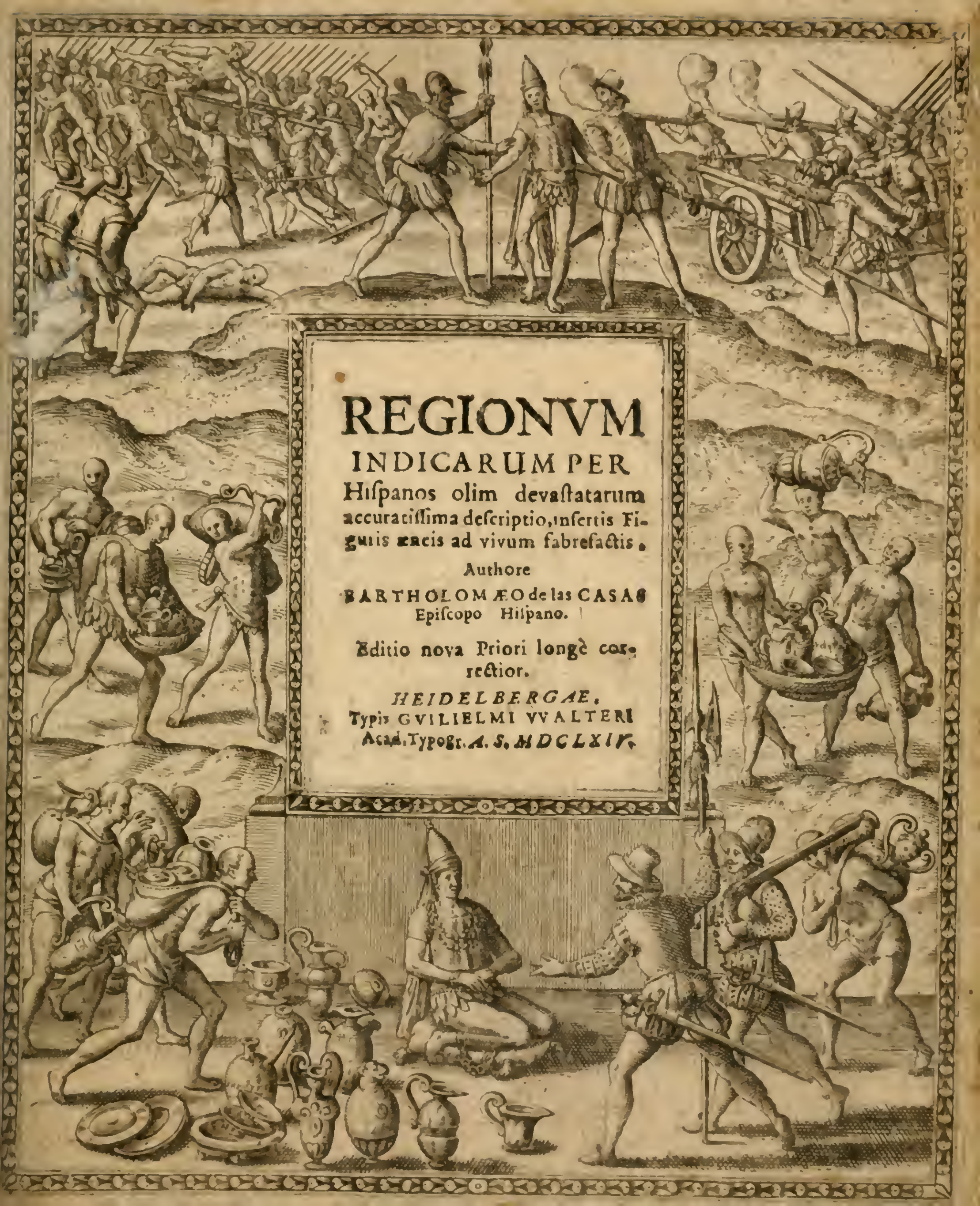

CRUCE DUM SPIRO SPERO

REGIONVM INDICARUM PER Hiſpanos olim devaſtatarum accuratiſſima deſcriptio, inſertis Figuris æneis ad vivum fabrefactis.

Authore

BARTHOLOMÆO de las CASAS Epiſcopo Hiſpano.

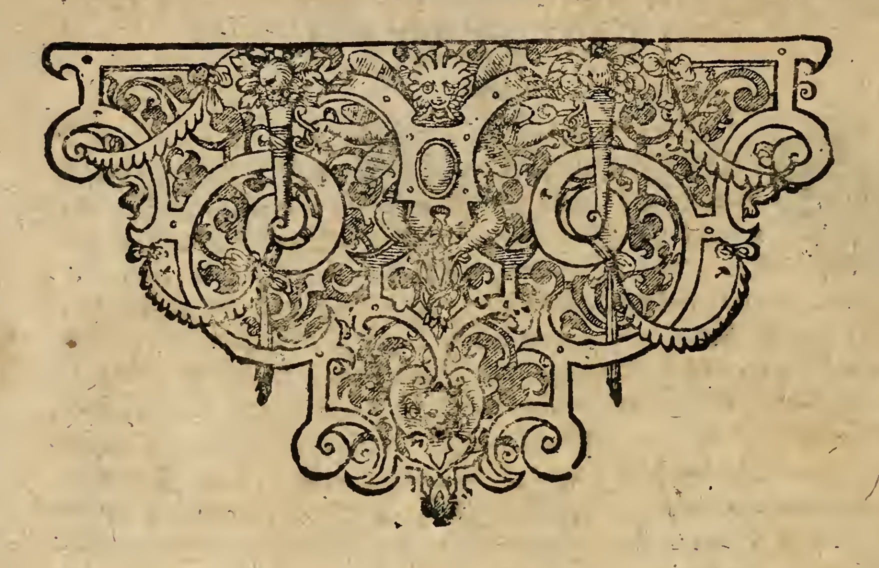
Editio nova Priori longè correctior.

HEIDELBERGAE,
Typis GVILIELMI VVALTERI
Acad. Typogr. *A. S. MDCLXIV.*

BIBLIOPOLA LECTORI FELICITATEM.

DE Græcorum Romanorumque ex Bello Cladibus scribens *Lipsius*, eorumque exemplo ad Constantiam eos hortaturus, qui parem passuri essent calamitatem, truculentas Hispanorum adversùs Indos expeditiones sic depinxit: *Non habet omne ævum, quod adstruat his exemplis, præter nostrum; sed in Orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octaginta in vastas illas & novas terras delati, quæ funera, Deus bone, ediderunt! quas strages! Nec de caussis aut jure belli dissero, tantùm de eventis. Cerno ingens illud terrarum spatium, quod vidisse magnum sit non dicam vicisse, à vicenis tricenisque militibus pervadi, & passim inermes illos greges sterni, ut segetem à falce. Ubi tu es Insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Lucayæ? quæ olim quingentis aut sexcentis hominum millibus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuistis in semen. Ostende etiam te paullùm tu Peruana, tu Mexicana ora. Heu miram miseramque faciem! immensus ille tractus & verè & alter Orbis vastus attritusque apparet, non aliter quàm si cælesti quodam igne deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit, dum hæc memoro: & video nostra omnia præ istis non aliud quàm palearum cassa esse, ut Comicus ait, aut gurgulionculos minutos.* Hæc per transennam exhibuit politissimus Scriptor. Propiùs verò & sigillatim omnia recenset, qui oculatus eorum fuit testis, Bartholomæus de las Casas Episcopus Hispanus, cujus Tractatum avidè ac diu à Viris doctis desideratum, & multis à me efflagitatum Epistolis, publicæ iterum luci expono, nullus dubitans gratissimum Literario Orbi fore hoc meum beneme-

rendi ſtudium; quod aliis etiam Scriptis haud ſpernendis patefacere allaboro. Vale pancraticè quisquis es Lector, & edita Sapientum templa venerantem favore tuo juva.

INDIARUM DEVASTATIONIS, ET EXCIDII BREVISSIMA NARRATIO.

ANNO millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo India inventa & detecta ; anno sequenti ab Hispanis habitata est, ita ut multitudo quædam Hispanorum ab hinc quadraginta novem annis eò profecta sit. Primò autem ad Insulam Hispanicam appulerunt, quæ quidem fertilissima est, & propter amplitudinem & longitudinem, ut quæ sexcenta milliaria in circuitu habeat, hoc tempore celebris. Undequaque autem circuitur penè innumeris insulis, quas & populo, & naturalibus incolis ita refertas vidimus, ut vix in toto terrarum orbe regio tam multis habitatoribus munita, reperiri possit. Terra autem firma, quæ ab hac Insula ducentis quinquaginta, & paulò plus, milliaribus distat ultra longitudinem decem millium milliariorum, circa littus maris, protrahitur, quæ quidem terræ jam repertæ sunt, & plures, procedente tempore, deteguntur : tanta autem multitudo has regiones incolit, & habitat, ut ibi ab Omnipotente major pars generis humani congregata, & convocata videatur.

Infinita autem hæc hominum multitudo ita à Deo creata est, ut simplicitate gaudeat, astutiæ, calliditatis, & malitiæ omnino expers sit, & inimica, naturalibus dominis obedientissima, & fidelissima ; erga ipsos verò Hispanos, quibus & inservit, & subdita est, humilis, patiens, & pacifica existat ; denique ut r[illegible]tis litibus & motibus, remotoque odio sine vindictæ cupiditate vivat.

Hic populus deli[illegible]atissimus est, & tenerrimus, ejusque est tam debilis, & inæqualis temperies, ut laborem tolerare non queat, paucisque annis, quocunque tandem morbo, vitæ finem imponat, ita ut ipsi

Principum & Dominorum liberi, qui hic apud nos in delitiis, omniqué rerum affluentia nutriuntur, illorum etiam agricolarum natis delicatiores, & teniores non existant. Hæc gens est pauperrima, & maximè indigens, pauca possidens, bonis temporalibus non inhians, idcirco nec superba, nec ambitiosa. Tali verò cibo victitat, ut Sanctorum Patrum in eremo victus magis parcus, minusve delicatus haud extiterit. Nuditate, solis verendis tectis, pro vestimento utitur. stragula villosa, quæ est unius ulnæ longitudinis, vel tela, quæ est ad summum duarum, illi est loco maximi & calidissimi tegumenti. Tegeti verò incumbit, & quibus pinguior est fortuna, retia in quatuor angulis, nodis alligata, pro lecto sunt, quem suo idiomate Insulæ Hispaniolæ habitatores Hamecas appellant. Ingenio subtili, docili hi homines præditi sunt; gens est docilis, & omnis bonæ doctrinæ capax, & ad sanctam nostram Catholicam religionem suscipiendam aptissima; neque etiam inhabilis ad bonos mores, ut quæ non tam variis, quam reliquum hominum genus, impedimentis, distrahatur: ita ut, vel primis labris, fidei, ut ita dicamus, rudimentis degustatis, tanto desiderio & fervore ad exercitium Sacramentorum Ecclesiæ, & servitii divini, feratur, ut ipsis religiosis ad tantos impetus sustinendos, maxima, & singulari patientia opus sit. Et ut finem imponam, sæpe Hispanos (qui bonam, quam in illis cernebant naturam; negare non poterant) hoc proprio ore proferentes audivi; nempè ad vitæ summam beatitatem, in illis solam Dei cognitionem requiri.

Ad agnos autem tam lenes, & dictis qualitatibus ab Omnipotente dotatos, ut tygres, lupi, & leones crudelissimi longa famæ oppressi, Iberi accesserunt, nulli rei ab hinc quadraginta annis incumbentes, prætèrquam cœdibus horum miserorum; quos diversis tormentorum generibus ab ullo antea nec visis, nec auditis (quorum aliqua pars inferius describetur) tam inhumanè & crudeliter lacerant, & dilaniant, ut ex tribus millionibus quos, sola Hispaniola Insula capiebat, jam ex naturalibus incolis vix restent trecenti. Cuba verò Insula, quæ in eandem longitudinem, qua Valladolid à Roma protrahitur, jam deserta, & inculta, in ruina jacet. Insulas Sancti Joannis, & Jamaycæ, quarum utraque & ampla est, & fertilis, desertas & desolatas conspicere licet. Lucayæ autem Insulæ ex ea parte, quæ Septentrionem respicit, Hispaniolæ & Cubæ vicinæ; quæ sexaginta sunt numero, vel circiter, cum Insulis, quæ vulgo Gigantum appellantur, & aliis, quarum, quæ infertilior est, horto Regio Hispalensi, fertilitate præstat, non sine maximo, & salubri

aëris temperamento, jam omni habitatore vacuæ cernuntur: cum tamen ultra quingenta millia hominum in his regionibus (accedentibus Hiſpanis) vixerint, partim cæde ſublati, partim verò vi extracti, ut in fodinis Hiſpaniolæ Inſulæ, quæ ſine naturali habitatore manſerat, laborarent. Navis quædam has Inſulas viſitans, ut facta ſegete, reſiduæ ſpicæ (nam probus aliquis Chriſtianus pietate, & miſericordia motus, ut aliquas animas ad Chriſti cognitionem attraheret, tam periculoſum iter ſuſceperat) colligerentur, undecim tantùm homines, quos ipſe vidi, reperti ſunt. Aliæ plus quàm triginta numero Sancti Joannis Inſulæ confines, omni populo ſpoliatæ ſunt. Quæ omnes Inſulæ duorum millium milliariorum longitudinem ſuperant, & tamen omni populo, incola, & habitatore populatæ jacent.

Quod verò ad terram firmam attinet, certi ſumus, & pro comperto habemus, inhumanis & execrandis ſuis factis decem Regna majoris amplitudinis, quàm ſit tota Hiſpania; ſub ea etiam comprehenſis Arragoniæ, & Portugaliæ Regnis: id eſt ultra mille milliaria Hiſpanos expopulaſſe, & omni populo, & habitatore privaſſe, quæ præſenti adhuc die deſerta; & ad deplorandam ruinam (cùm antea vix regio ulla majori incollarum numero abundarit) reducta cernitur. Nos autem pro certo affirmare audemus iis quadraginta annis, quibus cruentam, & deteſtandam ſuam tyrannidem in iis regionibus exercuerunt Iberi, injuſtè ultra duodecim (computatis tàm viris, quàm fœminis, & pueris] milliones hominum fato functos eſſe: Neque verò parcere me veritati exiſtimarem, ſi ultra quinquaginta milliones hominum naturæ debitum perſolviſſe, dicerem.

Qui ex Hiſpaniæ remotis oris, ad has Inſulas appulerunt, quique Chriſtianos ſe eſſe jactitant, duplici præcipuè via, ad extirpandam & tollendam hanc nationem de facie terræ, proceſſerunt. Quarum prior eſt injuſtum, cruentum, & ſanguinolentum, quo uſi ſunt, bellum. Altera, quòd omnes eos de medio ſuſtulerint, qui vel adhuc aliquid libertatis reſpirarent; vel qui reſecatis, tam iniquæ captivitatis, vinculis, priſtinam libertatem recuperare [quod quidem potentiores; virique ſtrenui, & fortes animo volvebant) decreviſſent: illis n. bello ſublatis ſolas fœminas, & pueros hac aura frui patiebantur; quibus poſteà tam ſuave jugum imponebant, ut beſtiarum non ſit deterior conditio. Ad quas duas impiæ tyrannidis ſpecies, tanquam ſubalterna ad genus, reliqui, & infiniti modi quibus ad extirpationem, & deſolationem hujus populi utuntur, reduci, & revocari poſſunt.

Ad destructionem autem & desolationem innumeri istius populi, solum aurum Hispanorum, ultimus finis, & scopus fuit ; & ut exiguo tempore ditati, ad status, & dignitates, quæ personis nullo modo congruebant, tanquam unico saltu, pervenirent. Denique, ut uno verbo dicam, illorum avaritia, & ambitio, qua vix major excogitari posset, harumque regionum incredibiles divitiæ, incolarumque humilitas & patientia (quæ aditum ad has terras faciliorem reddebat) huic rei ansam præbuere. Quod tanto contemtui habebant, ut eos [de iis, quæ præsens vidi, omni mendacio seposito, loquor) non ut bestias, hoc enim peroptarem, sed ut abjectissimum terræ fimum tractarent. Sicque de illorum anima, & vita solliciti fuerunt, ut supradictus numerus omni fide, sacramentisque privatus, vitam cum morte commutarit. Et hoc non minori veritate, quàm præcedentia, nititur (quod nec ipsi tyranni, & carnifices, sine mendacii nota, negare possunt) ab Indis Iberos nulla unquam injuria affectos, sed potius tanquam de cœlo demissos, eos coluisse, quousque infinitis injuriis, violentisque tormentis, & suorum injusta cœde lacessiti, ad arma concurrere coacti sunt.

De Insula Hispaniola.

IN hac Insula, ad quam primò Hispanos appulisse diximus, cruentæ cædes & hominum perditiones principia duxere : fœminas enim, & pueros Indis eripiebant, ut sibi inservirent, & eorum opera malè uterentur ; eorum autem victum magno sudore, & labore partum consumebant, eo non contenti, quem unusquisque secundum suæ facultatis vires, quæ semper perexiguæ sunt (necessaria enim tantùm ad vitam rejectis superfluis, domi asservant) gratis dabat, unica autem die, quæ ad trium familiarum, quarum unaquæque decem personas caperet, alimentum unius mensis, sufficeret, Hispanus unus absumebat. Et sic his malis fracti, tantisque afflicti tormentis, & violenta tractatione, tales homines è cœlo non esse missos, cognoscere cœperunt. Et idcirco alii cibos, alii suas fœminas, & liberos in latebris abscondebant : alii verò, ut gentem tam duræ, & terribilis conversationis fugerent, prærupta montium quærebant. Iberi autem non solùm colaphis, pugnis, & sceleratis baculorum ictibus eos excipiebant ; sed etiam violentas manus in gubernatores civitatum inijcere non verebantur. Et hæc eò temeritatis, & impudentiæ devenerant, ut quidam Capitaneus, totius Insu-

læ po-

læ potentiſſimi Regis fœmina vi abuti auſus ſit. A quo tempore cogitare cœperunt, quibus modis & rationibus Hiſpanos regione ſua pellerent; armaque incontinenti ſuſcepere. Sed quæ arma Deus bone? ea ſcilicet, quæ majorem habent ſimilitudinem tam in offenſione, quam defenſione, cum puerorum qui certant arundine, luſu, quàm cum armis virorum.

Quod cernentes Hiſpani generoſis equis inſidentes, gladiis, & lanceis benè inſtructi, ſanguinolentis ſuis ſtragibus, & ſtratagematibus initium fecere; civitatesque & pagos percurrentes nulli ætati, aut ſexui, ne fœminis quidem puerperis pepercere, quin ventre aperto vivas in fruſtra diſcerperent. Pignoribus poſitis ſimul certabant, quis unico enſis ictu hominem medium aperiret, vel diſcinderet, vel quis majori dexteritate corpus hominis capite privatum, truncúm relinqueret, aut certè quis majori induſtria mucronem viſceribus adigeret.

Infantium, pedibus ex matris mammis arreptorum, innocentia capita rupibus conquaſſabant: alios, non ſine ſcomatibus in flumina proijciebant; cadentiaque in aquam corpora, irriſione ſuæ crudelitatis & inhumanitatis teſte, ad motus invitabant: alios unà cum matribus enſium inhumanis mucronibus exponebant.

Cerra patibula erigebant, lata quidem, ſed ita demiſſa, ut pedes terram ferè attingerent, quorum unumquodque tredecim perſonis in honorem, & reverentiam, uc dicebant, noſtri Redemptoris & ejus Apoſtolorum, deſtinatum erat, quibus igne impoſitó illis affixos, in cineres vivos redigebant. Quos verò vitæ ſupereſſe volebant eos ſemiſciſſis, & pendentibus manibus dimittebant; cum hac fugæ exprobratione: Nuntias has ferte litteras iis, qui latitantes in montibus nos fugiunt.

Hac

Hac morte communiter Dominos, & Nobiles mulctabant. Perticis furca suffutis craticulas struebant, parvoque igne supposito, hi miseri paulatim, animam, magnis clamoribus, tormentorumque desperatione, efflabant.

Vidi aliquando quatuor, aut quinque ex potentioribus Dominis, his craticulis impositos torreri; & non procul duæ, vel tres aliæ craticulæ iisdem mercibus instructæ visebantur; cumque magni, qui ibi audiebantur clamores, Capitaneo essent molesti, quietemque ejus impedirent, eos laqueo tolli, & trangulari jussit. Spiculator, [cujus nomen mihi est notum, nec minus incogniti Hispali parentes) quo minus id fieret, prohibuit,

prohibuit, ſed ori impoſitis epiſtimiis, ne illorum exaudirentur clamores, ipſemet ligna ſtruens, adfuit, quouſque ad placitum toſti, animam efflarent. Harum rerum, & aliarum innumerabilium, oculos habeo teſtes. Quia verò omnes, quibus data erat poteſtas, tam inhumanam gentem, ab omni pietate alienam, generiſque humani extirpatricem, & inimicam, tanquam ſcopulos evitantes, in montibus latebras quærebant; canes venaticos, & crudeles, ita inſtruxerunt, ut primo viſu, minimoque temporis momento Indianum, tanquam porcum, devorarent. Ab iſtis canibus hæ cædes, & devaſtationes patrabantur. Et quia quandoque raro tamen, juſta æquitate moti Indiani, aliquos Hiſpanos cædebant, inter ſe hanc promulgarunt legem, ut pro uno Hiſpano occiſo, centum Indiani neci darentur.

De Regnis, quæ Inſula Hiſpaniola, capiebat.

HÆc Hiſpaniola Inſula quinque maxima Regna, totidemque potentiſſimos Reges, capiebat, quorum Imperio reliqui ferè Domini, quorum infinitus erat numerus, parebant. Erant etiam quarundam ſeparatarum regionum Domini, qui horum Regum, pro ſuperiore, nullum agnoſcebant. Horum Regnorum unum, Magua appellabatur, quod ſignificat planitiem. Hæc planities res eſt, ſi ulla in toto orbe, memorabilis, & ſcitu digna: Nam à meridie ad Septentrionem, in octuaginta milliaria porrigitur: latitudine vero quinque, octo, & quandoque decem complectitur: undique autem altiſſimis montibus circumcluſa tenetur. Illam alluunt ultra triginta millia fluviorum, & rivulorum, quorum duodecim celebribus illis fluviis Ebro, Duero, & Guadalguevir magnitudine non cedunt: Omneſque fluvii, qui è monte ad Occidentem vergente (quorum numerus eſt viginti millium) oriuntur, auro ſunt ditiſſimi. Quo monte, provincia Cibao continetur, unde, fodinæ Cibao; ex quibus prodit exquiſitum illud, & purum, tantique apud nos nominis viginti quatuor caratarum aurum; nomen habent. Hujus Regni Rex, & Dominus Guarionex vocabatur, qui ſub ſua ditione vaſallos, & Dominos tam potentes habebat, ut eorum unusquisque ad ſervitium Regis Guarionex ſexdecim millia militum adducere potuiſſet. Quorum Dominorum aliqui mihi noti fuere. Hic Rex erat obedientiſſius, & non mediocri virtute præditus, natura ſua pacifi-

pacificus, & erga Castiliæ Reges devotissimus: his suis subditis mandaverat, & jusserat, ut eorum quisque tintinnabulum auro repletum daret; succedente verò tempore, cum satisfacere non possent, eo medio scisso, alteram partem implere jussi sunt, hujus enim Insulæ habitatores ferè nullam extrahendi ex fodinis auri industriam, aut experientiam habebant. Hic Cacicus obtulit se Regis Castellæ servitio, ea conditione, ut illas terras, quæ ab Isabella, in qua prima mansionis suæ habitacula fixerant Hispani, ad Sanctum Dominicum in longitudinem quinquaginta milliarium extenduntur, coli curaret: dicebat enim, nec veritati illius sermo repugnabat, suos subditos non habere usum & practicam auri fodiendi. Quibus promissis, & facilè, ut scio, & alacri animo stetisset, & inde ex annuo reditu ultra coronatorum Castellanorum, tres milliones, Rex percepisset, & jam, in illa Insula quinquaginta urbes, Sevilia ampliores, cernere liceret.

Sed qua compensatione, & remuneratione erga hunc tam clementem, & benignum Regem usi sunt? ea scilicet, ut eum, summa infamia, in persona conjugis, ab Hispano Capitaneo Christiani nominis indigno, violatæ, afficerent. Potuisset quidem, & tempus, & opportunitatem vindictæ sumendæ, militem conscribendo expectare: sed abscondere se; & Regno, & statu, in provincia De los Ciquayos (in qua potens quidam ejus vasallus, & subditus habitabat) exul & vivere & mori elegit. At Hispani de eius absentia certiores facti, latebris amplius locum non dedere, sed illato bello, illi, qui eos tam humaniter susceperat, devastata omni regione eum repererunt, & cœperunt; qui vinculis, cathenisque alligatus, navi, ut in Castellam captivus duceretur, impositus est: in itinere autem navis periit, cum qua multi Hispani submersi, & magnum auri pondus; & inter hæc magnum auri granum, crasso pani simile, habens in pondere 3600. coranatos: ita Deo de enormibus illorum sceleribus, vindictam sumente.

Aliud Regnum Marien appellabatur, in quo est hodie portus in ultima planitiei extremitate, qua Septentrionem respicit: estque Regno Portugaliæ & amplius, & fertilius; dignum certè, quod frequenti habitatore incolatur; montibus enim abundat, aurique & orichalchi fodinis dives est. Regi nomen erat Guacanagari, cui multi potentes Domini, quorum aliquos novi, parebant. Ad hanc regionem primus, senex Thalassiarchus appulit, cum Americam detexit, qui tam humaniter, & benignè à dicto Guacanagari receptus est, & tractatus cum omnibus

 Hispanis,

Hiſpanis, quos navigationis ſuæ comites aſſumpſerat, illis omnem opem, & auxilium ferendo [ibi enim Thalaſſiarchi navis undis abſorpta fuerat) ut ex ipſius ore audiverim, ſe ab ipſis parentibus, in propria patria, blandiùs accipi non poſſe. Hic Rex cœdes, & crudelitates Hiſpanorum fugiens, ſtatu ſuo privatus, in montibus obiit. Reliqui verò dynaſtæ, eius ſubditi, in ea ſervitute, & ſervitio, quod poſtea recenſebitur, ex hac vita emigrarunt.

Tertium Regnum erat Maquana; regio etiam admiranda, ſana, & fertilis, ubi hodie melius ſaccarum totius Inſulæ conficitur. In ea regione tunc temporis regnabat Caonabo, qui reliquos, potentia, ſtatu, gravitate, & ceremoniis, quæ in eius ſervitio adhibebantur, ſuperabat. Hic Rex, cum nihil minus ſuſpicaretur, magna ſubtilitate, & induſtria ab Hiſpanis in ædibus propriis captus eſt. Eum poſtea navi impoſuerunt, ut Caſtiliam duceretur, ſed cùm in portu ſex eſſent naves vela ventis dare paratæ, pontus tantis procellis agitari cœpit, ut hæ omnes, cum iis, quos capiebant, Hiſpanis, abſorptæ cum ipſo Rege Canabao cathenis onerato, fuerint: in quo Deus æquo ſuo judicio oſtendit, non minus eſſe in hoc facto iniquitatis, & injuſtitiæ, quàm in præcedentibus. Huic Regi tres, aut quatuor fratres erant, viri ſtrenui, qui iniqua fratris, & Domini captivitate offenſi, auditis devaſtationibus, & cœdibus ab Hiſpanis, in aliis regionibus patratis, intellectaque paulo poſt fratris morte; ut ab hoſtibus vindictam ſumerent, arma ſuſcepere, quibus occurrentes Iberi certo equitum numero (qui vel maximè Indianis offendiculo ſunt) tantam ſtragem ediderunt, ut media pars huius Regni, devaſtata, & depopulata fuerit.

Xaraqua quartum Regnum eſt, quaſi centrum, & medium totius Inſulæ; in diſerto ſermone, & eloquenti idiomate par ex cæteris Regnis non habet; in politia verò, & bonis moribus, reliquis excellit. In eo maxima erat Dominorum, & nobilium copia, & ipſa plebs ſtatu, habituque corporis præſtabat. His Behechio Rex erat, qui ſororem Anacaona nomine; habebat. Uterque & frater & ſoror, Hiſpanos inſignibus beneficiis afficiens, & ex evidentibus mortis periculis liberans Regibus Caſtellæ magna ſervitia præſtiterat. Mortuo Behechio ſumma Regni penes Anacaonam remanſit. Quadam autem die accidit, ut Inſulæ gubernator ſexaginta equitibus, & trecentis peditibus comitatus

(equites autem soli sufficiebant, non solùm ad devastandam Insulam, sed etiam totum terræ continens) trecentos circiter dynastas, ad se vocaverit; quorum potentiores fraudulenter, & dolosè in domum stramineam convocatos comburi, cæteros verò, cum infinito populo lanceis, & ensium mucronibus morte mulctari, jussit. Et ipsam Anacaonam, penes quam, ut dictum est, summa erat Imperii, ut majori eam honore dignaretur, laqueo vitam finire coëgit. Quod si accideret, ut aliqui vel misericordia, vel avaritia moti, pueros pro asseclis retinentes, ne occiderentur, equis imponerent, alter succedebat, qui à tergo eos transfoderet, vel si in terram deciderent, cruribus privaret. Cum autem Indianorum aliqui, qui in humanæ huic stragi supererant, in Insulam, quæ inde octo milliaribus distat, se recepissent, quòd lanienam fugerent, ad perpetuam servitutem à gubernatore damnati sunt.

Quintum Regnum vocatur Hiquey, cui senio confecta Regina, Hiquanama nomine, quam Hispani in crucem sustulerunt, præsidebat. Eorum, quos hic vivos vidi concremari, membratim discerpi, variisque tormentis torqueri, & illorum, qui ex tantorum malorum reliquiis, vivi in captivitatem ducebantur, infinitus est numerus. Quia verò in horum populorum cœdibus, & devastationibus, tam varia dicenda forent, ut ea scriptis vix comprehendi possint (nec puto ex millesima eorum, quæ dicuntur, parte, unicam explicari) unicum de bellis supradictis, conclusionis loco, addam, & in conscientia affirmabo dictis omnibus iniquitatibus, & facinoribus, aliisque, quæ quamvis me non lateant, prætermissa facio, non majorem occasionem Indianos dedisse, aut dare potuisse, quam præberent probi religiosi in monasterio bene reformato viventes, sibi bona, aut vitam subripiendi; & cur illi, qui mortem evaderent, perpetua captivitate, & servitute detinerentur. Hoc præterea addo, me credere, & certis conjecturis assequi eo tempore, quo hæc omnia in hac Insula patrata sunt, Indianos, ne unico quidem peccato mortali, in Hispanos commisso, teneri, quòd hominum mereatur ultionem. Et quod ad ea peccata, quorum punitio Deo reservata est, attinet, ut sunt vindictæ immoderata cupido, odia, simultates, quibus in capitales hostes, ut illis erant Hispani, ferri potuissent, existimo paucos de illis rebus, justè insimulari posse; minorque erat illis impetus, & vigor (expertus loquor) quàm pueris decem, aut duodecim annorum. Et hoc certò scio Indianos semper justam causam in Hispanos bella movendi, habuisse; & Hispanos econtrà bellis neutiquam justis cum illis

certasse

certasse, sed iniquioribus, quàm ullus unquam tyrannus gesserit. Quod de reliquis eorum in America & gestis, & factis affirmo.

Peractis bellis, omnibusque habitatoribus mortuis; juvenibus, fœminis, & pueris communiter reservatis, eos inter se dividebant; alteri triginta, alteri quadraginta; huic centum, isti ducenti dabantur, & quò quisque Tyranno majori, quem gubernatorem appellàbant, gratior erat, eò plures obtinebat, tali colore, talique conditione, ut eos in Catholica fide instruerent; cum ipsimet, quibus tradebantur instruendi, & animarum cura demandabatur, pro majori parte essent homines idiotæ, crudeles, avaritiæ deditì, & omnibus vitiis coinquinati. Talem verò eorum curam habebant, ut ad fodinas auri extrahendi, & fodiendi gratia, qui labor est intolerabilis, viros mitterent; fœminis verò ad agros colendos, qui labor, etiam viris fortibus, & robustis, molestissimus est, utebantur. Illos autem herbis, & similibus rebus nullius substantiæ, alebant; atque ita in mammis puerperarum lac siccabatur, & exiguo tempore, parvæ omnes creaturæ interibant. Et quòd à viris fœminæ separatæ, illis non cohabitarent, proles nulla suscitabatur. Viri in fodinis fame, & labore vita privabantur; fœminæ verò iisdem fractæ malis & calamitatibus, in agris morte absumebantur Et ita consumptus est, & exterminatus habitantium huius Insulæ, penè infinitus numerus; iisdemq; modis totius orbis incolæ de facie terræ, tolli possent. Onera etiam octuaginta & centum librarum illis imponebantur, quæ per iter centum & ducentorũ milliarium, ferre cogebantur. Hispanos etiam in pensili vehiculo, aut lectis in modum retiorum, ab Indianis confectis, ferebant; iis enim, ut bestiis, ad transportanda onera, & itineris impedimenta, utebantur; unde accidebat, ut in humeris, & dorso, livor, belluarum fatiscentium more, appareret maximus. Et quod attinet ad flagellorum, baculorumve ictus, colaphos, maledictiones, & mille tormentorum, quibus in ipso labore, torquebantur, genera; ad illorum narrationem nec multa temporis intervalla, nec ad scribendum immensi papyri cumuli, sufficerent, at potius animos terrore consternerent.

Hic animadvertendum est, harum Insularum, & provinciarum desolationem ab obitu Serenissimæ Reginæ Dominæ Isabellæ, qui incidit in annum millesimum, quingentesimum quartum, exordium duxisse; antea enim istius Insulæ, paucæ provinciæ bello injusto depravatæ, aut fœdatæ fuerant, nec generali, ut postea, devastione violatæ: atque hæc pro majori parte, & ferè omnia Reginæ (cui Deus æternam concedat

 gloriam)

gloriam) celabantur , & prævelabantur ; ferventi enim , & mirando zelo , desiderioque penè divino in horum hominum salutem , & prosperitatem ferebatur ; cuius rei exempla , quæ & oculis vidimus , & manibus attigimus , in promptu habemus.

Sit etiam hæc generalis regula , nempe Hispanos , ad quamcunque Americæ oram pervenere , easdem crudelitates , strages , tyrannides & abominandas oppressiones , in Indiorum innocentissimam gentem exercuisse ; novorumque tormentorum generibus delectatos , in dies ad majorem crevisse sævitiam , & crudelitatem ; quibus commotus Omnipotens , multo majori & periculosiori lapsu , in censum reprobum eos labi permisit.

De Insulis Sancti Joannis , & Jamaycæ.

ANNO millesimo quingentesimo nono , Sancti Joannis , & Jamaycæ Insulas (quæ hortis , & apum alveis erant persimiles Hispani trajecerunt , eodem sibi proposito fine & scopo , quem in Insula Hispaniola propositum habuerant , infinita latrocinia , & supradicta facinora committentes , quibus inauditas crudelitates, cœdendo , urendo, torrendo & canibus homines exponendo ,adjunxere & addidere : deinde verò eos miris oppressionibus & tormentis in fodinis vexando , & affligendo , terram his innocentibus (quorum sexcenta millia , si non plura , hæ duæ Insulæ capiebant) privarunt , & spoliarunt , ita ut hodie in unaquaque vix ducentos homines reperire liceat , reliqui sine fide & Sacramentis perierunt.

De Cuba Insula.

ANNO millesimo quingentesimo undecimo Insulam Cuba trajecerunt. quæ non minore longitudine , quàm à Roma Valladolida distat, concluditur ; in qua erant amplissimæ provinciæ , & multo populo incolebatur , in qua non majori humanitate , & clementia , imò multo majori sævitia , & crudelitae processerunt. Multa notatu digna in hac Insula acciderunt. Cum Cacycus quidam , potens Dynastes , cui nomen Hathuey , qui paulò ante fugiendæ mortis , perpetuæque captivitatis , & servitutis gratia , ab Hispaniola Insula Cubam se receperat , à quibusdam Indianis Hispanos ad hanc quoque adventare intellexisset , suis omnibus convo-

„ convocatis hâc oratione usus est: Vos non latet rumor de Hispanorum
„ adventu passim inter nos sparsus, & experientia consecuti estis, qua
„ tractatione, tales, & tales (eos nominabat) & Hayti (sic sua lin-
„ gua Hispaniolam vocant) incollas exceperint; ad nos eadem patrandi
„ animo se conferunt: sed huius visitationis causa, & ratio vobisne est
„ comperta? ignotam penitus, responderunt, eos tamen & crudeli, &
„ scelerata dotatos esse natura, se non ignorare: Hanc ergo habete,
„ inquit: Quoddam adorant, & coluntavarum, nec paucis conten-
„ tum numen, atque ut illius adorationi, & cultui satisfacere possint,
„ à nobis multa petunt, omnemq; adhibent laborem, ut nos sub jugum
„ mittant, & neci dare queant: Accepta igitur, quam juxta se habebat,
„ capsula, auro mundisque referta, his verbis usus est: iste est Hispano-
„ rum Deus, in eius honorem (si placet) Arcytos (sunt quædam a-
„ pud ipsos chorearum, saltuumque genera) celebremus; sicque illius
„ numine placato, Hispanis imperabit, ne ulla nos molestia, aut inju-
„ ria afficiant, qui unanimi consensu, clara voce responderunt, *Probè
„ dictum, probè dictum*: Sicque coram hac capsula saltantes choræis, an-
„ tequam nimia lassitudine fatiscerent, finem non imposuerunt: Tunc
„ sermonem resumens dynastes Hathuey, dixit; Si hunc Deum
„ asservamus, quousque nobis tollatur, vita privabimur, quare consul-
„ tum mihi videtur, ut in flumen eum abijciamus, quo consilio appro-
„ bato ab omnibus, capsula in vicinum fluvium abjecta est,

Quamprimum ad hanc Insulam appulerunt Hispani, hic Caci-cus, ut quæ eos intus, & in cute, ut dicitur, norat, quantum poterat, evitabat, & fugiebat, seque armis, si quandoque obviam illi fierent, defendebat. Tandem captus, quòd gentem tam iniquam, & crudelem fugeret, vitamque contra eos, qui suam suorumque mortem, quærebant, tueretur, vivus exustus est.

Eccum

Et cum palo affixus eſſet, quidam monachus Ordinis S. Franciſci, vir ſanctus, ipſi aliqua de Deo, & noſtræ fidei articulis verba fecit, quæ nunquam audiverat, & quæ ad id tempus, quod à carnifice concedebatur, ſufficiebant, illi æternam gloriam, & quietem, ſi crederet, ſin minus æterna ſupplicia, promittens: Poſtquam Hathuey cogitabundus aliquandiu hæſiſſet, à monacho petiit. Utrum etiam Hiſpanis cœlorum janua pateret? Cui reſpondenti bonis Hiſpanis patere: Cacycus, ſine longiori deliberatione cœlum ſe nolle petere, dixit, ſed potius inferos, ne eadem illi, cum hac crudeli gente, manſio communis eſſet.

Et his

Et his laudibus, honoribusve Deus, & sancta fides, ab Hispanis in America afficiuntur.

Aliquando accidit, ut amplissimæ urbis, quæ decem milliaribus ab eo loco, in quo eramus, distabat, cives nobis obviam honoris gratia procederent, cum amplo commeatu, cibisque delicatis, & huiuscemodi blanditiis, nobis quàm maximam poterant piscium copiam adferentes, & distribuentes: ecce illico malo dæmone Hispanorum spiritus agitante, in tantum furorem versi sunt, ut me præsente, nulla intercedente causa aut ratione, ultra tria millia hominum tam virorum, quàm fœminarum, & puerorum, internecione sustulerint. Tam crudelia, inhumanaque facinora ibi me præsente & vidente, patrata sunt, ut nulla hominum ætas similia viderit.

Paulò post ad omnes Havanæ provinciæ Dynastas misi nuntios, ne ullo modo terrerentur, aut in absentia, vel fuga refugium quærerent, sed nobis occurrerent, me illis promittere (qua enim essent in authoritate, sciebant) nulla injuria affectos iri: præteritis enim malis, & cœdibus omnis regio maximè conturbata erat, & hoc feci ipsorum Capitaneorum consilio. Cum ad provinciam ventum est, viginti duo Dynastæ nobis obviam processerunt, quos, data fide violata, Capitaneus die sequenti, igni tradere voluit, expedire dicens hos, qui aliquando contra nos aliquo stratagemate usuri essent, è medio tolli: & sic ægrè, & difficulter igne eos eripui.

Indi huius Insulæ, sub servitutem, & calamitatem Hispaniolæ redacti, perire se & mori, sine ullo remedio cernentes, montes quærere cœperunt, alii verò desperatione ducti, laqueo vitam terminarunt; conjunxq; unà cum conjuge & liberis se suspendens, his miseriis finem imponebat. Tyranni unius Hispani (qui mihi non est incognitus) crudelitate, ultra ducenti Indi, voluntario suspendio vitam cum morte commutarunt: & sic hoc genere mortis infinitus hominum numerus periit.

Cuidam in hac Insula in aliqua dignitate Regia constituto, pro sua parte obtigerant trecenti Indiani, quorum, præ nimio labore trium mensium spatio, centum sexaginta sublati sunt, ita ut decima tantùm pars, id est, triginta, superfuerit, cum autem duplicaretur numerus, eos eodem modo necabat, & de omnium eorum vita actum erat, qui illi dabantur, quousque tandem naturæ, & diabolo debitum persolvit.

Spatio trium aut quatuor mensium me præsente, obierunt ultra sex millia puerorum, quòd parentibus, qui in fodinis laborabant, privarentur. Multaque alia stupenda vidi.

Postea verò consilium ceperunt, eos qui in montibus latitabant, persequendi, quorum stupendas strages edidere, sicque hæc Insula desolata est: quam paulò post vidimus, & certè res est miseranda, hanc ita expopulatam, & desolatam cernere.

De Terræ continenti.

ANNO millesimo, quingentesimo, decimo quarto, terram firmam trajecit, infelix quidam gubernator, crudelissimus tyrannus omni misericordia, & prudentia destitutus, instrumentum furoris Dei, eo consilio, ut multos Hispanos in has terras perduceret. Et quamvis ante hunc, aliqui tyranni eò pervenissent, ibique multos variis internecionibus crudeliter tractassent, tamen solummodo maris oram, in qua mira furta, & latrocinia commiserant, attigere. Sed reliquis, qui in aliis Insulis versabantur, quantumvis execrandis, & abominandis, hic crudelitate præstabat. Non solum populo littus maris spoliabat, sed etiam maximas regiones, & amplissima Regna, suis cædibus infinitum populi numerum ad Inferos mittens, funditus delebat. Per multa milliaria, suis excursionibus, grassabatur, in iis sc. terris, quæ Darieno, provinciisque Nicaraquanis includuntur, quæ sunt circiter quingenta milliaria terræ totius mundi fertilissimæ, in qua multi vivebant, abundabatque pagorum, urbium, & villarum numero, aurique omnium huc usque repertarum regionum erat ditissima. Quamvis enim Hispania obrizato Hispaniolæ auro resarcita esset, tamen fuerat tantùm ab Indiis ex dictis terræ visceribus, & fodinis effossum, in quibus, ut dictum est, vitæ finem imposuerunt.

Hic præses, cum suis, nova tormentorum, & crudelitatum genera, ad obtinendum, & extorquendum aurum adinvenerat. Quidam ex illius Capitaneis, in quadam excursione gubernatoris jussu ad deprædandum facta, ultra quadraginta millia personarum ensibus, igni, canibus, diversisque tormentorum generibus, expositarum, morte delevit. Quorum omnium, Ordinis Franciscanorum religiosus, nomine Franciscus de S. Romano, qui aderat, testis erit oculatus.

Maxima

Maxima, & damnosa semper fuit eorum, qui Indiis præfuerunt [quod ad conversionem, & salvationem huius populi, attinet) cæcitas: effectu enim negligebant, quod fucato sermone præ se ferebant; & ore affirmabant, quod latente cordis lingua negabant: eoque perventum est, ut Indianis mandaretur, sub pœna cruenti, & sanguinolenti belli, mortis, & perpetuæ servitutis, ut fidem amplecterentur, & obedientiæ Castellæ Regis se submitterent; quasi Dei filius, qui pro omnium redemptione mortem subiit, lege cavisset, cum dixit: *Euntes docete omnes Gentes*, ut infidelibus, pacificè, & quietè, & in hæreditaria & patria regione viventibus, mandaretur sub pœna confiscationis omnium bonorum; terrarum, libertatis, conjugum, liberorum, & mortis, ut nulla præcedente instructione, Deum confiterentur, & agnoscerent, & obedientia præstarent Regi, quem neque viderant, nec de illo quicquam audiverant; & cuius nuncii, omni humanitate destituti tam crudeliter se gerebant. Quod certè stultum est, & absurdum, omnique vituperio, & irrisione, imò ipsis inferis, dignum. Cum autem nefando huic, & iniquo gubernatori cura demandata fuisset, executioni hæc edicta tradendi, ut justiora, & æquiora apparerent, erant enim per se juri, & æquitati repugnantia: jussit (vel quibus demandata erat executio propria authoritate id agebant) ut cum desiderio tenerentur, vel propositum haberent, aliquem locum, in quo esset auri copia; Indianis in urbibus. aut domibus, sine ulla mali suspitione degentibus, compilare, & eripere; improbi Hispani, ut latrones, ad aliquem locum, medio milliari ab urbe, pago, aut villa distantem furtim accederent; & soli, noctuque edictum publicarent, & pronunciarent hoc modo: Cacici, & Indiani huius continentis, talis loci, quem nominabant, habitatores: " Vobis omnibus notum facimus, unum esse " Deum, unum Papam, & unum Regem Castellæ, qui harum terrarum " est Dominus: statim accedite, & authoramentum lege clientelæ inite. " Et sic quarta noctis vigilia, his miseris innocentibus somno oppressis, in eum locum quem nominarant, igne in domos, quæ omnes erant stramineæ immisso, irruebant, sicque viros, fœminas & pueros, antequam animadverterent, comburebant: illico, quos volebant, occidebant; quos verò captivos detinebant, tormentis, ubi, quod domi non invenerant aurum, abscondissent, fateri cogebant, qui verò vitæ supererant, servi, stigmate priùs notati, fiebant: extincto demum igne, ad aurum inveniendum, accurrebant. Ita igitur in hoc negocio se vir diris omnibus de-

bus devotus, gessit; cum malis Christianis, quos ab Anno decimo quarto, usque ad vigesimum primum, vel secundum, conscripsit, numeratis famulis, & satellitibus, à quibus tot recepit partes, ea dempta, quam recipere solebat, ex omni auro, unionibus, & mundis, ab iis acceptis, quos in servitutem redigebant, quot acciperet Dux generalis. Idem omnes, qui in aliquo Regio officio erant constituti, præstabant; mittens eorum unusquisq; quot poterat, famulos, ut prædæ partem consequerentur. Qui etiam primus in hoc Regnum venit Episcopus, famulos suos mittebat, ut prædæ particeps esset. Eo tempore plus quàm decies centena millia coronatorum auri (ut conjectura assequor) in hoc Regno deprædati sunt Hispani.

Horum autem omnium latrociniorum ad Regem vix tria millia coronatorum Castellensium missa reperiuntur; cum tamen ultra octies centena millia hominum, cæsa sint. Reliqui tyranni, qui postea huic Regno usque ad annum trigesimum tertium præfuerunt, omnibus, qui restabant, usuram vitæ, eripuerunt.

Inter omnia facinora, quæ ab hoc gubernatore, dum adhuc hoc Regnum regeret, facta, vel eius consensu patrata sunt, hoc non est omittendum. Cacicus quidam, illi dans dono, vel libera voluntate, vel (quod est magis credibile) timore ductus, novem millium coronatorum pondus, ab Hispanis tanta pecuniæ summa non contentis, captus, palo affixus est, extensis pedibus, quibus admoto igne, majorem pecuniæ summam postulabant; qui tormentis victus, domum mittens, tria adhuc millia adferri curavit. Hispani novis furoribus, nova addentes tormenta, cum cernerent eum nihil amplius dare, vel quia careret, vel certè, quòd ei voluntas plura dandi, deesset, in illo tormento tandiu eum detinuerunt, quousque medulla per plantas pedum prorumperet, unde mortuus est. His sæpè tormentis Dominos, & Satrapas, ad aurum obtinendum torquentes, vita privarunt.

Aliquoties etiam accidit, ut Iberorum centuria excursiones faciens, inciderit in montem, in quo multi homines gentem tam horrendam, & perniciosam, fugientes, latitabant, quæ in illos statim irruens, cæsis omnibus, quos poterat, sexaginta, aut octuaginta tam fœminas conjugatas, quàm virgines, captivas cepit: sed cum permagnus Indorum numerus recuperandarum conjugum, & filiarum desiderio Hispanos armis persequeretur, cum propiùs accessit; Iberi prædæ, cedere nolentes, mucrones, conjugum, filiarumque costis adegerunt. Indi præ tristitia, & dolore pectora tundentes, in talia verba irruperunt: O perversos homines! ô crudeles Hispanos! ergòne las iras ociditis? las iras sua lingua fœminas appellant, quasi dixissent: Necare fœminas acta sunt hominum crudelium, & bestiis pejorum.

A Panama distabat decem, vel quindecim milliaribus domus potentis dynastæ, cui nomen erat Paris, qui auri ditissimus erat: ad hunc accesserunt Hispani, à quo non secus, ac fratres recepti sunt, & tractati, proprioque motu quindecim millia coronatorum dono dedit Capitaneo, cui videbatur, reliquisque Iberis, illi, qui tantam auri summam gratis dabat, maximos esse thesauros, solus illorum scopus, so-

lamenque laborum ; discessum igitur fingunt, & simulant, sed circa quartam noctis vigiliam reversi, urbem, quæ sibi satis tuta videbatur, ex improviso ingredientes, eam flammis cum multis civibus, consecravere, & quinquaginta, vel sexaginta millia coronatorum deprædati sunt. Dynastes vivus evasit, congregataque quanta potuit, virorum copia, et lapsis tribus, aut quatuor diebus, Hispanos, qui centum, & triginta, vel quadraginta millia coronatorum illi surripuerant, assecutus, in eos irruens, omnem auri summam, deletis quinquaginta Hispanis, recuperavit ; reliqui autem multis vulneribus acceptis, fuga sibi consuluerunt. Pauco demum interjecto tempore Hispani in dictum Cacicum, armata manu revertuntur, eumque cum omnibus copiis delent. Qui pugnæ superfuerunt, in ordinariam servitutem vindicati sunt.

De Provincia Nicaraqua.

ANNO millesimo, quingentesimo, vigesimo secundo dictus tyrannus ulteriùs ad subjugandam Nicaraquam provinciam inauspicato processit. Nullus satis dignè, & sufficienter fertilitatem, aëris temperiem, aut hominum, qui in ea vivebant, frequentiam, exprimat. Admirandus prorsus populi infinitus numerus, hæc enim regio, urbes capiebat, quæ in longitutidem quatuor milliariorum protrahebantur, fructuumque copia (quæ causa erat tam frequentis populi) maximè commendabilis. Hic populus, quia in æquam planitiem eius regio panditur, idcircoque montium latebræ deessent, cum etiam esset tàm amœna, ut non sine maxima molestia, & difficultate illam relinqueret ; multò majoribus cruciabatur angoribus, & persecutionibus, Hispanorum Tyrannidem, & servitutem æquiori, quo poterat, animo ferre coactus : adde quòd natura mitis erat, & pacificus. Hic tyrannus cum suæ crudelitatis asseclis, tantis, hanc gentem (quo etiam consilio ad destruenda reliqua Regna usus erat) damnis, tantis cœdibus, & iniquitatibus, tantisque servitutibus, & crudelitatibus affecit, ut omnia, lingua, quamvis ferrea, complecti non possit. In hanc provinciam (quæ latius patet comitatu Ruscinensi] quinquaginta equites misit, qui omnem ejus populum gladio deleverunt, ita ut omnis sexus, & ætatis personas pro minima causa, vita privarent, veluti, si vocati non accelerarent, vel si Mahidis imposita onera (Mahis frumentum eorum lingua sonat) non adferrent, vel si ad sua, sociorumque servitia, requisitam Indiorum

nume-

numerum non adducerent ; cùm enim regio in planitie ſit conſtituta nullus horum equorum diabolicum furorem evitari poterat.

Hiſpanos excurrere, hoc eſt, alias provincias deprædari jubebat, hisque latronibus, & furciferis, ut quantum vellent numerum pacifici huius populi, abducerent, permittebat, & concedebat, quibus, cathenis impoſitis, ne oneribus ſexaginta, vel octuaginta librarum cederent, ſæpe accidebat, ut ex Indiorum quatuor millibus, ſex homines domum reverterentur, ſicque in itinere fato concedebant, quòd ſi aliqui nimio oneris pondere, defatigati in via deficerent, aut præ nimia fame, & ſiti in morbum, aut nimiam debilitatem inciderent, ne in cathena aperienda tempus tereretur, eos obtruncabant, & ſic caput in hanc partem, corpus verò in aliam cadebat. Indiani cum ad talia itinera Hiſpanos ſe accingere videbant, ſcientes nullum inde reverti, in diſceſſu non ſine fletu, & ſuſpiriis in tales ſermones irrumpebant: Illa „ ſunt itinera, quæ ſæpe ad ſervitia Chriſtianis præſtanda, menſi ſumus, „ & tamen aliquo temporis peracto ſpatio, ad ædes, conjuges, liberosque revertebamur: ſed jam omni ſpe regreſſus ſublata, illorum „ viſu, & converſatione in perpetuum privamur.

Hoc etiam accidit, ut dictus Præſes Indianos de novo, ad placitum diſpertiri voluerit, ut (ſic enim fertur) ſibi infeſtis, Indianos eriperet, aliisque diſtribueret: unde accidit, ut anno integro, ſatio nulla facta ſit: Et cum panis deficeret, accidebat, ut Hiſpani Indis, omne frumentum, quod ad familiæ victum comparaverant, eriperent, ſique ultra triginta millia hominum perirent. Et accidit, ut fœmina intollerabili fame preſſa, filium ad vitam ſuſtentandam, truncaret.

Et quoniam omnes hæ urbes, & alia loca, quæ incolebantur, hortis omnino erant perſimilia, ut dictum eſt, eas Hiſpani ut ſorte adepti erant, incolebant; ibique cibis ab his miſeris magno labore & ſudore cogregatis viventes, rebus ſuis conſulebant. Et ita unuſquiſque proprias habebat hæreditates, quibus ſe aleret & Indiani in Hiſpanorum ædibus habitabant, omniumque, nobilium, ſenum, fœminarum, puerorumque diu noctuque ſine quiete, ſervitio utebantur, nec infantum labori parcebant, quin illis onera, ad quæ apti erant, & ſanè majora imponebant: Iisque modis, nec ædes proprii quidquam concedentes, eos conſumpſerunt, & quod reſtat, quotidie conſumunt. In quo crudelitates, in Hiſpaniola Inſula patratas, ſuperarunt.

Multi

Multis etiam in hac provincia mortem accelerarunt, eorum humeris asseres, & axes, ad portum triginta milliaribus distantem, ad naves fabricandas, ferendos imponentes, illosque ad conquirendum mel, & ceram, ad montes, ubi à tygribus devorabantur, mittentes. Gravidas etiam mulieres victuris bestiarum onerabant.

Sed nulla major pestis hanc provinciam expopulavit, quam licentia captivos à Cacicis, & dynastis huius regionis petendi, ab hoc gubernatore Hispanis concessa. Singulis quatuor, aut quinque mensibus, vel quotiescunque petendi veniam à gubernatore, obtinerent, quinquaginta servos dabant, eisque Hispani minabantur, si non parerent, eos vivos comburendos, aut canibus exponendos. Cum autem Indiani paucos habeant servos, multum enim est, si Cacico sunt tres, vel quatuor, ad subditos accedebant, orphanisque primò captis, à parente. cui erant duo liberi, unum; & ab eo, cui tres erant, duos efflagitabant, & ita numero, à tyranno efflagitato, dynastes satisfaciebat, non sine lacrymis, & gemitu populi, cui (ut videtur) magna est cura liberorum. Quia autem hoc sæpè fiebat ab Anno vigesimotertio, ad annum usque trigentesimumtertium, huic Regno omnes incolæ sublati sunt: spatio enim sex vel septem annorum quinque semper, vel sex naves simul appellebantur quæ Indianis onerabantur, ut in Pananiæ & Perusii regionibus venderentur, ubi omnes extremum diem obierunt; res est enim quotidiana experientia comprobata, Indianos, cum ex patria naturali transferuntur, brevi post tempore diem extremum claudere, cum etiam non semper illis suppeditetur sufficiens victus, nec labor illis impositus ullo modo minuatur, cum ad laborem tantùm emantur. Et hoc modo ex huius provinciæ habitatoribus, qui antea erant liberi, ultra quinquies centena millia, ad servitutem educta sunt; bellis vero illis illatis, & horribili ad quam redigebantur, servitute, alia quinquaginta, vel sexaginta millia perierunt, & adhuc hodie infiniti pereunt. Hæ omnes strages spatio quatuordecim annorum inclusivè, patratæ sunt. Restant fortè in hac Provincia Nicaraquana quatuor, vel quinque millia hominum, qui ordinariis, & personalibus oppressionibus, morti dantur, cum tamen, ut dictum est, multitudine populi, reliquis orbis regionibus præstiterit

De Hispa-

De Hispania nova.

ANNO millesimo, quingentesimo, decimo septimo, Hispania nova detecta est; in cuius detectione nihil primum erat, nihil secundum, sed omnia cædibus scatebant: anno sequenti Hispani (qui se Christianos nuncupant) eò ad prædandum, & occidendum profecti sunt, quamvis ad populandam regionem, se hoc iter suscipere dicant. Ab hoc anno, usque ad annum, Millesimum, quingentesimum quadragesimum secundum, injustitia, violentia, & tyrannides Hispanorum ad ultimum extremitatis gradum pervenere, omnem enim Dei, & Regis timorem, sui ipsius obliti, seposuerunt: strages enim, crudelitates, cædes, devastationes, urbium destructiones, deprædationes, violentiæ, & tyrannides, quas in tam diversis, & amplis Regnis commiserunt, tantæ sunt, tantoque horrore animos detinent, ut eæ omnes, quas superius recensuimus, nihil sint, earum respectu, quæ ab anno millesimo, quingentesimo decimo octavo, usque ad annum millesimum quadragesimum secundum patratæ sunt, omnium gravissimæ, & abominandæ, ut regula, quæ superius loco thesis posita est, omnino vera sit, nempè eos ab initio à malo in peius ruisse, eosque à semetipsis in diabolicis suis factis, & facinoribus superatos.

Et ita à primo Iberorum ingressu in Hispaniam novam, qui incidit in decimam octavam diem mensis Aprilis dicti anni decimi octavi, usque ad annum trigesimum, quibus decem integri anni concluduntur, stragibus, & cædibus à sanguinolentis, & crudelibus Hispanorum manibus editis in 450. milliarium continenti circum Mexico, & vicinis locis, quibus quatuor vel quinque ampla Regna, quæ nec magnitudine, nec fertilitate Hispaniæ cederent, contineri possent, nullus impositus est finis. Hæc omnis regio Toleto, Hispali, Valadolidæ, Cæsari Augustæ, & Faventiæ populosior erat, neque enim hoc tempore in iis tantus est populus, neque etiam cum maximè florerent, tantus fuit, quantus extabat in ea regione, quæ ambit ultra mille octingenta milliaria. Illis duodecim annis in dicto continenti 480. milliarium Hispani, computatis viris, fœminis, juvenibus, & pueris ultra quatuor milliones hominum, in suis conquisitionibus (sic enim vocant) sed potius ipsius Turcæ, quæ ad destruendam Ecclesiam Catho-

licam referuntur, invaſionibus; bellis iniquioribus, nec ſolùm lege divina, ſed & humana damnatis: enſibus, lanceis, igne deleverunt. Neque verò, qui in ſervitute, & oppreſſione ordinaria obierunt, hoc in numero computantur.

Non eſt lingua, ſcientia, vel notitia humana, quæ recitare valeat, horum ſceleratorum facinorum, quæ hi Reipbl. imò totius generis humani capitales hoſtes, ubique in diverſis regionibus, diverſo tempore patrarunt: neque verò ulla diligentia, tempore, aut ſcripto aliquorum factorum circumſtantiæ, quibus graviores redduntur, explicari queant. Tamen de unaquaque parte aliquid ſinguluriter dicam, ea proteſtatione, & juramento, me non exiſtimare ex milleſimâ, unam partem complecti.

De nova Hiſpania peculiariter.

INter alias ſtrages, hanc etiam in ampliſſimâ urbe Cholula, quæ ultra triginta millia familiarum capiebat, edidere; Omnes regionis, vicinorumque locorum dynaſtæ, ſacerdotes primò cum ſuo magno Pontifice, pompa Hiſpanis obviam euntes; eos, ut maiori reverentia reciperent, ampliorique honore dignarentur, in medio pompæ conſtituerant, ut potentiorum, principaliorumque Satraparum civitatis ædibus excepti, in urbe hoſpicio reciperentur: Hiſpani illicò conſilium ceperunt, de ſtrage, vel caſtigatione (ſic vocant) edenda, ut ſuarum crudelitatum ſceleratis factis omnes huius regionis angulos terrore conſternerent, in omnibus enim regionibus, quas ingreſſi ſunt, hoc de more habuerunt, ut ſtatim primo appulſu inſignem aliquam ſtragem ederent qua hi agni mites, præ illorum timore, tremerent. Miſerunt, ergo ad gubernatores, & nobiles civitatis, omniumque locorum, illi, ſubditorum & & ſupremo Domino, ut accederent, cumque ad colloquium Hiſpanorum ducis appuliſſent.

Statim

ſtatim detenti, & capti ſunt, antequam ullus huius captivitatis nuntius, animadvertere poſſet. Ab illis petita ſunt ſex millia Indianorum ad ferenda impedimenta, & onera Hiſpanorum, qui cum adveniſſent, in areis ædium collocati ſunt, & concluſi. Res erat miſeratione digna, hunc miſerum populum, cùm ſe ad ferenda Hiſpanorum onera præpararet, cernere. Nudi accedebant, ſolis verendis tectis, humeris caſſe,

& cibo

&cibo oneratis ; demittebant ſe omnes in terram , & dorſo incurvato, non ſecus ac miſeri agni , ſubſidentes , ſe enſium ictibus exponebant: Sic ergo in area congregatis , pars Hiſpanorum armatorum januas tenet, ut accedentes arceat , alii mucronibus & lanceis , mites hos agnos jugulant , ita ut ne unus mortem evaſerit : elapſis autem duobus, aut tribus diebus , aliqui , qui inter mortuorum cadavera latitarant , cruenti , ſanguineque conſperſi , cum lacrymis & fletibus ſe Hiſpanis offerebant , omni ſubmiſſione eorum miſericordiam & mortis prolongationem implorantes : ſed nulla aut miſericordia , aut compaſſione moti , omnes in fruſta diſcerpebant, Omnes autem dynaſtæ , quorum ultra centum erant, vincti tenebantur , quos Capitaneus palis in terram defixis , vivos concremari juſſit. Sed Rex totius regionis evaſit , ſeque comitatus triginta , vel quadtadinta hominibus , in templum , quod erat inſtar propugnaculi , Quu eorum lingua vocabatur , conjecit , ibique magna diei parte ſe defendit. Sed Hiſpani , è quorum manibus , præcipuè verò militum nullus evadit, templo igne appoſito, omnes, qui in eo erant,combuſſerunt,qui morientes in tales voces, & clamores irrumpebant: O perditos homines, qua vos injuria affecimus, ut nos cæderetis? Ite, ite, Mexiconem petite, ubi ſupremus noſter Dominus Montenxuma, de vobis vindictam ſumet. Illud narratur, cùm huic tragœdiæ Hiſpani occupati eſſent quinque vel ſex millia hominum de medio tollentes , eorum Capitaneum ſumma lætitia perfuſum in hunc cantum prorupiſſe.

Mira Nero di Tarpeya à Romo como ſe ardia
Gritos don ninos y vieyos , yel de nada ſe dolia.

Hoc eſt,

Monte ex Tarpeio Romana incendia ſpectans
Ipſe Nero planctus vidit , nec corde movetur.

Lanienam etiam maximam in urbe Tepeaca ediderunt , quæ amplior , & ædium numero præſtantior erat prædicta. Hìc infinitum

nitum numerum, cum multis crudelitatum circumstantiis, ensium mucronibus vitæ usura privarunt.

Cholula solventes, Mexicum se contulerunt, cuius Rex Motencuma innumera dona, cum satrapis, & nobilibus in itinere variis lusuum generibus gratum illorum adventum testantibus obviam misit. Cum verò ad aggerem pervenissent, processit eis obviam eius frater multis nobilibus comitatus, qui multa dona in auro, & argento, pictai vestis

 & auri

& auri ferebant, & in ipsius urbis introitu ipse Rex, cum omni sua aula, petorito aureo portatus, eos usque ad palatium illis præparatum, comitatus est. Ea ipsa die, ut mihi à quibusdam, qui adfuerunt, relatum est, certa dissimulatione magnum Regem Motencumam, nihil minus timentem, ceperunt, & eius custodiæ octuaginta milites præfecerunt: postea verò pedibus cathena vinctus est: sed iis omnibus præteritis, & silentio involutis, de quibus multa dicenda forent, unicum notatu dignum ab illis tyrannis perpetratum narrabo. Cum se Capitaneus ad portum contulisset, debellandi cujusdam Capitanei Hispani, qui eum bello persequebatur, gratia; & alium cum centum, vel paulò plus mulitibus, ad custodiam Regis Motencumæ reliquisset, istis in mentem venit aliquid memoriæ dignum patrare, quo magis cresceret, & augeretur in his provinciis formido illorum crudelitatis, quo consilio, ut dixi sæpissimè, usi sunt.

Interea

Interea omnis nobilitas ; & plebs civitatis nihil aliud in votis habebat, quàm diversis ludorum, & recreationum generibus Regis sui captivi animos exhilarare, illiusq; capituitatem solari : inter alia verò, hoc unum erat, nempe saltationes, & choreæ, quas noctu in omnibus compitis, & plateis civitatis celebrabant, eas sua lingua Mirotes, ut Insulani Arcytos appellant. Ad has choreas omnes suas divitias, vestes, & pretiosa quæque conferunt, huic rei omnino dediti: neque enim habent majora signa, & testimonia lætitiæ. Nobiliores etiam, & sanguinis Regii

Regii Principes], unuſquiſque ſecundum gradum, dictas choreas in vicino loco earum ædium, in quibus Rex & Dominus captivus detinebatur, celebrabant. Non procul à palatio aberant, duo circiter millia juvenum nobilium, qui omnes, potentiorum totius Regni, liberi erant, & verè flos nobilitatis totius Regni Motencumæ. Ad hos ſe contulit Hiſpanorum Capitaneus, cum aliquo militum numero, & alios ad reliquas urbis partes, in quibus hæ choreæ celebrabantur, miſit, quaſi eos tantùm conſpiciendi, & videndi gratia. Juſſerat Capitaneus, ut indicta hora in hos ſaltatores irruerent, & ipſe Indianos ſaltationibus occupatos aggrediens dixit: Sant Tiago in ipſos irruamus, quo dicto, omnes evaginatis gladiis, hæc nuda, & delicata corpora aperire, ſanguinemque generoſum, & nobilem profundere cœperunt, & ita ne unicus vitæ ſuperfuit. Reliquiſque idem in aliis locis facientibus maximus ſtupor, & ſimul dolor, has provincias occupavit. Et hos faſtos, quandiu erit mundus in rerum natura, non ceſſabunt celebrare & lamentari, & decantare in ſuis Areytis. tanquam rhythmis, calamitatem, & ruinam ſeminarii antiquæ nobilitatis totius Regni, de qua tantopere gloriabantur.

Indiani inauditam hanc in tantum innocentium numerum crudelitatem, & iniquitatem cernentes, cum etiam maxima patientia injuſtam Regis ſui captivitatem tuliſſent, à quo in mandatis acceperant, ne in Hiſpanos arma caperent, omnis urbs ad arma cucurrit, & in Hiſpanos ruit, quorum multis læſis vix reliqui evaſere: pugione tandem Regis pectori admoto, illi mortem minitabantur, niſi per feneſtras prohiberet ſuis, ut ab opere deſiſterent. Sed Indii, pro tempore, mandata Regis contemnentes, Ducem elegerunt, quem omnibus copiis præfecere. Et quia, qui ad portum profectus erat Capitaneus victor revertebatur, multoque majorem Hiſpanorum numerum adducebat, quàm deduxiſſet, ab armis per ſpatium trium, vel quatuor dierum receſſum eſt, quouſque urbem ingreſſus eſſet, Tunc Indii, collectis, & congregatis maximis copiis, tandiu, & tam ſtrenuè pugnaverunt, quouſque Hiſpani de ſalute deſperantes, conſilium ceperunt, intempeſtiva nocte receptui canere, & urbem relinquere. Quod cum innotuiſſet Indiis, infinitos in pontibus paludum æquo & ſancto bello, propter ſupradictas cauſas, ut juſtas ab omni æquo judice approbandas, armis deleverunt. Poſtea verò Hiſpanis recollectis & conglomeratis, certamen urbis ſecutum eſt, in quo ſtupendas, & horribiles Indiorum lanienas edidere, infinitumque populum, multis potentibus dynaſtis igne ſublatis, trucidavere.

Perpe-

Perpetratis illis abominandis cædibus in urbe Mexicone, & aliis decem, quindecim, & viginti milliaribus ab hac urbe, hæc tyrannis & pestis ad infectandam & desolandam provinciam Panuco processit. Admirabilis erat in ea regione populi frequentia, nec minori admiratione dignæ strages, quæ ibi peractæ sunt. Eodem etiam modo devastarunt provincias Tutepecam, Ipilcingonium, & Columam, quarum unaquęque non minoris est amplitudinis, quam sunt Regna Legionæ, & Castellæ. Res esset perquam difficilis, imò omnino impossibilis, strages, & crudelitates ibi commissas recitare, & nauseam, fastidiùmque parerent legentibus.

Notandum est, eos non alio titulo has regiones ingressos esse, Indianorumque terras, quæ propter populi abundantiam omnibus verè Christianis lætitiam parere debuissent, devastasse, nisi, ut eos in servitutem redigerent; primo enim introitu, ut regi Hispaniæ obedientiam, & fidei juramentum præstarent, cogebant, quòd si non acquiescerent, illis mortem, servitudemque minabantur. Qui verò illicò non accedebant, ut mandatis tam iniquis satisfacerent, hominumque tam injustorum, & crudelium voluntati se submitterent, rebelles pronunciabantur; de illoque crimine Regi Domino nostro insimulati sunt, eorum, qui Indiis præerant, cœcitate non permittente, ut intelligerent, & comprehenderent apertissimum illud juris axioma: Nullum rebellem appellari posse, qui subditus non sit. Jam considerent, & perpendant Christiani, qui aliquam rerum habent cognitionem; Utrùm populi, propriis Dominis subditi, in hæreditaria, & libera regione viventis, corda præparari, & informari possint his nuntiis: Subjicite vos obedientiæ extranei Regis, quem nec unquam vidistis, & de quo nulla vobis unquam mentio facta est, alioquin in frusta vos discerpemus; neque ut docet experientia, dicto, quam facto, erant promptiores. Et quod stupendum magis est, eos ipsos, qui obedientiam præstant, in servitutem durissimam redigunt, quorum, propter incredibilem laborum, & tormentorum vim; quam illòrum, qui gladio tolluntur, sors est multò deterior; tandem enim cum fœminis, liberis, & omni generatione pereunt. Quod si accidat, ut minis, & crudelitatibus territi, Regis extranei dominationi se subjiciant, nonne cœci isti ambitionis, & avaritiæ crudeles ministri, se, nec divino, nec humano jure niti, vident? cum tales sint metus, qui etiam in constantissimos cadant, nec ullius sint authoritatis (ea pœna dempta, que in inferorum baratris cruciabuntur) ut ullam rem va-

lidam reddant. Prætereo offenſas, & damna in ipſum Regem, cum ejus Regna devaſtant, omnemque Indiarum jus (quantum poſſunt) imminuunt, imò invalidum, & nullum reddunt. Et hæc ſunt ſervitia, quæ Hiſpani in illis regionibus noſtris Regibus, injuſto illo, & benè fucato titulo præſtant.

Hic tyrannus eodem nixus titulo, alios duos Capitaneos, qui eum & impietate & crudelitate ſuperabant, ad florentiſſima, & fructuum, hominumque fertiliſſima Regna Guatimalæ, quæ ad auſtrum ſita ſunt, miſit: qui etiam ad Regna Naco, Honduras, & Guaymura, quæ ad Septentrionem vergunt, & itinere trecentorum milliarium Mexiconæ confines ſunt, proficiſci in mandatis acceperant. Alter terra, alter verò mari miſſus eſt, uterque tam peditatu, quàm equitatu benè inſtructus.

Hoc verè dico, malorum, quæ ab his duobus, præcipuè verò ab eo, qui in Regnum Guatimalæ profectus erat (alter enim mala morte ſublatus, paulò poſt periit) patrata ſunt, poſſe particularem librum confici, & tantis cædibus, injuriis, lanienis, & brutalibus deſolationibus, repleri, ut ſeculis tam præſentibus, quàm futuris terrorem incuteret. Hic certè tam abominationum, quàm devaſtationum, quæ omnino infinitæ ſunt, numero, & quantitate, cæteros ſuperat.

Qui mari profectus eſt magnis incurſionibus, & crudelitatibus littus maris afflixit, cui quidam ex Regno Yucatan, quod in via Regnorum Naco, & Naymura, ad quæ iter ſuum direxerat, ſitum eſt; donis onerati occurrerunt; ad quos ubi pervenit, Capitaneos miſit, cum militibus, qui terram popularentur, & magnas devaſtationes, & ſtrages ederent, præcipuè quidam ſeditioſus, & rebellis cum trecentis militibus regionem Guatimalæ vicinam intravit, ibique urbibus incenſis, omnibuſque habitatoribus cæſis, eorum bona diripuit, quod conſulto in centum, & viginti milliarium continenti fecit, ut ſi eos ſocii perſequerentur, regionem devaſtatam invenirent, & ſic ab Indiis in vindictam damnorum acceptorum necarentur; quod accidit, nam ibi præcipuus Dux cujus Imperiis dictus Capitaneus erat rebellis, occiſus eſt. Cui multi alii crudeliſſimi tyranni ſucceſſerunt, qui ſtupendis ſuis crudelitatibus Indios ſervitute afficientes, & eos poſtea, iis, qui vinum, veſtimenta, & ſimilia ad vitam neceſſaria adferebant, vendentes cum ordinaria illa ſervitute ab Anno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimoquarto, ad Annum milleſimum, quingenteſimum, trigeſimumquintum

Provin-

Provincias Naco, & Hunduras, quæ videbantur deliciarum Paradisus, & cæteris orbis regionibus, populi frequentia præstabant, desertas, & expopulatas reddidere: & nuper eas ita destructas vidimus, ut nullus sit, quantumvis durus & immanis, qui misericordia, si illas cerneret, non moveretur. His undecim annis ultra duo milliones hominum in illa regione ceciderunt, jamque vix restant duo millia, qui singulis diebus ordinaria servitute perimuntur.

Sed ad magnum illum tyrannum, qui præteritos crudelitate, ut dictum est, vicit, & præsentibus æqualis est, Guatimalam profectum, revertamur: is à Provinciis Mexiconiæ vicinis, quæ secundum iter, quod sequutus est (ut ipsemet literis ad principem Tyrannorum missis, scribit, & testatur) à Guatimala, itinere quadringentorum milliarium, distant; stragibus, combustionibus, incendiis, & depopulationibus semper incubuit, dicto titulo omnes cogens, ut se hominibus tam inhumanis, crudelibus, & iniquis submitterent, Regis Hispaniæ quem nec visu, nec auditu norant, & quem etiam iniquiorem, & crudeliorem ipsis ministris existimabant, nomine. Et sic nullo deliberandi spatio concesso, omnia igne, & sanguine delebant.

De Regno, & Provincia Guatimala

PRimò in hoc Regnum appulsu magnam stragem edidit. Hoc tamen non obstante præcipuus Dominus, in petorito cum tubis, tympanis, & exultatione, multis urbis Ultlatanæ, totius Regni emporio, nobilibus comitatus, illi processit obviam, illique cibi omni affluentia, cum iis, quæ maximè desiderabat, oblati sunt. Ea noctè Hispani extra urbem pernoctarunt: neque enim sibi satis tuti in urbe tam benè munita videbantur. Die sequenti ad se dictum Dominum, cum multis nobilibus accersiri jussit, quibus certa auri summa imperata est: illi cùm se satisfacere non posse responderent, neque enim hæc regio aurum dabat, illius jussu, sine alia criminis nota, & absque ulla procedendi forma, igne vivi combusti sunt. Cæteri harum provinciarum nobiles, cum cernerent Dominos suos, penes quos summa Imperii erat, hac sola de causa, quòd aurum non dedissent, esse combustos, in montibus fuga sibi consuluerunt, subditis imperantes, ut Hispanis, tanquam Dominis obedirent, sed illis exprèsse defendentes, & prohibentes, ne de fuga, & latebrarum locis eos certiores facerent. Et ecce infinitus ad Hispanos

accessit numerus hominum efflagitantium, ut se in subditorum numerum referrent, se illis inservire velle; Capitaneus respondit se illos recipere nolle, & omnes internecione deleturos iri, nisi locum indicarent, ad quem Domini confugerant. Indiani responderunt, sibi hoc penitus esse ignotum, & incognitum, se autem contentos, ut suo, fœminarum, liberorumque servitio uterentur; illos quidem esse domi, & accedere licere, eosque vel nece, vel quo modo vellent excipere: quod sæpè & repetito obtulerunt. Res est mira: Hispani pagos & villas petiere, & miseros hos labori cum fœminis, & liberis securè, ut putabant, incumbentes, lanceis deleverunt. Accesserunt ad amplum quemdam pagum, qui innocentiæ confidens, præ reliquis se tutissimum existimabat, sed ad tantam desolationem spatio duarum horarum redactus est, ut gladiis omnis sexus, & ætatis hominibus sublatis, nulli (exceptis iis, qui sibi fuga consulere potuerunt) tantæ cædi superfuerint.

Cernentes Indii, neque humilitate, neque donis, aut patientia, tam inhumana, & ferocia corda placari, seque sine ulla ratione ita mactari, consilium ceperunt colligendi se, & ad arma concurrendi: tutius quippe esse ducebant, cùm mors illis malum esset necessarium, armata manu, vindictam de hostibus sumendo cædi, quàm sine vindicta, ab illis necari. Cùm autem armorum inopiam, nuditatem, & debilitatem suam cernerent, neque se ullum equorum usum habere, ut hosti tam furioso prævalerent, illis in mentem venit, scrobes in ipsis itineribus subigere, in quas pertranseuntes equi inciderent; & ita palis adustis, & acutis ibi consulto statutis, & sic gleba tectis, ut videri non possent, transfigerentur. Bis quidem, vel ter in illas scrobes equi incidere, sed postea Hispani optimè præcaverunt. Idcirco hanc legem condiderunt, ut quotquot cujuscunque ætatis, vel sexus Indiani caperentur, in has easdem foveas, quas facerant, injicerentur. In eas etiam gravidas fœminas conjecerunt, & quotquot occurrebant senes, quousque omnino repletæ fuerunt. Res erat magna commiseratione digna, fœminas cum pueris his palis transfixas cernere: reliqui verò gladiis, & lanceis sublati sunt: aliquos etiam famelicis canibus exponebant. Potentem satrapam in igne maximo combusserunt; inquientes: illum hoc genere mortis maximo honore affici. Duraruntque hæ crudeles lanificinæ spatio septem annorum ab Anno vigesimo quarto usque ad annum trigesimumprimum. Quot eo tempore morte affici potuerint, lector judicet.

Inter

Inter infinita ſcelera ab hoc tyranno, & ſuis, neque enim ipſo duce humaniores exiſtebant, in hoc Regno patrata, hoc etiam notatu eſt dignum. In provincia Cuzcatan in qua urbs Sancti Salvatoris ſita eſt, quæ quidem regio, cum vicino maris tractu, qui in quadraginta, vel quinquaginta milliarium longitudinē extenditur, & in ipſa urbe Cuzcatan, quæ erat totius provinciæ metropolis, magno applauſu receptus eſt, eum enim viginti, vel triginta millia Indianorum gallinis, aliiſque ad victum neceſſariis, oneratorum, expectabant. Ille receptis donis, juſſit, ut unuſquiſque Hiſpanorum, hujus populi, quantum vellet numerum

 eligeret,

eligeret, ut eo tempore, quo ibi manerent, eorum servitiis uterentur, & ferre quidquid juberent, cogerentur. Quisque centum, vel quinquaginta, ut existimabat ad servitium suum sufficere, eligebat. Miseri isti agni omnibus juribus, omnique conatu Hispanis inserviebant, ita ut sola adoratio desideraretur. Interea hic Capitaneus multum auri à Dominis efflagitavit, ad id enim solum venerat, qui responderunt se esse contentos illis omne aurum quod habebant, tradere. Indiani igitur magnum hastarum ex orichalcho inaurato, numerum, quæ aureæ esse videbantur, & certè aliquid auri illis inerat, congregarunt. Capitaneus eas Lydio lapide probari jussit, cumque orichalcum esse cerneret, Hispanos his verbis allocutus est; omnibus diris devota sit talis regio, in qua nullum est aurum; quisque retineat, quos sibi pro servis elegit, cathenis concludantur, & servitutis stigmate notentur: quod & factum est, stigma enim Regium, iis, qui non evaserunt, inustum est. Ego etiam præcipuo totius civitatis viri filio vidi imprimi. Indiani, qui evaserant, cum reliquis regionis incolis hæc omnia cernentes, congregarunt se, ut bello Hispanos tentarent, sed tam malo omine, ut infinitus eorum numerus prostratus sit. Postea Guatimalam reversi sunt, ubi urbem condiderunt, quam Deus justo suo judicio tribus, quorum primum aquæ alterum terræ tertium lapidum, magnitudinis decem, vel viginti boum, diluviis simul concurrentibus, delevit. Cæsis itaque omnibus, qui bello eos infestare poterant; cæteri ad dictam servitutem redacti sunt, tributa masculorum, & filiarum solventes, neque enim alia utuntur servitute. Et sic iis, in Perusium, ut venderentur, missis, relinquisque cædibus, hoc Regnum, quod tam in longitudine, quàm in latitudine centum milliaria habet, nec ulli alteri, aut populo, aut fœlicitate cedit, destruxerunt, & desertum reddiderunt. Et ipsemet tyrannus scripsit majorem esse in hac provincia populi frequentiam, quàm in Regno Mexico, quod & verum est. Cum suis sociis, & confratibus ultra quatuor vel quinque milliones hominum quindecim, aut sexdecim annorum spatio ab anno vigesimoquarto, ad quadragesimum usque mortui dedit, & quotidie eos, qui restant suis crudelitatibus destruit.

Huic

Huic tyranno de more erat, cum alicui urbi, vel provinciæ bellum moveret, Indianorum jam ſubjugatorum, quantum poterat, numerum, ducere, ut ſociis bellum inferrent, cumque decem, vel viginti millibus hominum, quos ſecum ducebat, non daret unde vitam ſuſtentarent, illis permittebat, ut aliorum Indianorum in bello captorum, carnibus veſcerentur. Et ita in ſuo exercitu humanæ carnis lanienam habebat, & in ejus præſentia pueri occidebantur, & torrebantur. Homines occidebant pedum tantum, & manuum gratia, hæc enim membra in cupediis habebant. Quibus à vicinis intellectis omnes ſtupore, & terrore conſternati ſunt.

Trans-

Transferendarum navium labore multos interimebat, eos, enim à mari Septentrionali ad Mediterraneum, quæ centum & triginta milliaribus distant, ancoris maximi ponderis oneratas, transportari curabat. Ita etiam multa, & maxima tormenta belli transferebantur, quæ horum hominum nudorum imponebantur humeris, & sic multis, maximis & ponderosis oneribus oppressi, in itinere (oculatus testis loquor) deficiebant. Familias separabat, & dividebat conjugibus conjuges eripiens, & parentibus filias, quas nautis & militibus dabat, ut illis satisfaceret. Omnes naves Indiis replebat, ubi fame, & siti enecabantur. Si profectò omnium illius crudelitatum particularia, recensere vellem, integrum librum conficerem, qui animos hominum in stuporem traheret. Ille potentes duas classes habebat, quibus tanquam fulmen cœli, hos miseros consumebat. O quam multos liberos, parentibus, quàm multos conjugibus, conjuges, & liberis parentes orbavit, quàm multorum adulteriorum, libidinum, & raptuum causa extitit, quàm multis libertatem eripuit, quantis angoribus, & calamitatibus innumeros oppressit, quantas excitavit lachrymas, suspiria, gemitus, quàm multis, in hac mundi peregrinatione, desolationum, & damnationis in futuro seculo, author extitit, non solùm Indianis, quorum infinitus est numerus sed etiam Hispanis, quorum ope in committendis his horrendis, & abominandis crudelitatibus & facinoribus usus est. Deum supplex oro, ut ejus misereatur, & contentus esse velit, mala illa, qua periit, morte.

De nova Hispania, item Panuco, & Xalisco.

HOrrendis dictis crudelitatibus, & cædibus, & iis, quas omisi, in provinciis novæ Hispaniæ, & Panuconiæ, peractis, Panuconem venit: crudelis & rabidus alter tyrannus, qui multas crudelitates committens, & multas naves his barbaris oneratas Cubam, & Hispaniolam, ut ibi venderentur, mittens, hanc provinciam penitus desertam reddidit. Et accidit, ut pro jumento dati sint octingenti Indiani, anima rationis participe dotati. Præses autem urbis Mexiconiæ, & totius novæ Hispaniæ factus est: & cum illo multi alii tyranni Auditoris officio donati sunt: in quibus officiis exercendis se tam multis peccatis, crudelitatibus, facinoribus, & abominationibus coinquinarunt, ut credi vix possit. Et ita hanc regionem desolatione affecerant, quòd si religiosi Ordinis Sancti

Fran-

Francisci illis strennè se non opposuissent, & citò de consilio Regio, optimo, omnisque virtutis amantissimo, provisum regioni non fuisset; duorum annorum spatio, quod Hispaniolæ acciderat, penitus expopulata, & deserta Hispania nova, jam in ruinis jaceret. Quidam istius Præsidis socius, ut muro hortum suum concluderet, octo millium Indiorum servitio utebatur, cumque illis nec victum, nec salarium daret, omnes interibant, neque unquam illorum morte ulla misericordia, aut commiseratione motus est.

Postquam primus ille Capitaneus de quo dictum est, finem destructioni Panuconis imposuisset, illique relatum esset Senatum Regium adventare, ulterius, ut aliquam regionem, in qua tyrannidem exercere posset, inveniret, processit, & vi ultra quindecim, aut viginti millia hominum sequi coëgit, ad ferenda Hispanorum, & comitum onera, & impedimenta, quorum vix ducenti, reliquis in itinere peremptis, reversi sunt. Tandem ad provinciam Machuacam devenit, quæ itinere quadraginta milliarium Mexicone distat, nec illi fertilitate, aut populi numero cedit, Regi, illi honoris gratia obviam procedenti, cum multo populo, à quo mille servitiis, & beneficiis affectus fuerat, captivitatem indixit, eum enim esse auri, & argenti ditissimum, fama dictitabat. Et ut aurum ab eo extorqueret, & emungeret, eum tormentis torquebat: numella enim pedibus apposita, extenso corpore manibus palo alligatis, pruna pedibus adhibita est, aderatque puer, qui oleo eos paulatim irrigabat, ut cutis melius torreretur: una ex parte stabat vir impius, qui arcum cordi collimabat: aderat verò alter alia ex parte cum canibus, se eos dimissurum simulans, quod si fecisset, minimo profecto temporis momenro dilaniandus erat, & hujuscemodi tormentis eum vexabat, ut ejus confessione thesaurii in lucem prodirent; quousque quidam Ordinis Sancti Francisci Monachus advenit, qui eum tormentis, non tamen morte, quæ illa subsecuta est, eripuit, multos Cacicos, & dynastas hujus provinciæ, eodem mortis genere, vitæ usura privavit, ut ab eis argentum, & aurum consequeretur.

Hac ipſa tempeſtate quidam, crumenarum, potius, quàm animarum viſitator, advenit, qui cum quædam idola, ab Indiis abſcondita, reperiſſet, & offendiſſet, neque enim improborum Hiſpanorum documentis, Dei melioris cognito illis innotuerat, tandiu captivos potentiores detinuit, quouſque ſua idola tradidiſſent, exiſtimabat enim ea eſſe aurea, vel argentea, qua ſpe lapſus, eos non minus crudeliter, quàm injuſtè caſtigavit. Sed ne omnino expectatione fruſtratus abiret, eos coëgit, ut idola ſua pecuniis redimerent, ut ſcilicet, more ſolito illis, adorarent, hi ſunt fructus Hiſpanorum in Indiis, & ita Dei honorem & cultum procurant.

Hic

Hic tyrannus ex provincia Mechuacam, Xaliſcum ſe contulit, quæ regio populi, & fructuum ferax erat, Indiorumque haud minima gloria gentis, quippe quæ pagos haberet, in longitudinem ſeptem milliarium patentes. Illi has regiones ingredienti, Indiani, ut ſolent, multa lætitia, & donis occurrerunt: ille verò in eas crudelitates, quarum erat optimus magiſter, irrumpit, quibus uti reliqui ſolent, ut eum ſcopum, quem ſibi propoſuerunt attingant, id eſt, ut aurum, quem unicum Deum confitentur, cumulent. Urbes incendiis ſolo æquabant. Principes, multis prius illatis tormentis, captivos detinebant. Quos capie-

 bant,

bant, quorum infinitus erat numerus, cathenis vinctos in servitutem abducebant. Puerperæ, malorum Christianorum impedimentis, oneratæ, cum labore & fame pressæ, pueros suos ferre non possent, eos in viam abjicere cogebantur, qua morte infinitus infantium numerus periit.

Cùm malus quidam Christianus, pudicitiam virginis violare tentaret, præsens mater se opposuit, cumque hanc illi eripere vellet, Hispanus pugione evaginato manum illi præscidit, & virgini inordinato ejus appetitui strenuè repugnanti, & resistenti, pugionis ictibus, vitam eripuit.

Inter cætera, hoc etiam iniquum est & injustum, quòd stigmate 4500. homines, quibus Hispani liberiores non erant: inter quos etiam infanti duorum, quatuor, & qinque annorum, notari curavit: qui tamen omnes illi honoris gratia obviam processerant; Innumera alia silentio involvo.

Patratis igitur his supradictis omnibus facinoribus, in ordinariam, & tyrannicam servitutem redacti sunt, cujus rei causa eò se profectos Hispani existimant. In quibus regionibus dictus gubernator omnibus Iberis; præcipuè suis œconomis liberum infinitorum tormentorum exercitium ad extorquendum ab Indianis, aurum, & tributa, concedebat. Ejus œconomus ipso pacis tempore multos occidit Indianos, alios vivos comburens, vel canibus exponens; alios pedibus, manibus, lingua, vel capite truncans, ut timidiores effecti, nec servitia, nec aurum denegarent, hæcque omnia ipso tyranno vidente, & consentiente fiebant, neque hoc solùm, sed etiam virgis, & baculorum ictibus, colaphis, & aliis crudelitatum generibus illos exercebat, & indies opprimebat.

Incendio in hoc Regno Xalisco octingentos pagos, ut fertur, delevere, quà de causa Indii desperati, cernentes reliquiarum tantæ crudelitatis quotidianum exitium, in Hispanos insurrexerunt, quorum aliquos merito, & jure enecantes, ad montes confugerunt. Cùm verò procedente tempore advenientium tyrañorum, qui has terras præteribant ad devastandas (quod ipsi vocabuli proprietate abutentes detegere vocant) alias regiones, & provincias; injuriæ, & damna crescerent, & multiplicarentur, multi Indiani congregati, dum in rupibus, propugnaculis ad propugnandum, & pellendum hostem, erectis, se tueri volunt, ab Hispanis in ipsismet rupibus cæduntur, & in illis adhuc hodie miræ lanificinæ eduntur; &

tantæ

tantæ, ut ex infinito hujus populi numero, vix reliquiæ ullæ cernantur. Et ita Hiſpani excœcati, à Deo derelicti, & in ſenſum reprobum dati, non cernentes Indiorum cauſam cum jure naturali, tum etiam divino, & humano; illos viribus, & armis pellendi, in fruſta diſcèrpendi, & finibus ejiciendi, eſſe juſtiſſimam, nec videntes, quàm iniquæ ſint eæ violentiæ, & tyrannides, quibus hos miſeros afflixerunt, nova in illos bella moliuntur. Illi exiſtimant, dictiſque & ſcriptis teſtantur, eas victorias, quas contra hos innocentes, eos deſtruendo obtinuerunt, ſibi à Deo eſſe conceſſas, quaſi verò iniqua illorum bella jure fiant, & ſic jactabundè læti grates Deo, de ſua tyrannide reddunt, imitatione tyrannorum, & latronum, de quibus Propheta Zacharias cap. 11. Paſce pecora occiſionis, quæ, qui occidebant, non dolebant, " ſed dicebant: Benedictus Deus, quia divites facti ſumus. "

De Regno Yucatan.

ANno milleſimo, quingenteſimo vigeſimo ſexto, vir perditus Regno Yucatan ſuis mendaciis, & falsò Regi relatis præfectus eſt, quo modo reliqui tyranni uſque in præſentem diem ad officia obtinenda, & munia publica obeunda, uſi ſunt, eorum enim prætextu, & authoritate facilius furtis, & latrociniis vacabant Hoc regnum populo abundabat, cum propter aëris temperiem, tum ob victuum, & fructuum, quibus Mexicone fertilior eſt, abundantiam; præcipuè verò melle, & cera, reliquis Indiæ regionibus, quæ in hunc uſque diem viſæ ſunt, præſtabat. In ambitu trecenta habet milliaria. Hujus provinciæ omnium Indorum, vel quod ad politiam, & prudentiam, vel quod ad regulam vitæ, & morum attinet, præſtantiſſimi erant, verè digni, qui ad Dei cognitionem adducerentur: potuiſſent, ibi amplæ & multæ urbes erigi, & conſtrui ab Hiſpanis ubi tanquam in horto delitiarum vivere potuiſſent, niſi ſua avaritia, ſtupiditate, & enormium peccatorum gravitate tanti boni indignos ſe præſtitiſſent. Hic tyrannus trecentis hominibus in hos innocentes domi viventes, & nulli injuriam inferentes bella movere cœpit, quibus infinitum populum ad ultimum exitium adduxit. Et quia hæc regio aurum non habet, ſi enim habuiſſet, brevi incolarum vitæ in fodinis finis impoſitus fuiſſet, ut ex eorum corporibus, & animabus, pro quibus Chriſtus mortem ſubiit, aurum com-

pararet : in genere eos , quibus vitam non ademit, ſervos effecit, naveſque, quas fama , & rumor eò adduxerat, his oneratas, dimiſit, facta eorum permutatione cum vino, oleo, aceto, ſalſa carne procina, veſtimentis, equis, & reliquis, quæ ſingulis neceſſaria eſſe judicabat, & exiſtimabat. Electionem centum, vel quinquaginta virginum proponebat, eamque quæ cæteris præſtaret, cum minimo dolio vini, olei, aceti, vel porco ſalſo permutabat, eandemque proponebat, inducentis, vel trecentis pueris benè diſpoſitis. Et accidit, ut quidam puer, qui principis filius videbatur, pro caſeo, & centum perſonæ pro equo darentur. Ille his ſceleratis factis ſemper ab Anno vigeſimoſexto, ad annum trigeſimum tertium, incluſivè incubuit, quouſque nuntius allatus eſt de divitiis Peruſiæ regionis, quo Hiſpani profecti ad tempus huic tyrannidi finem impoſuerunt. Præteritis tamen aliquibus aliquibus diebus, ad enormia facinora, latrocinia, incarcerationes, & majores contra Deum offenſas committendas reverſi ſunt, ita ut jam trecenta illa terræ milliaria, ut dixi, in quibus tanta erat populi frequentia, inculta, & omnino ferè deſerta cernantur.

Particulares, ſævitiæ, & crudelitatis in illa regione patratæ, narrationes, nullus credat. Duas tantùm, aut tres, quæ in mentem veniunt, recenſebo. Cum Hiſpani furioſis ſuis canibus, Indiorum tam fœminarum, quàm virorum veſtigia indagarent, occurrit Indiana mulier ægrota, quæ cùm effugere ſe non poſſe, quin à canibus laniaretur, cerneret, accepta corda trabi ſe ſuſpendit, pede alligato unius anni, quem ferebat, puero; neque hoc celerius perfecit, quin canes accederent, & puerum laniarent; à religioſo tamen, antequam moreretur, baptiſatus eſt.

Cum Hiſpani ex hoc Regno diſcederent, eorum unus, nobilis cujuſdam Indiani urbis, vel Provinciæ Principis filium invitavit, ut ſecum proficiſceretur, cui, cùm reſponderet, patriam terram deſerere, aut relinqure nolle, ſe auribus eum truncaturum, ni ſequeretur, minitatus eſt. Perſiſtente verò puero ſe in patria terra manſurum, evaginato pugione utraque aure eum truncavit, cum nec hoc obſtante in prima opininoe perſeveraret, ei naſum, cum ſuperiori labiorum parte, non ſecus ac ſi unguem argutum tantum inflixiſſet, ridens præſcidit.

Hic

Hic furcifer obſcœnè ſe jactabat pio cuidam religioſo, & tanquam maximis laudibus digum, in cœlum uſque ſe efferebat dicens: ſummoperè ſe laboraſſe, ut gravidas mu'tas Indianas redderet, ut poſtea, cùm venderentur majorem pecuniæ vim conflaret.

In hoc regno, vel certè in alia Hiſpaniæ novæ provincia hoc accidit, ut Hiſpano venationi incumbente, canes fame, ut illi videbatur, premerentur; ille igitur infantulo ex amplexu matris arrepto, brachia,

chia, & crura abſcindens, eorum unicuique partem, qua devorata trunci poſtea corporis reliquias ſimul objecit. Hìc videre eſt quomodo in ſenſum reprobum à Deo traditi ſint, & quonam in pretio miſeras has creaturas ad imaginem Dei formatas, habeant: Sed jam pejora ſequentur.

Reliquas crudelitates & innumeras, & antea inauditas, quæ nec imaginatione quidem comprehendi poſſunt, prætermitto, hoc unum coronidis loco addo: ambitioſis illis, excœcatis, & execrandis tyrannis, hac regione, ad Peruſii divitias conquirendas, egreſſis, quatuor monachi Ordinis Sancti Franciſci cum patre Jacobo eò profecti ſunt, ut pacificam regionem redderent, & ſuis concionibus ad Chriſti cognitionem tantarum crudelitatum, quæ ſeptem annorum continuo ſpatio, ibi patratæ fuerant, reliquias adducerent. Exiſtimo hos eſſe, qui anno trigeſimoquarto Mexiconiam prætereuntes, ab Indianis crebris nuntiis ſollicitati ſunt, ut ſuam regionem ingrederentur, de uniuſque Dei, verè Dei, totiuſque mundi Domini, cognitione informarent: idcirco concilia, & congregationes indixerunt, ut ſcirent, quinam illi eſſent homines, qui ſe & fratres, & patres nuncupabant, quid vellent, in quo ab Hiſpanis, à quib. tantis moleſtiis, & tormentis vexati fuerant, differrent: ea tandem conditione eos receperunt, ut ſoli, non autem cũ Hiſpanis, intrarent, quod illis religioſis promiſerunt illis n. conceſſum erat, imò expreſsè in mandatis à novæ Hiſpaniæ Præſide acceperant, ut ita pollicerentur, nec quidquam detrimenti, aut injuriæ Hiſpanos illaturos. Cœperunt ergò Euangelium Chriſti, ut ſolent, prædicare; ſanctamque Regum Caſtellanorum intentionem explicare, quorum omnium notitiam, toto illo ſeptem annorum ſpatio, ab Hiſpanis, nullum nec alium ſe habere Regem, quàm eum, qui tanta tyrannide illos opprimebat, acceperant. Quadraginta tantum diebus ibi manſerat religioſus, cùm ecce, omnia idola, ut flammis darentur, allata ſunt: poſtea proprios liberos, quos ut pupillam oculi charos habent, illis, ut inſtituerentur, adduxerunt. Illis etiam & templa, & domos ædificabant. Ab aliis etiam provinciis accerſiti ſunt, ut venirent, & Euangelium prædicarent, atq; ad Dei, & magni (ut vocabant) Caſtellæ Regis cognitionem adducerent. Et ita ab his religioſis perſuaſi, fecerunt, quod antea nunquam in Indiis factum fuerat (quidquid enim tyranni, qui hæc ampla Regna, & Provincias vaſtarunt, ementiebantur,

id in

id in vituperium, & odium Indiorum fiebat) duodecim vel quindecim amplarum regionum, & ampli populi Principes congregati, ſeparati quiſque cum ſuis ſubditis, eorum conſenſu,& conſilio, Regum Caſtellæ dominationi proprio motu ſe ſubjecerunt, Imperatoremque, tanquam Regem Hiſpaniæ pro Domino receperunt. In cujus rei teſtimonium, necio quid, quod penes me eſt, atteſtationibus dictorum religioſorum, ſubſignarunt.

Ita non ſine magna fratrum religioſorum lætitia, & ſpe, aditu patefacto, ad iſtius Regni, qui ex tanto crudelitatum incendio ſupererant, incolas, ad Chriſti cognitionem perducendi: ecce per aliam viam ad illos ingreſſi ſunt, octodecim equites Hiſpani, & duodecim pedites, ſecum multa idolorum pondera, quæ in aliis regionibus ceperant, ferentes. Dictorum Hiſpanorum Dux, illius provinciæ, quam erant ingreſſi, quendam dynaſtam ad ſe vocavit, eique præcepit, ut hæc idola ſecum ſumeret, & per ſuam regionem, unoquoque idolo, Indiano, vel Indianæ permutato diſtribueret, alioquin ſe in illum bella morturum. Supradictus Dominus, metu coactus, ſupradicta idola per totam regionem diſtribuit, cum mandato, ut ea ſubditi adorarent, omnemque honorem illis præberent, & in compenſationem Indianns vel Indianas in ſervitutem mitterent. Indiani territi proprios liberos tradebant, is quidem, qui duos habebant, unum, qui verò tres, duos dabat. Et ita huic mercaturæ tam ſacrilegæ finem impoſuerunt, ſicq; Cacicus Hiſpanis non dico Chriſtianis ſatisfecit. Sacrilegorum horum latronum unus, Joannes Garcia nomine, graviter ægrotans, & jam morti proximus, ſub lecto duo idolorum onera habebat, cùm autẽ adeſſet Indiana quæ illi inſerviebat, juſſit ne paruo pretio ea idola traderet, ea enim eſſe optima, nec minus, quàm pro unoquoq; idolo Indium caperet: & ita hoc condito teſtamento, & ultima voluntate his curis diſtractus, animam efflavit. Cui autem dubium eſt, eum jam in inferorum tenebris cruciari? Conſideretur jam, qualis ſit progreſſus religionis, qualia præbeant Chriſtianiſmi exempla Hiſpani, cum in Americam proficiſcuntur, quo honore Deum afficiant, & quomodo laborent, ut ab illis infidelibus colatur, & adoretur. Judicetur etiam, cujus peccati gravitas major ſit, an Jeroboam, qui peccare fecit Iſrael, & aureos duos vitulos confici curavit, ut à populo adorarentur, an verò Hiſpanorum, qui idolorum mercaturam exercent, Judæ, qui tanta ſcandala

dala excitavit, non absimiles. Hæc sunt Hispanorum facta, qui sæpè, imò sæpissimè; sua avaritia, & ad aurum cumulandum, vendiderunt, negarunt Jesum Christum Redemptorem nostrum.

Indiani religiosorum promissa de Hispanis regionem non intraturis, inania esse cernentes, imò ipsosmet Hispanos, aliunde idola, ut venderentur, adsportare, cùm tamen sua, ut igne consumerentur, religiosis tradidissent ut unicus esset veri Dei cultus, in ipsos religiosos irritati, ad eos accesserunt, dicentes: Quare mentiti estis, falsis vestris pollicitationibus nobis promittentes, Hispanos hanc regionem non ingressuros? Et quare Deos nostros combussistis, cùm alii ex aliis regionibus ab Hispanis adsportentur? præstant ne nostris aliarum provinciarum Dii? fratres religiosi, ut potuerunt, quamvis vix haberent, quod responderent, eorum animos sedarunt: & ad hos triginta Hispanos se contulerunt, quibus malum ab ipsis partratum declarant, humilibus precibus efflagitantes, ut inde discederent. Quod Hispani omnino denegarunt, & quod improbum est, & flagitiosum, ab eisdem religiosis se advocatos, Indianis persuaserunt. Quo cognito, Indiani de occidendis religiosis, consilium ceperunt, qui à quibusdam Indiis moniti, noctu se subtraxerunt, & aufugerunt: sed post illorum discessum, cognita veritate, & Hispanorum malitia, missi sunt nuntii, qui illos quinquaginta milliarium itinere perpersequerentur, Indianorum nomine rogantes, ut reverterentur, veniamque petentes.

Religiosi, ut boni Dei famuli, & animarum zelatores, illis fidem adhibentes reversi sunt, & non secus ac Angeli de cœlo demissi, recepti. Et cum Indianis, à quibus mille servitia obtinebant, per quatuor aut quinque menses manserunt. Cum verò Hispani hinc discededere nollent, quamvis Prorex omnem adhiberet operam, ut illos revocaret, proditores, & læsæ majestatis rei declarati sunt & quia in sua tyrannide, & nefandis factis perseverabant, cernentes religiosi, illos, quantumvis sera esset ultio, non tamen in ultos remansuros, & timentes ne ultio in propria capita derivaret, cum etiam quietè, & securè propter continuas incursiones, & assultus Hispanorum concionari non possent, de hoc Regno relinquendo consilium ceperunt, quod lumine, & doctrina destitutum remansit, & hæ animæ præteritis miseriæ & ignorantiæ tenebris adhuc hodie involuuntur, illis sublato, horum maledictorum

rum

rum Hiſpanorum culpa, omni remedio, & irrigatione cognitionis divinæ, non ſecus ac ſi aqua teneris adhuc plantis tolleretur, eo enim ipſo tempore, quo diſceſſerunt, maxima aviditate fidei noſtræ doctrinam amplectabantur.

De Provincia Sanctæ Marthæ.

PRrovincia Sanctæ Marthæ, cum vicinis auri fodinis, & agrorum fertilitate dives erat, populuſque ad fodiendum aurum induſtrius. Quare ab Anno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimooctavo, uſque ad annum milleſimum, quingenteſimum, quadrageſimum ſecundum eò innumeri tyranni navigio profecti ſunt, ſuis incurſionibus omnem regionem vaſtantes, & deprædantes, & cædibus ejus incolas mirum in modum affligentes omnique auro ſpoliantes, qui ſemper ad naves ſuas, jam huc, jam illuc ſe conferentes, recurrebant, & refugium habebant. Et ſic has provincias ſuis cædibus & horrendis crudelitatibus maximè vaſtarunt, idque communiter in littore maris, & aliquot vicinis milliaribus fiebat, uſque ad annum milleſimum quingenteſimum vigeſimum tertium, quò figendarum ſedium gratia Hiſpani profecti ſunt. Quia verò regio fertilis eſt, & dives, vario tempore, varii duces, quorum alii, aliis crudeliores exiſtebant, ſucceſſerunt: ita ut unuſquiſque conari videretur prædeceſſorem ſuum diverſis enormium crudelitatum generibus ſuperare. Et hoc loco ſupradictum axioma confirmatur. Anno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimonono eò tyrannus maximus multis militum catervis comitatus profectus eſt, eo animo, ut reliquos ſuos anteceſſores facinorum gravitate ſuperaret, & vinceret, qui huic regioni ſeptem annorum ſpatio multos theſauros abſtulit: quo, in exilio, ſine pœnitentia mortuo, in ejus locum alii tyranni ſucceſſerunt, qui ſanguinolentis ſuis manibus, & gladiorum impiis mucronibus, reliquos, quibus præcedentium gladii pepercerant, deleverunt. Tanta deſolatione multas provincias viſitatis crudelitatis modis, affecerunt, Principibuſque, & ſubditis, ut aurum detegerent, tanta tormenta, & tam graves pœnas intulerunt, in eo, diverſis enormium crudelitatum, ut dictum eſt, generibus, prædeceſſores vincentes, ut ab Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimonono uſque in hodiernum diem, ultra quadringenta terræ milliaria devaſtarint, & omni populo, cujus numero præcedentibus non cedebat, orbarint.

Si decrevissem numero complecti omnes nequitias, cædes, desolationes, iniquitates, violentias, strages, & alia facinora ab Hispanis in hac provincia in Deum, Regem, & has innocentes nationes, commissa, & patrata, amplissimam historiam conficerem. Sed id, si mihi Deus vitam longiorem concedat, suo tempore fiet; in præsentia verò aliquam partem eorum, quæ Regi Domino nostro, harum provinciarum Episcopus, rescripsit, recensere sufficiet: Sunt autem litteræ datæ vigesima Maji, Anni millesimi quingentesimi quadragesimiprimi, quibus „ inter alia hæc scribit: Dico sacra Majestas, remedium huic regio-„ ni subveniendi, esse, ut potestate vitricorum liberetur, & tradatur „ merito, qui illam, ea, ut par est tractatione, afficiat, & excipiat, & „ id quo maturius fieri poterit, quod si secus fiat, certus sum, eam, at-„ tenta gubernatorum tractatione, brevi perituram, &c. Sic verò pau-„ lò post scribit: Ex quibus apertè cognoscet vestra Majestas, quo-„ modo earum regionum præfecti gubernatione privari suo merito debe-„ ant, ut provinciæ allevientur: quod si id non fiat, nunquam, meo „ judicio, convalescent. Hoc etiam suæ Majestati innotescet, in his „ regionibus nullos Christianos, sed Dæmones versari, nullos Dei, & „ Regis servos reperiri, sed legis & Regis proditores. Et certè nihil & „ magis ad pacem ineundam, & ad eorum, qui in pace vivunt, con-„ versionem, contrarium quàm inhumana, & crudelis tractatio, qua ii „ qui pacificè vivunt, ab Hispanis afficiuntur, quam tantum illis fasti-„ dium nauseam parit, ut nomine Christiano, illis nihil sit magis odio-„ sum, aut detestabile. Christianos enim sua lingua Yares, id est dia-„ bolos appellant. Nec profectò sine ratione: eorum enim in his re-„ regionibus, neque Christianorum, neque hominum ratione prædito-„ rum, sed diabolorum gesta sunt: quò fit, ut Indii cernentes, hæc tam „ capitum, quàm membrorum, facta, ab omni humanitate, & miseri-„ cordia esse aliena, Christianorum talem esse legem, taliumque Deum, „ & Regem esse authores existiment: velle autem laborare, ut con-„ trarium illis persuadeatur, vani sunt, & frustranei labores, illisque „ major ansa Jesum Christum, & ejus legem irridendi, daretur. Indii „ verò, qui se armis tuentur, & defendunt, satius esse ducunt semel „ mori, quàm sub Hispanorum potestate multis mortibus affici. Hæc „ experientia didici, Cæsar invictissime, &c. Hoc præterea paulò post „ addit: Vestra Majestas, plures habet in his regionibus servos, & fa-

mulos,

mulos, quàm existimet; neque enim ullus est miles eorum omnium " qui militant, qui apertè, & publicè non profiteatur, si prædetur, furetur, devastet, cædat, vel comburat, suæ Majestatis subditos ad aurum obtinendum, non dicat, se in eo maxima præstare servitia Vestræ " Majestati dicunt illi enim suam partem obtingere. Quare, Cæsar in- " victissime, consultum esset, ut Vestra Majestas aliquorum rigida cor- " rectione, & castigatione, se nulla recipere servitia, de ea re qua in o- " bedientia, & dedecore Deus afficitur, testaretur. Quæ hactenus rela- " ta, ex dicti Episcopi Sanctæ Marthæ litteris deprompta sunt, quibus patet, quæ hodie contra innocentissimos hos homines, patrentur. Illi bellicosos Indianos appellant, qui ad montes evitandæ Hispanicæ crudelitatis gratia confugiunt: & Indios regionis eos vocant, qui infinita hominum strage, tyrannicæ, horribili servituti deduntur, qua tandem depopulati, desolati, & mortui sunt, ut ex supradictis Episcopi litteris, patet, qui tamen pauca eorum, quæ passi sunt, recenset. Indiani hujus regionis solent in hæc verba prorumpere, cum ducunrur per invia montium onerati, si fortè debilitate, & labore deficiant (tunc enim pedum, & baculorum ictibus cæduntur, illorum dentibus ensium capulæ confringuntur, ut surgant, & iter sine ulla respiratione persequantur, cum hac increpatione: O quàm malignus es,) in hæc verba, inquam prorumpunt: Omnino deficio occidite me, vitæ finem imponere desidero, & hoc non sine magnis suspiriis, & vix trahentes ore loquelas (quæ sunt animi in magnis angoribus & doloribus constituti indicia) proferunt. Sed quis centesimam afflictionum, & calamitatum, quibus hi innocentes ab Hispanis vexantur, partem, verbis, aut sermone complecti possit? Deus illarum notitiam ad eos pervenire faciat, qui remedia adhibere, & possunt, & tenentur.

De Provincia Carthagena.

HÆc provincia ab insula S. Marthæ, Occidentem versus, 50. milliaribus distat, & sita est in regionis Cenusiæ confiniis, unde circa littus maris, usque ad sinum Urabæ in centum milliaria porrigitur, qua verò parte Meridiem respicit in longam terræ longitudinem extenditur: Hæ provinciæ ab anno 1498. usque ad annum præsentem horribili tractatione exceptæ, diversisque cædibus, ut Sanctæ Marthæ acciderat, desolatæ

ſunt, ſed ut finis brevi huic ſummario citius accedat, eas particulari tractatu perſequi nolo, ut deteſtanda facinora, quibus aliæ regiones devaſtatæ ſunt, recenſere queam.

De littore Vnionum, & Pariæ, deque Inſula Trinitatis.

A Littore Pariæ, uſque ad ſinum Venecuolæ, excluſivè, quæ ſunt ducenta milliaria, Hiſpani maximas, & mirandas devaſtationes fecere: latrociniis enim, ſuo more incumbebant, & plures, quo poterant homines, ut eos venderent, ſervituri mancipabant, eoſque contra fidem datam, captivos ſæpe deducebant, (neque enim unquam fidei Indianis datæ ſtabant) quamvis tamen ab his innocentibus optimè tractati fuiſſent, & in illorum ædibus tanquam patres, vel liberi recepti, illis, quibus poterant modis inſervientes, & omnium quæ habebant fruitionem, & uſum offerentes. Dici vix poſſet, aut exprimi qualibus, & quantis injuſtitiis, & injuriis, illius littoris incolæ, ab anno centeſimo quingenteſimo decimo, uſque in diem præſentem excepti ſint. Duo tantùm, aut tria facinora recenſebo, quorum gravitas, ad horrenda reliqua, & omnibus tormentis digna ſcelera comprehendenda, judicio viam patefaciet, & aperiet.

In Inſulam Trinitatis, quæ & amplitudine, & fertilitate Siciliæ præſtat, & terræ continenti, ex ea parte, qua Pariam attingit, conjuncta eſt, in qua & probiores, pro ſua qualitate, & virtuti magis dediti ſunt incolæ, reliquis Indiæ nationibus, quidam latro profectus eſt Anno milleſimo quingenteſimo decimo, ſociatus ſexaginta, vel ſeptuaginta furciferis: qui ſtatim edictum promulgarunt, ut omnes Indi accederent, & ſecum in ea Inſula viverent, & habitarent. Indii eos, ut naturales liberos receperunt, & illis tam Domini, quàm ſubditi magna alacritate inſerviebant, & ſingulis diebus cibos, qui ſuffeciſſent ad alendum multò majorem numerum, adferebant: hoc enim eſt moris Indianis hujus novi mundi, ut abuntantiſſimè neceſſaria Hiſpanis ſuppeditent. Paulò poſt Hiſpani amplam domum conſtruunt, & ædificant, in qua omnes Indiani ſimul habitarent, ſola enim domo eos uti volebant, ut id quod antea decreverant, executioni mandarent: quod & fecerunt. Cum

ſtramen

ſtramen ligno apponerent, & jam in altitudinem duorum hominum ſuſtuliſſent, multos incluſerunt, operis, ut dicebant, accelerandi gratia, ſed verè ne qui foris erant, ab iis, qui erant domi videri poſſent, & ita pars domum cum gladiis, ne ullus egredi poſſet, circundat, pars verò domum intrat: & ſic evaginatis enſibus, & gladiis, Indianis nudis, mortem, ſi ſe moverent, minari cœperunt, eoſque ligarunt. Si qui autem fuga ſibi conſulere vellent, illicò minutim diſcerpebantur: aliqui autem, qui partim læſi, partim integri evaſerant, cum reliquo populo, qui ædes ingreſſus non fuerat, centum fortè, vel ducenti numero, ſumptis arcubus, & ſagitis in aliam domum ſe receperunt: qui cum in eo toti eſſent, ut januæ ingreſſum prohiberent, & tutarentur, ignem ædibus alia ex parte Hiſpani injecerunt, & ita incendio omnes perierunt. Et hinc cum captivis, qui erant numero circiter centum octuaginta, quos vincire potuerant, ad Inſulam Sancti Joannis ſe contulerunt, ubi mediam partem,& inde in Hiſpaniolam, ubi reliquos vendiderunt. Cum autem hunc Capitaneum nequitiæ, & proditionis in ipſa Inſula Sancti Joannis inſimularem, hoc reſponſo me dimiſit: Deſiſte Domine mi, hoc in mandatis, ab iis, à quibus miſſus ſum, habeo, ut quos vi non poſſem, ſpecie, & colore pacis caperem. Et pro vero, & certo idem Capitaneus mihi retulit, ſe in ſola Trinitatis Inſula, patrem, & matrem inveniſſe, & hoc majori ſua confuſione, & peccatorum aggravatione dicebat. Similia infinita commiſerunt, miſeros hos homines, contra datam fidem, capientes. Conſiderentur jam hæc facta, & an Indii ſic capti juſtè inſervitutem redigi poſſint. Aliquando religioſi S. Dominici noſtri Ordinis conſultarunt de aliquo ex ſuis in dictam Inſulam mittendo, ut ſuis concionibus Indianos vero lumine, & remedio, quo animæ ſalvantur, & quo deſtituti omnino erant, munirent. Religioſum igitur Theologiæ licentiatum, virum & virtute, & ſanctitate inſignem eò, cum ſocio laico, miſerunt, ut regionem viſitaret, cum habitatoribus verſaretur, locaque apta ad conſtruenda monaſteria quæreret. Religioſi, ubi appullarunt, tanquam Angeli de cœlo demiſſi recepti ſunt, magnoque affectu, attentione & alacritate, verba, quæ cum illis tunc temporis facere poterant (erant enim linguæ ignari, & ſignis uti cogebantur) accipiebant. Accidit, ut poſt navis cum qua hic religioſus appulerat, diſceſſum, alia adveniret, cujus milites damnata ſua conſuetudine, fraude, inſciis, & ignorantibus religioſis, captivum abducunt provinciæ

principem,

principem, qui (vel quod illi hoc nomen à religiosis, vel ab aliis Hispanis esset impositum) Alfonsus vocabatur, nam Christianorum nominum appellatione gaudent, statimque etiam antequam de ulla re informati fuerint, baptismo sibi imponi petunt. Ah iis fraude persuasus est dictus Dominus Alfonsus, ut navem cum conjuge, & aliis quibusdam, fingebant enim se convivium celebrare velle, intrarent. Et ita 17. cum Principe, & ejus conjuge navim conscenderunt, confidebat enim dictus Dominus religiosus impedimento fore, quo minus ulla molestia afficeretur, neque enim Hispanis tantum fiduciæ adhibuisset: Indiis ergo navium ingressis, perfidi Hispani vela ventis dedere, & insulam Hispaniolam, ubi pro servis venditi sunt, se contulere. Omnis turbata regio, cùm Dominum, & Dominam deductos esse cernerent, ad religiosos se contulit, & parum absfuit quin neci eos traderent. Religiosi verò tam injustum facinus cernentes, maximo dolore comprimebantur, & est verisimile, eos vitæ cedere malvisse, quàm pati tanta injuria Indianos affici, cum illud impedimento esset ne hæ creaturæ verbum Dei susciperent, & crederent. Indiani autem sedati sunt religiosorum pollicitationibus dicebant enim, se, prima solvente nave, ad Insulam Hispaniolam litteras missuros quibus efficerent, ut Dominus, aliisque, qui cum eo erant, restitueretur. Deus illicò navem misit, ad majorem eorum, qui gubernabant damnationis confirmationem, qua ad Insulæ Hispaniolæ religiosos scribunt, qui sæpè, & clamant, & protestantur, sed auditores justitiam denegarunt, prædæ enim Indianorum tam injustè, & nefandè captorum participes fuerant. Cum religiosi, qui incolis promiserant Dominum Alfonsum intra quatuor menses reversurum, neque quatuor, neque octo elapsis reverti cernerent, se ad mortem præpararunt, & ad tradendam Christo vitam, cui jam ante Hispaniarum decessum, obtulerant, & sic innocentes Indiani, de innocentibus vindictam sumpserunt: existimabant enim religiosos proditionis participes fuisset partim, quod cernerent illorum promissa de domini intra quatuor menses, reversione, nullum effectum sortiri, partim etiam quòd nullam illius regionis incolæ, inter fratres religiosos, & latrones Hispanos differentiam constituant. Benedicti igitur religiosi injustè passi sunt, & idcirco non est dubium eos fidei nostræ veros esse martyres, & hodie beatos cum Deo in cœlis vivere, à quo, sua obedientia, ad illos populos missi erant, & certum est illos prædicandi, & sanctam fidem dilatandi intentionem, habuisse, illasque

animas

animas ſalvandi : qui omnes labores , & mortem ipſam , quando offerretur patienter ferre , decreverant. Hoc etiam , alio tempore, magna tyrannide , & crudelibus malorum Chriſtianorum actibus accidit, ut Indiani duos religioſos Ordinis S. Dominici , morte , cuius fidelis ſum teſtis , ut qui ſummo miraculo eandem evaſerint , ſuſtulerint , qua de re verba facere non decrevi , ne gravitate , & horrore facti , terror audientibus incutiatur : Quare , quouſque tempus advenerit , prolixitatis vitandæ gratia , ſubticebo , & hæc omnia in die judicii dum Deus lutrociniorum tam horribilium vindictam ſumet , apertiora , & clariora fient. In his provinciis , in ſinu Coderæ , ſita erat urbs, cuius Dominus Higueroto appellabatur , nomen , vel perſonis proprium , vel loci Dominis commune. Hic tam clemens erat , & eius ſubditi tanta virtute præditi , ut omnibus Hiſpanis navigio appellentibus , bona tractatio , cibi , quies , omnis conſolatio adeſſet , nullum refrigerium deeſſet. Hic Dominus plurimos morti eripuerat , qui ex aliis provinciis , in quibus latrocinia ſua , & cædes exercuerant ; ægroti , & famelici , in eius regionem ſe receperant , quibus refrigeratis eos ſalvos , & incolumes in Inſulam Unionum , in qua vivebant Hiſpani , remittebat , quos , ſine ulla illorum mortis cognitione , occidere potuiſſet. In ſumma Hiſpani ædes communnes , & omnium hoſpitium Higueroti ſubditos vocabant. Perfidus quidam tyrannus conſilium cepit , de affligenda hac , quæ ſibi ſatis tuta videbatur , regione , navigio ergò eò ſe contulit , & invitato hominum magno numero , ut navim ingrederentur , quod facere ſolebant fidem Hiſpanis adhibentes , poſtquam intrarunt , vela ventis commiſit , & Inſulam Sancti Joannis , in qua venditi ſunt , petiit. Eodem tempore hanc Inſulam appuli , ubi hunc tyrannum vidi , & quod patrarat , mihi relatum eſt. Illam urbem funditus delevit , quod Hiſpani reliqui , qui in eo littore deprædari , & excurrere ſolebant , ægerrimè tulerunt illudque ſcelus abominabantur , quòd domum illam perdidiſſent , in qua , tanquam in propriis ædibus , hoſpitio excipiebantur.

Non recitabo infinita ſcelera ; quæ & patrata ſunt , & quotidie in ea regione patrantur.

Illi ex hoc maris littore , quod frequenti populo incolebatur , ad Inſulas Hiſpaniolam , & Sancti Joannis , ultra duos milliones hominum tranſportarunt , quas poſtea in dictis Inſulis , partim in fodinis ,

H partim

partim aliis laboribus absumpserunt, non computato infinito populo, qui anteà in Insulis, ut diximus, vivebat, & res est commiseratione digna, & qua corda quantumvis dura, commoverentur, fertilissimum hoc littus omnino expopulatum, & desertum cernere.

Ipsa veritate comprobatum est, eos nullam unquam navem his Indianis oneratam ducere, quin tributum tertiæ partis, undis persolvant: adde eos, qui cum domi capiuntur, occisione delentur. Harum rerum, finis, quem habent propositum fons est, & origo; opus enim est maxima Indianorum quantitate, ut ingens pecuniæ summa confletur, naves autem modico cibo, & aqua ad paucos alendos instructæ sunt, ne tyranni, qui navium insttuctores nuncupantur, in iis comparandis nimios sumptus faciant. Et vix pro ipsis Hispanis qui nave excurrunt, victus sufficientes feruntur: quo fit, ut Indiani fame, & siti pressi, occumbant, nec aliud est remedium, nisi, ut maris undis absorbendi detrudantur. Et pro vero illorum quidam mihi retulit, ab Insula Lucayos ad Insulam Hispaniolam, quæ sunt sexaginta, vel septuaginta itineris milliaria, tantas hac ratione strages editas, ut navis, sine circino, vel charta marina, sed solis cadaverum fluctuantium vestigiis ducta, eò pervenerit.

Postea verò, cum descendunt in Insulam, ad quam vendendi dicuntur, nullus est, si vel minima misericordia ducitur, qui animo maximè non commoveatur, cum videt tam senes, quàm fœminas & infantes nudos & famelicos, nimia siti & fame deficere. Postea autem illos, tanquam agnos dividunt, & patres à liberis, fœminas à viris separantes, turbas decem, vel viginti personarum conficiunt, & sortem in eos jaciunt, ut partem suam accipiant detestandi navium instructores, qui duas, vel tres naves præparant, & armant ad classem piratarum & latronum, qui homines in propriis ædibus deprædantur, & rapiunt. Quandò verò sors cadit in turbam, quæ senem, vel ægrotum capit, is tyrannus, cui obtingit, hæ verba proferre solet: Devoveatur comnibus diris hic senex, quare illum mihi das? ut humo mandem? Et quare mihi hic ægrotus obtingit? ut de illius cura sim sollicitus? Hinc colligatur, qua in æstimatione Hispanis sint Indii, & utrum præceptum Dei de amore erga proximum, unde lex pendet, & Prophetæ peragant, & compleant.

Tyran-

Tyrannide, quam Hiſpani in Indios extrahendis, & expiſcandis unionibus exercent, nihil eſt aut crudelius, aut deteſtabilius. Inferorum enim aut huius vitæ, quantumvis deſperatæ tormenta, cum his nullam comparationem recipiunt, quamvis in extrahendo auro, in ſuo genere ſint duriſſima. Illos n. in mare, ſub aquæ quatuor, vel quinque ulnarum profunditatem, immittunt, ubi continuo navigantes, ſine ulla reſpiratione, oſtrea, in quibus uniones generantur, eradigant. Illi cum retiis, oſtreis plenis, ut animum recipiant, quandoque ad aquæ ſuperficiem accedunt, quod ſi diutius paulò quieſcendi gratia, miſeri immorentur, adeſt carnifex, parvo navigio vectus, qui multis plagis eos excipiens, ad aquam crinibus acceptos reducit, ut expiſcationi denuò inſtent, Illorum cibus eſt piſcis, & ille idem, qui uniones & panem Cacabi continet, & parvus Mahidum, qui ſunt illius Regionis panes, numerus, in quorum primo, parum eſt alimenti, & ſubſtantiæ, alterum verò magna difficultate conficitur, neque adhuc ad famam reprimendam, ſufficienter datur, Illorum verò lectus eſt terra, cum cippo, ne fugiant : Sæpè autem in hac piſcatione, & labore ſubmerguntur, nec poſtea in undarum ſuperficie viſuntur ; Tuberones enim, & Maroxi (monſtrorum marinorum, integrum hominem devorantium, genera) eos interimunt, & comedunt. Conſideretur jam utrum in hoc unionum lucro Dei præcepta de amore erga ipſum, & proximum, cum horum miſerorum corpora, & animæ conijciuntur in periculum mortis, obſerventur, & compleantur : proximos enim ſine fide, & Sacramentis, ſua avaritia, perimunt, vel tantis laboribus illorum vitam conterunt, ut brevi tempore ex hac vita emigrent, nam omnino eſt impoſſibile longum ævum ſub undis, ſine animorum receptione, trahere, nam præ nimia frigoris rigiditate ſanguinem ore comuniter ſpuentes, moriuntur, quod accidit ex nimia pectoris compreſſione, quæ ex continua halitus ſub undis retentione, procreatur, nimio enim frigore ſanguinis profluvium gignitur. Crines, quos natura ſua nigros habent, in combuſtum colorem, luporum marinorum crinibus perſimilem, mutantur : humeri verò ſalſugine ita conſperguntur, ut monſtra potius in hominum forma quàm homines appateant.

Hoc intolerabili labore, vel potius diabolico exercitio, omnes Lucayanos, conſueto huius lucri emolumento, conſumpſerunt, & ita ex unoquoq; Indiano quinquaginta, vel centum coronatos conſequeban-

 tur. Illos

tur. Illos publicè (quamvis justitia, aliàs injusta prohibitum esset) vendebant; Lucayani enim natatores erant peritissimi. Ex aliis etiam provinciis, multi in hac Insula perierunt.

De Flurio Yuya Pari.

ALluit hanc provinciam Fluvius Yuya Pari, in alia regione vltra, ducentis terræ milliaribus distante, oritur. Per hunc quidam perditus tyrannus, in ravit, & multa terræ milliaria devastavit; cædes maximas edidit, multos igne consumpsit, & infinitum Indianorum ædibus pacificè, & sine ulla timoris suspicione viventium, numerum, gladio delevit. Tandem mala morte periit ejusque omnes copiæ per se ipsas deletæ sunt, ejus deinde nequitiis & crudelitatibus multi successere, & adhuc quotidie destruentes, & cædentes, ad inferosque animas filii Dei sanguine redemptas mittentes, proficiscuntur.

De Regno Venecuelæ.

ANno 1526. Rex Dominus noster, quorundam fallaciis persuasus (solent. n. Hispani damna & detrimenta, quæ Deus, animæ, & Indiæ status recipiunt, illi celare, & occultare) Regnum Venecuelæ. quod Hispaniarum regno amplidudine, & longitudine præstat, cum ejus gubernatione & planaria jurisdictione, certis capitulationibus & conventionibus quibusdam mercatoribus Germanis commisit. Qui hanc regionem cum 300. hominibus ingressi sunt, ibique comem, & benignum populum invenere, quales etiam sunt in reliquis Indiæ regionibus, antequam ab Hispanis ulla injuria afficiantur. Isti nulla comparatione crudeliores reliquis, de quibus locuti sumus, extitere, se tygridibus ferocibus, & lupis, leonibusque inhumaniores præbentes, jurisdictionem enim hujus regionis habebant, & iccircò liberius eam possidentes, majori cura. & avaritia, in practicis, & modis cumulandi, & deprædandi auri, & argenti, invigilabant in eo omnes antecessores, reiecto omni, Dei & Regis timore, seperantes, imò oblivioni tradentes se homines esse natos.

Incarnati hi Diaboli devaſtarunt, & deſolatunr quadringenta milliaria terræ fertiliſſimæ, quæ provincias maximas, & mirabiles, convalles, ampliſſimas, quæ in longitudinem quadraginta miliarium extendebantur, & magnos pagos, auro argentoque fertiliſſimos capiebant. Tantas, & diverſas regiones deleverunt, ut nullus tantæ cladis nuntius ſuperfuerit, niſi fortè aliqui in cavernis, & viſceribus terræ latitantes gladiorum inhumanos, & ſanguinolentos mucrones effugerint, & evaſerint. Novis, & inuſitatis crudelitatum, & tormentorum generibus, eos quatuor, vel quinque miliones animarum deſtruxiſſe, & ad inferos miſiſſe, exiſtimo. Neque adhuc hodie infinitis ſuis ſceleribus, & facinoribus, finem imponunt. Tria, aut quatuor, quibus de reliquis deſtructionibus, & deſolationibus, quas patrarunt, judicium fieri poterit, recenſebo.

Summum totius provinciæ Dominum, ut aurum ab eo emungerent, captivum ceperunt, confeſſiones tormentis quærentes, qui evadens ad montes confugit, & idcirco ſubditi in montibus, inter dumeta ſylvarum latitantes; ad ſeditionem, & tumultum concitati ſunt Hiſpani perſequuntur, & multos delent, illi verò, qui vivi in eorum poteſtatem devenerunt, publicè per præconem, pro ſervis venditi ſunt. In multis, imò in omnibus provinciis, ad quas ante ſupremi Domini captivitatem, pervenere, ab Indianis cantibus, & ſaltationibus, & ingentibus auri donis recepti ſunt, enſium autem mucronibus, & horrendis ſtragibus remunerati, & compenſati fuerunt. Aliqua die, cum honoris gratia, obviam procederent Hiſpanis; Capitaneus, & tyrannus Germanus eorum infinitum numerum in ſtraminea domo, convocari, & congregari, poſteaque membratim diſcerpi, juſſit. Sed quia in ſuperiori ædium parte trabes erant, quas, ad inhumanarum manuum ſanguinolentos mucrones fugiendos, conſcenderant (ô belluas crudeles) miſit gubernator, qui in eas ignem iniicerent, ut ita vivi comburerentur. Quare tota regio, incolis in montibus ſalutem quærentibus, ſolitaria, & deſerta remanſit.

Acceſſerunt ad amplam aliam provinciam Sanctæ Marthæ confinem, ubi Indios in ſuis pagis, & ædibus, privatis negotiis, pacificè incumbentes, invenerunt, ubi diu habitantium impenſis viventes manſerunt, & indiani ita inſerviebant, ac ſi ab illis aut vitam, aut ſalutem recepturi fuiſſent, tanta patientia ordinarias oppreſſiones, & continuas

importunitates, quæ ab ullo vix ferrentur, tolerantes, ut dici non possit: adde etiam unicum Hispanum una die, quod per mensem familiæ, quæ decem personas contineret alendas, sufficeret, devorare. Tunc temporis Indiani innumera auri summa eos donarunt, multaque dona, & innumerabilia servitia præstiterunt. Tandem cum abitum molirentur isti Tyranni, in solutionem bonæ tractationis ab Indianis acceptæ, hoc modo eos tractare decreverunt: Germanus gubernator tyrannus, &, ut credimus, hæreticus (nam nec unquam aderat Missæ, nec aliis adesse permittebat, cum multis Lutheranismi evidentibus signis) jussit, ut omnes Indiani cum fœminis & liberis, si fieri posset, caperentur, & in amplo aliquo loco concluderentur, illisque indicaretur, & significaretur, ut quicunque libertati mancipare se cuperet, injusti gubernatoris arbitrio, aut certo pretio sibi, conjugi, & unicuique liberorum imposito, se redimeret. Et ut magis negotium accelleraret, prohibuit, ne ullus cibus ante persolutam auri, quod pro pretio redemptionis petebatur, summam, illis propinaretur. Plurimi ad pretium redemptionis persolvendum domum mittebant, & se, ut poterant, redimebant, ut negotiis, quæ circa victum quærendum versantur, vaçarant; sed ad eosdem, paulò post aliquos prædones, & latrones mittebat, qui eos, jam semel captivitate solutos servituti iterum manciparent. Iterum ad supradictum locum ducuntur, ut fame, sitique pressi secundò se redimere, cogerentur. Et ita multi illorum ter, quaterve capti, & toties redempti sunt. Alii verò, qui tantæ summæ satisfacre non poterant, in dicto loco conclusi, fame perierunt. Et hoc modo provincia populi, aurique ditissima, desolata est, quæ convallem quadraginta milliarium habet, in qua talis combustus est pagus, qui mille ædes caperet. Hic tyrannus ulterius procedere decrevit, magno desiderio, inferorum Perusii, ex hac parte detegendorum, distentus. Ad quod iter infinitos Indianos immensis ponderibus oneratos, cathenisque vinctos, assumpsit. Quod si aliqui aut fame aut labore deficerent, capite illicò truncabantur, ne Hispani nimium laboris in cathenis aperiendis, susciperent, & ita tuncum corpus una ex parte, & caput ex alia decidebat, onus deficientis dividebatur, & aliis imponebatur. Si provincias, quas desertas reddidit urbes & loca, quæ combussit, (omnes enim ædes erant stramineæ) crudelitates: & particulares, quas patravit, cædes, enumerarem, quam-

vis ve-

vis veritati non repugnaret meus ſermo tamen fides non adhiberetur, & animos in ſtuporem traheret.

Hanc ipſam viam ſecuti ſunt alii tyranni, qui Venecuela, & provincia Sanctæ Marthæ (eodem conſilio detegendæ : Sacratæ ædis aureæ Peruſini) ſolverant qui ita combuſtam, expopulatam, deſertam, & devaſtatam regionem, quæ & fructibus, & populo fertiliſſima fuerat, invenerunt, ut ipſimet, quamvis crudeles tyranni, tantarum devaſtationum veſtigia mirarentur, & ſtuperent.

Hæc omnia, multaque alia teſtibus à fiſco Conſilii Indiani probata ſunt, & probationes ab eodem conſilio aſſervantur, quamvis execrandorum horum tyrannorum nullum combuſſerint, ut nihil ſit omnino, quod de magnis devaſtationibus, & malis, quæ ab illis patrata ſunt, probatum eſt : nam qui huc uſque in India vixerunt juſtitiæ miniſtri, magna, & damnata ſua cœcitate, non multum ſolliciti fuerunt de examinandis delectis, & cædibus, quas dicti tyranni, & comittunt, & commiſerunt, niſi quòd dicant : Quia talis, & talis, malè, & crudeliter Indios tractavit, tanta ſumma coronatorum ex annuo Regis reditu diminuta eſt ; & illis hæc generalis, & confuſa probatio, ſufficit ad repreſſionem tantorum facinorum. Neque etiam, quantumvis paucæ ſint, ut decet, verificantur, neque illis tantum authoritatis, & ponderis, quantum deberent, tribuunt : nam ſi officio erga Deum, & Regem, ſatisfacerent, inveniretur, ultra tres auri milliones Germanos tyrannos Regi furatos eſſe, dicta enim regio Venecuelæ, cum quadringentis terræ, quam devaſtarunt, milliaribus, felicitate, ut dixi, & auri divitiis, nulli regioni cedit, atque ita abhinc ſeptendecim annis, quibus hi, & Dei, & Regis hoſtes has regiones depopulari, & deſtruere cœperunt, Regi ultra duo auri milliones, ex annuo reditu, in hoc Regno, erepti ſunt, neque eſt ſperandum, hæc detrimenta, quandiu mundus ſtabit, reparari poſſe, niſi Deus, inſigni aliquo miraculo, tot millia hominum, quot defuncta ſunt, ſuſcitaret. Et hæc ſunt Regis temporalia damna. Conſultum etiam eſſet damna, dedecora, maledicta ſacrilega, & infamias, quibus Deus affectus eſt, conſiderare. Quomodo autem poſſent recuperari, & compenſari tam multarum animarum, quæ horum brutorum. tyrannorum, vel Germanorum crudelitate, & avaritia in inferis cruciantur, damna ? De illorum autem nequitia, & crudelitate hoc unicum concluſionis loco addam, nempe ab eo tempore

pore, quo hanc regionem ingressi sunt, septendecim annis, eos multas naves Indianis oneratas, ut venderetur, ad Insulas S.Marthæ, Hispaniolm, Jamaycam, & S. Joannis remisisse, & ad minimum unum millionem hominum vendidisse, & adhuc anno millesimo quingentesimo quadragesimo-secundo mittebant, hoc vidente, & sciente Regio huius Insulæ consilio, quod quidem videre se, quod maximè videt, dissimulat, patitur, & favet: & reliquis sceleribus, & devastationibus infinitis, quæ in hoc toto terræ continentis littore, quod in longitudinem quadringentorum milliarium protrahitur, quod adhuc est, cum Venecuela, & Sancta Martha sub eius jurisdictione oculos claudit, cui rei mederi, & impedimento esse potuisset Indianos in servitutem redigendi hæc sola causa extitit, perversa nempe, excœcata, & obstinata horum tyrannorum voluntas, & desiderium aurum cumulandi, divitiasque congregandi, quod illis, cum reliquis, qui in Americam profecti sunt, est commune: hos enim agnos ex ædibus vi trahentes, cum fœminis, & liberis in captivitatem deducebant, horrendis, qui superius relati sunt, modis eos affligentes, eisque Regium stigma, ut servis, infigentes.

De Provinciis eius terræ, quæ florida appellatur.

IN has provincias tres tyranni, diverso tempore ab Anno millesimo quingentesimo decimo, vel undecimo profecti sunt, ut iisdem actibus quibus alii, & eorum duo in aliis regionibus incumberent, ut sanguine & destructione sui populi majores dignitates, & officia, quàm illorum merito convenirent, consequerentur, tandem omnes mala morte sublati, & ædes, quas olim sanguine humano, quod de unoquoque horum trium testari possum, struxerant, & ædificaverant, cum illis perierunt, & eorum memoria, de facie terræ, ac si nunquam extitissent, deleta est. Illi valdè turbatas, & confusas has regiones reliquerunt, nec minorem infamiam, certis, quas patrarunt, cædibus, nemini inusserunt, quamvis non multæ sint; Deus enim antequam plures committerent, vita eos privavit, & eorum, quæ & scio, & vidi, malorum, in aliis Indiæ partibus patratorum, castigationem, & ultionem,

in hunc

in hunc locum reſervarat. De quarto verò tyranno, qui benè inſtructus nuper anno milleſimo quingenteſimo trigeſimooctavo in hanc regionem venit, ab hinc tribus annis nullus nuntius : Certi ſumus eum primo in regionem introitu crudeliter ſe geſſiſſe, & quaſi in ecſtaſim incidiſſe. Quod ſi vitæ ſuperſit, cum ſuis, innumerum populi numerum, ſi tamen in via offendit, deſtruxit, & deſolavit, ille enim inter omnes eos, qui majora damna, facinora, & Regnorum, provinciarumque cum ſociis devaſtationes commiſerunt, crudelitate inſignis eſt, quare Deum illi, quem aliis finem conceſſiſſe arbitror.

Tribus vel quatuor annis, poſtquam, quæ recenſui, accidiſſent, ea regione reliqui tyranni qui cum hoc majore tyranno, qui ibi extremum diem clauſit, profecti erant, ſolverunt, quorum inhumanorum hominum crudelitates, & ſcelera, quæ eo vivente, & poſt miſeram ejus mortem contra hos innocentes Indianos, & nulli nocentes patraverant, intelleximus, quæ tantæ fuerunt, ut iis regula, & axioma, quod in principio propoſuimus, confirmetur, nempe eos, quò ulterius in deſtructione, perditione, & deſolatione harum regionum, & earundem habitatorum procederent, eò majores, & notabiliores crudelitates, & iniquitates commiſiſſe. Sed quia tædet me tam execrabilia, & ſanguinolenta, non hominum, ſed belluarum acta, recenſere, in eorum, quæ ſubſecuta ſunt, narratione, diutius immorari nolo.

Amplum populum, ſapientes, moratos, & benè conſtitutos homines invenere, quorum tantas ſtrages, ſuo more, edidere, ut eorum animis, terror maximus incuteretur, magnis angoribus, magnis ponderib. tanquam beſtias, eos onerabant. Si verò aliquis nimia defatigatione deficeret ne nimium laboris in cathenis aperiendis ſumerent, antequam ad defatigatum pervenirent, proximum capite truncabant, ſicque ut alibi ſæpe factum retulimus, truncum corpus una ex parte, & caput ex alia parte, decidebat. In pagum quendam intrantes magna lætitia, & exultatione ab Indianis recepti ſunt, qui cibos, quouſque ſaturarentur, illis proponebant, & ultra ſexcentos homines ad ferenda onera, & impedimenta, beſtiarum more, & ad equos curandos conceſſerunt. Hiſpanis diſcedentibus, quidam Capitaneus tyranni majoris conſanguineus, ut populum non diffidentem deprædaretur, reverſus eſt, & Regem provinciæ lancea perforatum, occidit, multaſque alias crudelitates commiſit. In alio pago, cujus incolæ illis videbantur viciniores, & vigilantiores pro-

pter horrenda ſcelera, quæ ab illis patrari audiverant, omnes & parvos, & magnos, juvenes, & ſenes, dominos & ſubditos, nulli parcentes, lanceis, & enſibus, vita privarunt.

Tyrannus major, naſo, & labiis ad barbam uſque magnum Indianorum numerum (narrantur ultra ducenti fuiſſe) quos ex quodam pago advocaverat, vel certè ſponte non vocati, venerant, truncari juſſit. Et ita in hoc miſero ſtatu, & doloribus, ſtillante ſanguine, eos remiſerunt, ut operum, & miraculorum, quæ ab his prædicatoribus in ſancta Catholica fide baptiſatis fiebant, nuntii exiſterent.

Judicetur jam de amore, quo tales homines in Chriſtianos feruntur, qua ratione credant Deum eſſe, quem bonum, & juſtum legemque quam profitentur eſſe ſine macula, jactitant, & prædicant. Maxima ſunt mala ab his ſceleratis hominibus, perditiònis filiis, patrata. Tandem, ſine ulla pœnitentia, perditus hic Capitaneus obiit, nec dubitamus eum in infernorum tenebris ſepultum jacere, niſi tamen Deus illius, ſecundum immenſam ſuam miſericordiam, & clementiam, non autem ſecundum illius merita malis execrandis contaminata, miſertus fuerit.

De Flumine Platæ, hoc eſt, argenti.

AB anno milleſimo quingenteſimo ſecundo, vel tertio, aliqui Capitanei, quatuor, vel quinque itinera ad fluvium Platæ ſuſceperunt, qui magna regna, & provincias, homineſque benè diſpoſitos, & rationis capaces, continet. In genere quidem ſcimus eos maxima damna, & cruentas cædes commiſiſſe; ſed cum ab Indiis de quibus communior eſt ſermo, longè diſtent, ſingulare nihil, aut particulare recenſere poſſumus. Non dubitamus tamen eos iiſdem operibus, quibus alii in diverſis regionibus adhuc hodie dant operam, incubuiſſe, & adhuc incumbere: iidem enim ſunt Hiſpani, & multi, qui aliis executionibus adfuerunt, eò etiam profecti ſunt, omneſque unum, eundemque ſcopum propoſitum habent, ut divites, & potentes fiant, quod conſequi non poſſunt, niſi eundem ordinem, quem alii ſequantur, & eandem viam occidendi, prædandi, & Indianos deſtruendi, calcent.

Poſt

Poſtquam, quæ ſuperius dixi, ſcripſiſſem, pro vero mihi relatum eſt, eos in illis regionibus magnas provincias, & Regna devaſtaſſe, in hos miſeros homines maximas cædes, & crudelitates horrendas perpetrantes, quibus, reliquis, ut qui longè ab Hiſpania diſtantes, majorem habuerint commoditatem, inſigniores, & præſtantiores ſe præbuerunt, & inordinatè omni juſtitia ſepoſita, vixerunt, quæ nulla eſt in omnibus Americæ regionibus, ut ex ſupradictis, ſufficienter apparet. Inter infinita autem, quæ poſtea ſequentur, ſcelera, hoc etiam in conſilio Indiæ prælectum eſt. Quidam gubernator ſuis militibus in mandatis dedit, ut in quendam pagum ſe conferrent, ubi ſi victus denegaretur, omnes incolas interficerent. Hâc authoritate nitentes milites profecti ſunt, & quia Indiani illis ſe dedere noluerunt, tanquam hoſtibus, timentes potius ne eos viderent, quàm quòd liberalitas deficeret, ultra 5000. hominum, gladiis uſuram vitæ eripuerunt. Item certus hominum in pace viventium numerus, ſe illius ſervitiis obtulit, forte fortuna hi à gubernatore erant advocati, qui cum diutius paulò remorati eſſent, ut horiribilem terroris notam, illis infigeret, juſſit, ut Indiis, quos pro hoſtibus habebant, traderentur, qui miris clamoribus, & fletibus eos rogabant, ut propria illorum manu potius interficerentur, quàm ut hoſtibus traderentur, & cum domo in qua erant, egredi nollent omnes membratim diſcerpti ſunt, clamantes, & dicentes: Nos accedimus, ut vobis in pace inſerviamus, & nos occiditis, ſanguis noſter his parietibus infixus manet, ut teſtimonium de injuſta noſtra morte, & veſtra crudelitate perhibeat. Certè hoc facinus commemoratione, ſed potius commiſeratione eſt dignum.

De magnis Regnis, & Amplis Provinciis Peruſii.

ANNO milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo, magnus tyrannus, cum quibusdam, in Regna Peruſii, iisdem titulis, eademque intentione, & principio, quo reliqui, ingreſſus eſt, & quidem, cum unus eſſet, ex iis, qui in cædibus, & crudelitatibus, quæ in terræ continenti ab Anno milleſimo quingenteſimo decimo, commiſſæ ſunt, ſe exercuerant, incrementum crudelitatum, cædium, & latrocinorum capiebat, & urbes, pagosque (vir nullius fidei, vel veritatis devaſtans, & deſtru-

 ens, eius-

ens, ejusque incolas cædens, causa extitit tantorum malorum, quæ postea in illis regionibus, subsecuta sunt, quorum narrationem suscipere, & ad vivum, legentium oculis, ut decet, repræsentare omnino impossibile foret, quousque apertius, & clarius in die Judicii omnibus apparebunt, & innotescent. Quod ad me attinet, si aliquorum deformitatem, qualitatem, & circumstantias describere aggrederer, fateor me tanto oneri non posse, ut decet, satisfacere.

Primo suo introitu, aliquot pagos devastavit, & in iis magnum auri pondus deprædatus est. Cum in Insulam dictis regionibus vicinam aliquando se contulisset, huic Insulæ nomen Pugna, quæ peramœna erat, & populo frequenti culta) à Principe, & populo, tanquam Angelus de cœlo dimissus, receptus est. Postea verò, cum sex mensibus elapsis Hispani omnem victum consumpsissent, eis frumenta, quæ in locis subterraneis ad tempus sterilitatis, vel ariditatis, pro se, conjugibus, & liberis, asservabant, detexerunt, & aperuerunt, multisque lacrymis, & fletu, ut pro arbitrio uterentur, obtulerunt. Eos autem, in fine ita remunerarunt, ut gladiis, lanceisque infinitum eorum numerum peremerint, eosque que vivi venerant in eorum potestatem, servituti mancipa-rint, cum immensis aliis crudelitatibus, quas in expopulatione, & desolatione hujus Insulæ commiserunt.

Inde in Insulam Tumbalam, quæ in Terræ continenti sita est, proficiscuntur, ubi quotquot in eos inciderunt, morte affecti sunt. Et quia populus horrendis eorum factis stupefactus fugiebat, rebellionis in Regem Hispaniæ eum insimularunt. Iste tyrannus hac industria in suis actis utebatur: omnibus iis, quos capiebat, vel qui auro, argento, & aliis rebus illum donabant, jubebat, ut semper adferrent, quousque eos omnibus rebus destitutos cernebat. Tunc se eos pro vasallis, & subditis Regis Hispaniæ recipere dicebat, illisque blandiebatur; & duplici tuba se eos deinceps non capturum, nec ulla injuria affecturum, proclamabat: licitum esse existimans eos deprædari, & tam impiis, & abominandis nuntiis terrere, antequam sub Regis protectionem eos recepisset, ac si ab eo tempore, quo sub Regis protectionem recepti essent, eos non esset deprædatus, nullisque malis oppressisset, aut destruxisset.

Paulò

Paulo poſt Rex, & ſupremus Imperator omnium horum regnorum, Ataliba nomine, magnas ducens copias hominum nudorum, & ridiculis armis utentium, ignorans quales eſſent Hiſpanorum mucrones, quales lancearum ictus, & equorum, quorum uſus penitus erat illi incognitus, & inauditus, vires, & Hiſpanos, ipſis diabolis, aurum, ſi haberent, ſurripere poſſe, ad locum, in quo tunc temporis agebant, acceſſit,

cessit, dicens ; Ubi sunt isti Hispani, accedant, hinc non movebo pedem, quousque subditorum, quos occideruot, pagorum, quos incineres redegerunt, mearumque divitiarum, quas deprædati sunt, rationem reddiderint. Hispani ei obviam procedunt, infinitum hominum numerum cædunt, ipsiusque Regis, qui lectica portatile ferebatur, personam capiunt. De ejus redemptione tractavit : Rex se quatuor milliones coronatorum daturum, pro redemptionis pretio, promittit, & quindecim numerantur : illi se relaxaturos pollicentur, sed omni fide, & veritate postposita (ut fidei Indianis datæ, nunquam steterunt) suo Imperio populum congregari, falsò illi imposuerunt. Rex verò respondit, in tota regione, ne folium quidem in arbore sine authoritate sua, & voluntate moveri, quòd si aliqui congregarentur eos debere credere hoc non sine Imperio suo esse factum, se esse captivum, & in eorum potestate situm, ut sibi vitam etiperent. Hoc non obstante, de eo vivo comburendo consilium ceperunt, & paulò post, sententiam tulerunt, sed aliquorum precibus Capitaneus eum strangulari jussit, & postea in ignem conjici. Rex sententia mortis intellecta, dicebat : Quare me comburitis ? quid patravi? nonne libertatem mihi restituere modò aurum darem, promisistis ? nonne majorem summam quàm promiseram, dedi ? Sed quia sic placet, mittite me ad vestrum Hispaniæ Regem : & hujuscemodi multa ad confusionem, detestationemque injustitiæ Hispanicæ, proferens combustus est. Consideretur hoc loco jus, & titulus hujus belli, hujus Principis captivitas, sententia, & ejus morris executio, & conscientia, qua hi tyranni ingentes thesauros, quos in his regnis huic regi, & aliis infinitis dynastis surripuere, possideant. Quantum autem ad innumeras, & enormes crudelitates, ab iis, qui se Christianos nuncupant, in extirpatione hujus populi commissas, hic aliquas recensebo, quas in principio vidit quidam frater Ordinis S. Francisci, & litteris, nomine sigilloque suo, munitis, affirmavit, eos ad aliquas illarum regionum provincias, & ad Regnum Castellæ, mittens : quarum antigraphum ejus manu subsignatum, pènes me habeo, quo hoc continetur.

„ Ego frater Marcus de Xlicia, Ordinis Sancti Francisci omnium „ fratrum ejusdem Ordinis in Provinciis Perusii præfectus, qui sum ex „ primis religiosis, qui has terras, cum Hispanis ingressi sunt, dico, cer- „ tum perhibens testimonium eorum, quæ meis oculis vidi, & quæ præ- „ cipuè tractationem, hujus regionis incolarum, concernunt. Pjimo te-

stis

ſtis ſum oculatus, & certam habeo cognitionem, hos Peruſii incolas, "
eſſe gentem, quæ & comitate, & clementia, & amore erga Hiſpa- "
nos reliquis Indianis, præſtet. Et vidi eos abundanter aurum, & ar- "
gentum, & gemmas Hiſpanis dantes, eiſque innumera ſervitia præ- "
ſtantes. Neque Indii unquam bella moverunt, antequam infinitis in- "
juriis, & crudelitatibus affecti, ad id coacti fuerint: è contrario Hi- "
ſpanis omni amicitia, & honore in pagis receptis, & victum, & tan- "
tum numerum maſculorum, & fœmellarum, quantum ad ſuum ſervi- "
tium petierint, præſtitiſſe. "

Item ſum teſtis, quòd nulla ab Indiis data occaſione, Hiſpa- "
ni quamprimum has terras intrarunt, ipſorum maximum Cacicum A- "
talibam totius regionis Principem, poſtquam ab eo ultra duos auri mil- "
liones, accepiſſent, & ejus provincia, ſine ulla reſiſtentia, in eorum "
poteſtatem veniſſet, igne combuſſiſſe. Quem in eodem ſupplicii ge- "
nere ſecutus eſt Cochilimaca ejus Capitaneus generalis, qui cum aliis "
dynaſtis cum pace venerat. Idem paucis poſt diebus cuidam dynaſtæ "
provinciæ Quitoniæ accidit, qui etiam nulla ſua culpa, nec minima oc- "
caſione data, combuſtus eſt. Injuſtè etiam Schaperam Canariorum "
Principem combuſſerunt. Pedes etiam Alvidis omnium, provinciæ "
Quitoniæ, dominorum maximi, igne conſumpſerunt, variiſque aliis "
tormentis affecerunt, ut aurum Atalibæ, cujus, ut poſtea apparuit, o- "
mnino erat ignarus, indicaret. Quitonium etiam Cocopagangam, o- "
mnium Quitoniæ provinciarum gubernatorem, qui Sebaſtiani Bernal- "
cacari, gubernatoris Capitanei, precibus victus, in pace venerat, quòd "
petitum aurum non daret, cum multis aliis Cacicis, & præcipuis Do- "
minis combuſſerunt. Et intellegio, talis erat Hiſpanorum intentio, "
ut nullus dynaſta, aut ſatrapa in tota regione ſupereſſet. "

Item affirmo me propriis oculis vidiſſe Hiſpanos, nulla alia "
ratione motos, niſi quod ita illis in mentem veniret Indianos, & In- "
dianas manibus, naſo, & auribus truncaſſe, & id tam diverſis in locis, "
& regionibus, ut eas recenſere nimis longum, & prolixum foret. Et "
vidi Hiſpanos canes in Indios emittentes, ut illos devorarent, & ab il- "
lis tantum ædium, & pagorum numerum combuſtum, ut recenſeri non "
poſſit. Hoc etiam verum eſt, illos ex amplexu matrum pueros abripuiſ- "
ſe, & eos brachiis, ſumentes, quo longius poterant projeciſſe. Et alias "
multas crudelitetas commiſerunt, quæ me ſolo viſu terrebant, & quas "
longum eſſet enumerare. Item

„ Item affirmo Hiſpanos in tribus domibus tantum Indianorum
„ numerum, quantum illæ capere poterant, congregaſſe, & convocaſ-
„ ſe, in quas, nulla data occaſione, vel minima cauſa ignem injecerunt,
„ & omnes ad unum combuſſerunt, Accidit autem ut quidam presby-
„ ter, nomine Ocana, puerum flammis eriperet, quod cernens Hiſpanus
„ ipſi illum abſtulit, & in medium flammarum conjecit, ubi cum aliis
„ ſtatim in cineres redactus eſt, qui Hiſpanus ea ipſa die, qua hoc pa-
„ travit, caſtra repetens ſubitanea morte, in itinere concidit, & de eo
„ non inhumando conſilium dedi.
„ Item vidi eos ad Cacicos, & principales Indianos miſiſſe, ut
„ in pace, & ſecuritate accederent, illis clientelæ diplomata promit-
„ tentes, qui cùm advenirent, ſtatim comburebantur. Illi duos me præ-
„ ſente exuſſerunt, alium Andoniæ, alium Tumbalæ nec tantum potui
„ meis ſermonibus, & prædicationibus efficere, ut flammis illos eripe-
„ rem. Et hoc ſecundum Deum, & conſcientiam dico, quantum po-
„ tui cognoſcere, nunquam Peruſii incolas contumaciam, & rebellio-
„ nem excitaſſe, aut commoviſſe, quamvis, ut unicuique eſt manifeſtum
„ mala tractatione, & crudelibus tormentis afficerentur. Et meritò,
„ Hiſpanis fidem fallentibus veritatemque prodentibus, & tyrannicè con-
„ tra omne fas, & jus, eos, cum omni regione deſtruentibus, & innu-
„ meris damnis afficientibus, ſe ad mortem potius præpararunt, quàm
„ adhuc ſemel in tantas miſerias incidere.
„ Item & relatione ipſorum Indianorum, dico, majora au-
„ ri pondere adhuc eſſe abſcondita, quàm in lucem hactenus prodierint,
„ quæ propter injuſtitias, & crudelitates Hiſpanorum detegere nolue-
„ runt, nec detegent, quamdiu hac tyrannica tractatione excipientnr, ſed
„ ſatius ducent, cum aliis mori. In quo Deus Dominus maximè offen-
„ ſus eſt, & Regi mala ſervitia præſtita ſunt, defraudatus enim eſt hac
„ regione, quæ ad Caſtellam alendam ſufficiebat, ad cujus recupera-
„ tionem magna difficultas, impenſæque maximæ deſiderantur.

Et huc uſque ipſamet religioſi verba recenſui, quæ Epiſcopus Mexiconenſis rata habet, qui teſtatur dictum fratrem Marcum, quæ ſuperius relata ſunt, affirmaſſe, & aſſeveraſſe.

Hic conſideranda ſunt, quæ dictus religioſus vidit, namque per quinquaginta, vel centum regionis milliaria, ſpacio novem vel decem

decem annorum peregrinatus est, cum pauci adhuc Hispani in illis regionibus viverent, sed postea ad auri sonum quatuor vel quinque millia adventarunt, qui per magna Regna, & provincias longitudinis 500 & 600. milliarium sparsi sunt, quas omnino desolarunt, eadem, & crudeliora, quàm quæ supra narrata sunt, perpetrantes. Verè ab eo tempore in præsentem usque diem majorem millies animarum numerum, quàm ille recensuerit, destruxerunt, & minore Dei, & Regis timore, minorique misericordia partem maximam generis humani deleverunt, atque in his regionibus ultra quatuor hominum milliones violenta morte affecerant.

Paucis post diebus jaculati sunt telis arundineis, potentem Reginam uxorem Elingui, penes quem adhuc hodie illius Regni Imperium versatur, quem Hispani cum capere vellent, ad rebellionem concitarunt, & rebellis manet. Reginam illius conjugem ceperunt, & contra omne jus, & rectum, illam, quæ, ut ferebatur, erat gravida, dicto modo, cæde mulctarunt, in id tantum, ut molestiam marito parerent. Si particulatim cædes, & crudelitates, quæ commissæ sunt, & adhuc hodie patrantur in Perusia ditione, nobis recensendæ essent, procul dubio tam stupendæ, & tanto in numero invenirentur, ut illis, omnia, quæ de reliquis Indiæ partibus diximus, & gravitate, & numero cederent.

De novo Regno Granatæ.

Ao. millesimo quingentes. triges. nono multi tyranni Venecuela, S. Martha & Carthagena solventes ad conquisitionem Perusii concurrebant, & cùm multi alii ex eadem regione, ulterius progredientes, hanc penetrare conarentur, trecentis à Carthagena, & Sancta Martha milliaribus provincias admirandas, terras fertilissimas, populo, ut reliquiæ Indiæ partes, clementissimo instructas, & auri gemmarumque quæ Smaragdi appellantur, ditissimas, invenere. Quibus provinciis nomen novi Regni Granatæ imposuerunt, quia tyrannus, qui primus in has regiones appulit ex Regno Granatensi, quod est in his partibus, ortum ducebat. Et quia illi, qui eas provincias deprædabantur, erant viri iniqui, & crudeles, insignes laniones, & sanguinis humani profusores, qui tantorum scelerum, quæ in Indiis patrata sunt, usum habebant,

bebant, & experientiam, idcirco diabolici illorum actus tanti ſunt, & tanto in numero, & circumſtantiis tam graves redduntur, & horrendi, ut ominia facinora, quæ ab alliis, & ab ipſiſmet in aliis regionibus patrata ſunt, ſuperent. Aliqua eorum ex infinito numero ſelecta, quæ his tribus annis patrarunt, recenſebo, & ſeligam. Quidam gubernanator, quod ille, qui novo Granatæ regno deprædabatur, eum deprædationum, & cædium ſocium admittere nollet, inquiſitiones & probationes, multis teſtibus confirmatas confecit, quibus probat cædes, & homicida, quæ ille commiſit, & in quibus committendis uſque in præſentem diem perſeverat, quæ in Conſilio Indiæ lectæ ſunt, & hodiè adhuc aſſervantur.

In dicta inquiſitione teſtes deponunt, cum omnia hæc regna pacifica eſſent, Indiis Hiſpanos inſerviviſſe, & continuo ſuo labore in terris colendis vitam quæſiviſſe, illis multum auri, & gemmarum, ut ſunt Smaragdi, & eorum, quæ poterant & habebant, adferentes, urbibus, & dominationibus inter Hiſpanos diviſis, in quibus obtinendis, vel maximè ſtudent, eſt enim commodus modus ſcopum, quem ſibi habent propoſitum, nempe aurum, attingendi.

Cum autem omnes Indiani in tyrannide conſueta eſſent conſtituti: Tyrannus, præcipuus Capitaneus, Regem, & Dominum totius regionis cepit, eumque per ſex, vel ſeptem menſes captivum detinuit, ab eo, ſine ulla ratione, aurum, & Smaragdos petens, Dictus Rex, cui nomen erat Bogata, timore ductus, domum auream ſe daturum promiſit, ſperans ſe illius manus à quo affligebatur, evaſurum, miſitque Indianos, qui aurum adferrent, & ſæpè, & repetitò magna auri, gemmarumque copia allata eſt. Sed quia Rex domum auream non dabat, Hiſpani dicebant eum, cum promiſſis non ſtaret, interimi debere: Juſſit tyrannus, ut coram ſe ipſo in judicium vocaretur, & ita illi citant, & in jus vocant maximum totius regionis regem: tyrannus fert ſententiam, ut tormentis affligeretur, niſi domum auream daret. Illum torquent, in ventrem ſapum fervens inijciunt, illius pedibus palo alligatis cathenas imponunt, alteri palo, collum ligant, & duo viri eius manus tenent, & ſic ignem pedibus apponunt: & tyrannus ſæpè accedens illi mortem minabatur, niſi aurum traderet: & ita his tormentis dictum Dominum confecit: quæ dum inferuntur, Deus oſten-

oſtendere volens, has ſibi crudelitates diſplicere, omnis urbs in qua committebantur, incendio abſumpta eſt. Reliqui Hiſpani Capitanei ſui veſtigiis inſiſtere volentes, cum nullam aliam artem callerent, quàm eam, qua corpora membratim diſcerpuntur, eadem facinora patrarunt diverſis, & horrendis tormentis Cacicos cum omnibus ſubditis qui ſe illorum fidei commiſerant, affligentes, cùm tamen omnes dynaſtæ, cum ſubditis maximi auri, & Smaragdorum donis eos afficerent, Eos autem

ob hanc ſolam cauſam torquebant, ut majorem auri vim, & gemmarum copiam obtinerent, & ſic omnes illius regionis Domini, flammis, & incendio abſumpti, perierunt. Aliquando etiam accidit, ut multi Indii accederent, ut Hiſpanis omni humilitate, & ſimplicitate, ſicuti ſolent, inſervirent, qui cum ſe tutos exiſtimarent, ecce Capitaneus ad eam urbem, in qua ſerviebat, advenit, qui juſſit hos omnes Indianos poſt cœnam, cum dormientes nimio diei labore defatigati, quieſcerent, gladiis perimi, & neci dedi. Hanc autem ſtragem eo conſilio edidit, ut timorem ſui, omnium huius regionis incolarum animis imprimeret. Semel capitaneus juſſit, ut Hiſpani juramento affirmarent, quot Cacicos, & Indianos eorum unuſquisque domi in ſuo famulitio haberet, & ſtatim in locum publicum adducerentur, capiteque plecterentur, atque ita quadringenti, vel quingenti homines necati ſunt. Teſtes hoc de particulari quodam tyranno deponunt, quod cædendo, manusque & naſum multis cum viris, tum fœminis abſcindendo, & multos deſtruendo, maximas, & horrendas crudilitates exercuerit.

Alio etiam tempore hoc accidit, ut Capitaneus eundem crudelem tyranum in provinciam Bogatæ miſerit, ut inquireret, quisnam in illa provincia Principi, quem crudeliter, & inhumane vita privarat, ſucceſiſſet, qui multa hujus regionis milliaria peragrans, quot potuit, Indianos cepit, quorum aliqui, quòd non dicerent, quisnam eſſet defuncti ſucceſſor, manibus truncati, alii verò famelicis canibus expoſiti, in fruſta diſcerpti ſunt: & hoc modo multis Indianis uſuram lucis eripuit, & infinitis damnis affecit.

Quadam autem die, circa quartam noctis vigiliam in multos Cacicos, Satrapas, & alios Indianos irruit, qui tamen ſe ſatis tutos exiſtimabant (fides enim, & ſecuritas illis data erat, ſe nullam injuriam, aut damnum recepturos) qua fide nitentes, ex montibus, in quibus latebant ad urbes, ſine ulla ſuſpicione, aut timore, revertebantur, quos omnes cepit, & manus in terram extendere jubens, ipſemet enſe proprio illis abſcindebat, ſe eos caſtigare dicens, quod Dominum, qui Regno ſucceſſerat, indicare nollent.

Alia vice, quòd Indiani ciſtam aureo plenam, ut Capitaneus petierat, non darent, copias miſit, quæ in illos bella moverent, ubi infinitis

infinitis mortem intulerunt, & tam multos, cum viros, tum fœminas, manibus, & naſo truncarunt, ut numerus recenſeri vix poſſit: alios famelicis, & carne nutritis objecerunt canibus, qui ab iis ſtatim devorati ſunt.

Aliquando cuiusdam huius provinciæ incolæ cernentes, quatuor vel quinque ex præcipuis ſuis dynaſtis igne ſublatos eſſe, timore

perculſi, in montem ſe receperunt, quo contra tam inhumanos hoſtes ſe tuerentur, & defenderent: aderant, ut teſtibus probatum eſt, quatuor, vel quinque Indianorum millia. Supradictus Capitaneus ad eos inſignem txrannum, qui inhumanior; & crudelior cæteris erat, cum certo Hiſpanorum numero miſit, ut rebelles Indianos, qui tantas ſtrages evitabant, & fugiebant, ac ſi aliquid illiciti perpetraſſent, perſequerentur, & caſtigarent, quaſi ad eos caſtigatio, & vindicta pertineret, qui ipſemet omnibus tormentis, ſine ulla miſericordia, à qua hos miſeros tam crudeliter tractantes, omnino alienos ſe præbent, digni ſunt. Hiſpani montem vi (Indii n. nudi erant, & inermes) conſcendunt, ſe pacem quærere, modò ipſi ad arma non concurrerent, proclamantes. Indii hoc audito, ſtatim ab armis diſcedunt, quod cernens vir crudeliſſimus, Hiſpanos miſit, qui montis propugnacula occuparent, & iis occupatis Indios aggrederentur. In hos ergo, tanquam lupi, & leones in agnorum gregem irruunt, & cædendo ita defatigati ſunt, ut animos recipere coacti fuerint, quibus receptis Capitaneus juſſit, ut denuo cæderent, & ex ſummo montis, qui erat miræ altitudinis, faſtigio, omnes, qui vitæ ſuperfuerant, præcipitarent, quod & factum eſt. Et teſtes deponunt ſe vidiſſe, tanquam nubem, ſeptingentorum Indianorum ſimul, monte decidentium, qui omnes concaſſabantur, & & peribant.

Et ut omni ex patte crudelitatem ſuam compleret, Indios, qui inter dumeta ſe abſconderant, conquiri juſſit, & enſium mucronibus perimi, qui hoc modo cæſi è monte præcipitabantur. Nec his tam crudelibus facinoribus contentus, ut magis innoteſceret, & horribilia eius ſcelera incrementum caperent, præcepit, ut omnes Indii, qui à quibusdam particularibus morte erepti erant (ut in huiusmodi cædibus quisque ſibi aliquos cum maſculos, tum fœminas, & pueros ad ſervitia reſervare, & ita conſervare ſolet) in ſtraminea domo collocarentur, exceptis & reſervatis iis, qui ſibi ad ſerviendum magis idonei videbantur ignisque in eam conjiceretur, & ita quadraginta vel quinquaginta vivi combuſti ſunt, & flammis abſumpti.

Idem tyrannus ad urbem Cotam, quandoque acceſſit, ubi infinitum hominum numerum cepit, & quindecim, vel viginti dynaſtas, ex præcipuis, canibus membratim diſcerpendos objecit, multisque viris, & fœminis manus præſcidit, quas pertica traijciens omnibus Indiis ſpectandas, & videndas præbebat: ibi autem ſeptuaginta manuum

paria

paria, perticis trajecta cernebantur. Hoc addendum, quòd multis cum infantibus, tum fœminis nasum præsciderit.

Nequitias, & crudelitates huius viri, Dei hostis, recensere nullus posset, innumeræ enim sunt, & antehac nec auditæ, nec visæ, eæ verò præcipuè, quas in Guatimala regione communisit, quibus, nec alibi patratæ multum cedunt: nam abhinc multis annis, solam artem hos populos destruendi, & comburendi exercet.

Testes præterea hoc addunt, crudelitates & strages in dicto novo Granatæ regno patratas, ab eodem Capitaneo, & aliis tyrannis, devastatoribus, & extirpatoribus generis humani, qui cum eo sunt, & quibus potestatem concedit adhuc hodie easdem exercendi, tales tantosque esse, ut si opportunè sua Majestas non medeatur, & remedia adhibeat (cùm cædes Indiorum solius auri obtinendi gratia, quo carent, nam quod habebant jam illis traditum est, fiant) brevi dictum Regnum destruetur, & in totum desolabitur, atque ita terra, Indiis, qui eam colant, deficientibus, inculta jacebit.

Hoc loco pestilentialis, & inhumana horum tyrannorum crudelitatas notanda est, & quàm violenta extitetit, cum spatio duorum, vel trium annorum (ab eo enim tempore hoc Regnum detectum est, quod omnibus orbis regionibus populi multitudine præstabat, omnium, qui viderunt testimonio) omnibus cæsis, desolatum sit, & expopulatum; se tam alienos ab omni misericordia, & timore Dei, & Regis præbentes ut scribatur, ne unicum hominem vitæ superfuturum, nisi sua Majestas tantarum crudelitatum cursum retardet: quod equidem facilè credo, hisce enim oculis vidi in iisdem partibus, paucis diebus maxima Regna expopulata, & desolata. Aliæ sunt amplæ provinciæ novo Granatæ regno confines, quæ appellantur Popayan, & Cali, & tres vel quatuor aliæ, quæ ultra quingentorum milliarium longitudinem extenduntur, quas eodem modo, quo & alias, destruxerunt, & ad extremam desolationem cædibus supradictis perduxerunt, quarum populus erat infinitus, & terra fertilitate insignis. Qui ex iisdem regionbus reversi, ad nos pervenerunt, narrant nihil tristius, aut commiseratione dignius, quàm tantas & tam amplas urbes funditus deletas, in cineribus jacentes cernere, eiusque urbis, quæ mille vel duo millia ædium capetet, vix quinquaginta, reliquis radicitus evulsis, vel incendio consumptis restare: & in quibusdam partibus aliquas regiones in centum

milliaria

milliaria patentes, & in iis ampliſſimas urbes, omninò deſtructas, & combuſtas inveniſſe.

Ad extremum ex regnis Peruſii per Quitonios multi, & maximi tyranni ſe contulerunt in dictum Regnum novum Granatæ, & Popayani, & per Carthagenios, & Urabas Califium petierunt, atque etiam alii tyranni Carthagenenſes, Quitonium aggreſſi ſunt. Qui omnes ſe conjunxerunt, & ultra ſexcenta regionis milliaria, cum damno infinitarum animarum expopulati ſunt, & extrema deſolatione affecerunt: neque verò adhuc hodie tanti populi innocentis reliquiis, humaniores ſe præbent.

Et ita regula, quæ à me in principio poſita eſt, confirmatur, nempe tyrannidem, violentiam, & crudelitatem Hiſpanorum in hos agnos, tempore augumentum, & incrementum cepiſſe, Inter alia verò omni igne, & tormentis digna; quæ hac tempeſtate in illis regionibus patrantur, ſcelera, quod ſequitur, auditu non eſt dignum.

Cædibus, & crudelitatibus bellorum peractis, in ſervitutem infernorum Dominorum, quibus dantur, quandoque ducenti, & aliquando trecenti, rediguntur, & tyrannus Dominus jubet, ut ad ſe centum Indiani, qui ut agni accedunt,adducantur, quorum triginta vel quadraginta capite plectit, aliis præſentibus hoc utens ſermone: Idem vobis fiet, ſi mihi benè non inſerviatis, vel ſi indicta venia diſcedatis.

Conſiderent rogo, qui hæc legunt, vel lecturi ſunt, an non hic actus tam horribilis, crudelis, & inhumanus, omnem iniquitatem, vel crudelitatem, quàm imaginatione complecti poſſemus, ſuperet, & vincat, & an immeritò tales Hiſpani diaboli vocentur. Quodnam enim eſt conſultius Indianos diabolis committere, vel Hiſpanis?

Neque hic etiam quoddam facinus (utrum brutorum animalium crudelitati poſtponi debeat, neſcio.) ſilentio involvam. Hiſpani, qui in Indiis verſantur, crudeliſſimos canes alunt, ita inſtructos, & edoctos, ut in Indianos ruant, & ſtatim eos devorent, membratimque diſcerpant. Omnes jam ſive Chriſtiani ſint, ſive non, conſiderent, utrum tale quidquam unquam auditum ſit, eos canes quocunque proficiſcuntur, itineris comites aſſumunt, & cum illis multos Indianos cathenis vinctos, quos tanquam porcos ad eorum victum necant, carnis humanæ lanienam habentes. Et ſibi invicem dicunt: Da mihi commodato

dato quartam partem unius vellaconis pro canibus meis, ubi unum occidero, tibi raſtituam, non ſecus ac ſi fruſtum proci, vel agni acciperent. Alii manè cum canibus venatum proficiſcuntur, quibus reverſis, ſi petatur: Quàm felix venationis ſucceſſus? ſatis velix reſpondent, mei canes quindecim, vel viginti vellacones interemerunt. Hæc omnia iis inquiſitionibus quas tyranni in tyrannos fecere, probata ſunt. Quid precor, aut horribilius, aut crudelius?

Sed deſiſtam, quouſque nequitiarum majorum (ſi tamen graviores eſſe poſſunt) nuntius advenerit, vel certè, quouſque denuò ad eas cernendas accedamus, quas olim ſpatio quadraginta duorum annorum, propriis oculis vidimus. Ad extremum in conſcientia, & coram Deo proteſtor damna eſſe tam magnæ deſtructiones, urbium ſubxerſiones, cædes, & crudelitates tam horribiles, violentias, & iniquitates tam inhumanas, & furta tam ſcelerata (quæ omnia in illis regionibus & contra hanc gentem patrata ſunt, & adhuc hodie committuntur, ut in iis, quæ ſcripſi, recenſui, & ſuis coloribus, quo melius potui, depinxi, ne ex milleſima parte. unicam, ſive ad qualitatem attendatur, ſive ad quantitatem, explicaſſe.

Atque ut omnes Chriſtiani majori compaſſione, & miſericordia, in hos innocentes ferantur, & magis illorum perditionem deplorent, & avaritiam, ambitionem, crudelitatemque Hiſpanorum deteſtentur, cum iis, quæ ſuperius dicta ſunt, hoc etiam firmiſſimè, & veriſſimè teneant, ab eo tempore, quo America detecta eſt, uſque in præſentem diem, Indianos, quouſque primi proditi, multis damnis & injuriis affecti ſunt, nulla injuria ullo in loco Hiſpanos affeciſſe, immò eos tanquam immortales coluiſſe, è cœlo delapſos exiſtimantes, quouſque apertè, quinam eſſent, & quid peterent, prodiderunt.

Hoc præterea addam à principio uſque in hunc diem, non magis ſollicitos Hiſpanos fuiſſe, ut his gentibus Euangelium Chriſti annunciaretur, quàm ſi canes, aut beſtiæ fuiſſent, ſed quod pejus eſt, eos religioſis expreſsè prohibuiſſe, multas afflictiones, & perſecutiones illis imponentes, nec concionibus, & prædicationibus vacarent, illud enim impedimento eſſe ad aurum comparandum, & divitias acquirendas, quas illis avaritia proponebat exiſtimabant. Nec majorem adepti ſunt Dei cognitionem, utrum ſcilicet Deus ligneus ſit vel æreus, vel terreus, quam ante centum annos habuerint, dempta Hiſpania nova, quæ

eſt Americæ particula, quam religioſi profecti ſunt, & ita ſine fide, & Sacramentis perierunt, & adhuc hodie pereunt.

Ego frater Bartholomæus de las caſas, vel caſaus religioſus Ordinis S. Dominici, qui Dei miſericordia, ad hanc aulam Hiſpaniæ inferorum ex Indiis expulſionem deſiderans, me contuli, timens, ne animæ Chriſti pretioſo ſanguine redemptæ pereant, ſed toto corde deſiderans, ut creatorem ſuum agnoſcant, & ſalventur: propter curam etiam, & compaſſionem, qua in patriam meam, quæ eſt Caſtella afficior, timens ne eam Deus deſtruat, propter magna peccata contra fidem, honorem, & proximos, ab illius natis, & liberis patrata: aliquorum magni nominis virorum, qui in hac aula verſantur, & qui honoris Dei ferventes zelatores exiſtunt, & tantis calamitatibus, & afflictionibus proximorum commoventur (quamvis idem facere decreviſſem, & jamdudum propoſuiſſem, tamen multis, & continuis occupationibus diſtractus, nondum vacarat) huic tractatui, & ſummario, finem impoſui Valentiæ 8. Decem. Anno 1542. cum ad exrremum violentiarum, oppreſſionum, tyrannidum, deſolationum, tormentorum, & ſupradictarum omnium regionum Americæ, in quibus vivunt Hiſpani; calamitatum, gradum, devenissent (quamvis in alia parte magis, in alia minus credeles exiſtant) Mexiconem, cum confiniis meliorem, quæ reliquæ provinciæ tractationem recipit. Certè injurias apertè, & palam inferre nullus auderet, ibi enim eſt aliqua, quæ nullibi locorum in Indiis regnat, quantumvis exigua, juſtitia, quamvis immenſis tributis graventur. Firmam ſpem habeo Dominum Carolum V. Imperatorem, & Regem Hiſpaniæ Dominum, & Principem noſtrum, cujus aures pervenire incipiunt nequitiæ, & proditiones, quæ commiſſæ ſunt, & committuntur contra miſeram hanc gentem, & afflictas has regiones contra Dei voluntatem, & ſuam (huc uſque enim veritas illi celata, & occulta eſt, non minus aſtutè, quàm callidè, & malitioſè) tanta malorum genera extirpaturum, & radicitus evulſurum, atque novo huic mundo, qui à Deo illi, tanquam juſtitiæ amatori, & cultori traditus eſt remedia morbo congruentia daturum. In ſua gloria, felici vita, & ſtatu imperiali Deus eum conſervet, & proſpera omnia tribuat, ut Eccleſiæ univerſali medeatur, & ſalutem ejus Regiæ animæ concedat, Amen.

Poſtquam hæc ſcriptis redegiſſem, certæ leges, & conſtitutiones à ſua Majeſtate tunc temporis factæ Barcelonæ Anno millesimo quingenteſimo

gentesimo quadragesimosecundo, mense Decembri, & in urbe Maderæ anno sequenti, promulgatæ sunt, & publicatæ, quibus constitutionibus ita provisum est, ut pro tempore conveniens videbatur, ut tantis nequitiis, & peccatis, quæ in Deum, & proximum committebantur, & ad omnimodam hujus novi mundi ruinam, & perditionem tendebant, finis imponeretur. Has leges sua Majestas congregatis plurimis, virorum maxima authoritate, litteris, & conscientia præditorum, & dotatorum conciliis, promulgavit, & disputationibus Valadolidæ de ea re habitis, denique communi consensu; & consilio omnium eorum, qui sententias suas scriptis redegerunt, editæ sunt: qui quidem, magis ad regulas Christi accedere, verique Christiani, & omnis corruptionis, & maculæ thesaurorum, Indianis furto, & latrocinio sublatorum, puri, immunes, & innocentes judicati sunt, qui thesauri manus, & multò magis animas eorum, in quos dicti thesauri, & avaritia Imperium exercebant (unde illa cœcitas causa tantorum malorum, sine ullis conscientiæ stimulis patratorum, ortum ducit) contaminarunt.

His legibus ita promulgatis tyrannorum creatores, qui tunc in aula versabantur, varia diplomata describi curarunt (illi enim maximè dolebant, cùm cernerent ad dictam prædam & extorsiones dicta tyrannide factas aditum non patere amplius) & ad diversas Indiæ provincias miserunt. Illi, quibus cura, & onus extirpandi, & diversa tyrannide opprimendi incumbebat, ut nullam unquam observaverant ordinem, sed maxima semper inordinatione se gesserant, his lectis diplomatibus, antequam novi judices, qui mandata executioni mandare debebant, advenissent, aut appulissent, eorum opera (ut dicitur, nec veritati repugnari videtur) qui huc usque eorum peccatis, & violentiis faverant, cognoscentes dictas leges & promulgationes, effectum sortiri debere, ad seditionem commoti sunt, & rebellarunt, cumque judices, qui mandata executioni mandare debebant, advenissent, remoto omni amore, & timore Dei, non sunt etiam veriti, omnem reverentiam, & obedientiam, quam Regi debebant contemnere, & flocci facere, atque ita proditorum nomen assumpserunt, se, ut crudelissimos tyrannos ab omni humanitate alienos gerentes.

Præcipuè verò in Regnis Perusii, ubi Anno 1542. facinora tam horrenda, & stupenda committunt, ut similia nunquam nec in Indiis, nec in toto orbe audita sint: neque verò solùm in Indianos, quos

ferè omnes vitæ usura privarant, hæc exercent, sed etiam in seipsos, permittens Deus, justo suo judicio, ut sibi ipsis carnifices existant, & sua tela in propria viscera convertant. Horum rebellium favore reliquæ novi hujus mundi partes legibus parere recusarunt. Et reliqui suæ Majestati preces fundere, fingentes, ipsimet rebellarunt: ægrè enim status, & bona, quæ usurparunt, dimittunt, nec libenter Indianorum, quos in perpetua captivitate tenent, vinctas manus solvunt: & ubi gladiis neci dedere cessant, paulatim servitutibus personalibus, oneribusque injustis, & intolerabilibes, opprimunt. Quod huc usque Rex impedire, aut avertere non potuit, quia omnes, tam potentes, quàm humilis conditionis, homines, alii quidem plus, alii minus, alii publicè, & palam, alii clam, & secreto latrociniis dediti sunt, & sub prætextu Regis inserviendi Deum dedecorant, & Regi furantur.

Quod sequitur, pars est epistolæ, quæ à quodam, qui his peregrinationibus adfuit scripta est, in qua recenset, quæ à quodam Capitaneo, in illis regionibus, quas pertransiit, patrata sunt. Et quia dicta epistola, cum aliis chartis compingenda, & liganda tradita erat; compactor aliquot folia perdidit, quibus stupenda, quæ ab aliquo etiam qui adfuerat acceperam, continebantur: Quod jam vobis proponam, sine principio, & fine imperfectum tradant, quia autem, quæ supererat particula, multa notatu digna continebat, consultum mihi visum est, ut typis mandaretur, omnino confident ea V. Celsitudini non minus compassionis, & horroris, quàm, quæ supra dicta sunt, & per consequens, maximum medendi desiderium, paritura.

LITTERÆ.

UT cathenis vincirentur, & in servitutem, redigerentur, permisit, quod & factum est, & Capiteneus multas horum hominum medendi cathenis vinctorum, turbas secum ducebat, quo actu ut regio augeretur (ut decebat) non procurabat, cumque Indiis, omnes, quos habebant victus prædaretur, naturales regionis incolæ ad tantam necessi-

tatem

tatem redacti ſunt,ut multi, in itinere fame motui reperirentur Indiorum etiam ad littus maris Hiſpanorum onera, & impedimenta ferentium, ultra decem millia perierunt. Nullus enim vivus, propter nimium regionis æſtum, à littore recedebat.

Poſtea verò veſtigiis Joannis Ampudiæ inſiſtens, Indios, quos ex Quitonia provincia, adduxerat, itinere unius diei præmittebat, ut pagos detegerent, & prædarentur, atque ita parata præda eſſet, cum, ſuis comitatus, accederet, (iſti autem Indiani ad ipſum & ſocios pertinebant, quorum aliqui ducentos, aliqui trecentos, alii plus, alii minus, habebant ſecundum uniuſcujuſque onera, & impedimenta) qui Indiani ad Dominos, cum iis, quæ deprædati fuerant, ſe recipiebant. In quo agendo maximas crudelitates, in pueros, & fœminas exercebat: in Quitonia regione eadem ratione proceſſit, omnem regionem incendio vaſtans, & granaria, in quibus dynaſtæ Mahiden ſuum, id eſt frumentum, aſſervabant, comburens. Maxima, ut fierent damna in ovium cæde, permiſit, quibus & Hiſpani, & naturales Incolæ vivebant. Et ad ſolum cerebrum, & ſebum obtinendum permiſit, ultra ducentas, & trecentas oves cædi, quarum caro nulli erat uſui. Cum autem multi Indii Hiſpanorum amici, & confœderati, eos ſequerentur, ut agnorum corda comederent, eorum miram ſtragem ediderunt, ob id tantùm, quòd reliquas partes non comederent. Et eorum duo, in provincia Purua, vigintiguinque agnos, qui inter Hiſpanos vigintiquinque coronatis vendebantur, ad ſolum cerebrum & ſebum obtinendum, occiderunt. Et ita inordinato hoc pecorum cædendorum exceſſu, ultra centum millia pecorum capita perierunt. Qua de cauſa regio in maximam penuriam incidit, & ejus incolæ fame miſerè peribant. Et provincia Quito, quæ tanta frumenti copia abundabat, ut dici vix poſſit, hoc procedendi modo tali fame preſſa eſt, ut frumenti ſextarius decem coronatis venderetur, & unus agnus totidem.

Dictus Capitaneus ex littore reverſus, Quitone diſcedere, & Capitaneo Joanni de Ampudia ſe conjungere decrevit, & deliberavit: quod ut faceret, ultra ducentos, cum equites, tum pedites, conſpiri, inter quos multi erant urbis Quitoniæ cives, quibus conceſſit, & permiſit, ut ſecum Cacicos, qui ſorte illis dati fuerant, & Indianos, quotquot vellent, aſſumerent, & ducerent, quod fecerunt: quidam Alfonſus Sanches Nuyta Cacicum ſuum, cum centum Indianis, & ultra, cum

uxoribus deduxit, quem comitatus est Petrus Cobo, cum cognato, ultra centum quinquaginta, unà cum conjugibus ducens, quorum plurimi liberos secum, ne fame perirent, assumebant.

Moram etiam Popayani civis, ultra ducentas personas secum assumpsit, idemque fecerunt omnes cives, & milites, quisque secundum facultates, qui sibi concedi postularunt, Indianos & Indianas incaptivitatem redigendi, quod illis ad mortem usque concessum est, ut illis mortuis idem de aliis fieret: nam quod Indii subditi, & vasalli essent suæ Majestatis, idem Hispanis, cum illis erat commune, qui tamen eadem mortis pericula subibant.

Atque hoc modo hic Capitaneus Quitone discedens in urbem Octabam, quæ illi sorte contigerat, se recepit, & à Cacico petiit, ut sibi quingenti homines traderentur, quos ad bellum duceret qui illi, cum quibusdam magni nominis viris, dati sunt. Aliquam horum hominum partem militibus suis divisit, & reliquos secum duxit, aliquos quidem oneratos, alios cathenis vinctos, alios verò solutos, ut illis inservirent, & cibaria ferrent. Et hoc modo cathenis, & chordis ligati, ducti sunt. Illi Quitonia provincia discedentes, ultra sex millia Indianorum deduxerunt, quorum vix viginti in regionem suam reversi sunt maximis enim, & crudelibus tormentis, quibus in calidis, & ardentibus illis regionibus cruciabantur, perierunt.

Eodem tempore accidit, ut quidam Alfonsus Sanchesius à dicto Capitaneo alicui turmæ præfectus sit, qui aliquot fœminas, & pueros cibis oneratos, offendit, à quibus expectatus est, ut illi eorum, quæ habebant, aliquid impartirentur: sed hic Capitaneus jussit, ut omnes ensibus cæderentur. Et hic res mira accidit: cùm miles quidam Indianam percuteret, ejus ensis primo ictu medius fractus est, secundo sola capula illi in manu remansit, nec Indiana læsa est, aut vulnerata. Et cum alius miles pugione quadrato Indianam percuteret, pugio, quatuor digitorum longitudine, primo ictu fractus est, & secundo sola illi capula in manu remansit.

Circa idem tempus Capitaneus Quitone discessit, & abduxit maximum naturalium incolarum numerum, quorum matrimonia solvens, & separans, juniores fœminas Indiis, quos ducebat, seniores verò reliquis, qui in urbe remanebant, dividebat & distribuebat. Eum Quitone discedentem mulier magnis clamoribus persecuta est, orans, & obtestans

testans, ne maritum suum deduceret, se enim tribus infantibus oneratam, eorum victui necessaria suppeditare non posse, sed fame perituros, cumque Capitaneus eam primo applausu satis iracundè repulisset, secundo duplicatis clamoribus, accessit, dicens, natos suos nimia fame pressos perire: cùm autem videret non moveri Capitaneum, nec sibi maritum restitui, puerorum capita lapidibus elidens, eos interfecit.

Eodem autem tempore, quo in urbem Palonem Provinciæ Lilianæ appulit, Capitaneum Joannem de Ampudia offendit, qui ad detegendam & pacificandam regionem præcesserat, qui tunc urbi (ab eo præsidiario milite Majestatis suæ, & Marquionis Francisci de Piarro nomine munita) præsidebat, cui Petrum Solanum de Quennonibus cum octo consiliariis, præfecerat, & reliquam regionem, quæ pace fruebatur, diviserat. Cum autem dictum Capitaneum appulisse intellexisset, illius invisendi gratia, cum multts incolis & pacificis Indianis, victu, & fructibus oneratis accessit: quem postea multi Indiani vicini cibaria apportantes, secuti sunt: aderant incolæ Xamundiæ, Paloniæ, Salimaniæ, & Boloniæ: cumque tantam frumenti copiam, quantam petiisset, non attulissent, magnum Hispanorum numerum cum suis Indianis misit, ut frumentum conquirerent, & jussit, ut ubicunque inveniretur, adferrent. Et ita Boloniam, & Paloniam se contulerunt, ubi Indianos in suis ædibus pacificè viventes, invenerunt. Hispani verò, & eorum comites, eis frumenta, aurum, tegmenta, omnia denique, quæ habebant, furati sunt, plurimosque ligarunt. Indii se tam mala tractatione affici cernentes, ad dictum Capitaneum accesserunt, petentes, ut quidquid sublatum esset, restitueretur, qui nihil quidem restituere voluit, sed suos non reversuros promisit. Præteritis tamen quatuor, vel quinque diebus iterum Hispani ad frumenta revertuntur, & Indios naturales, ut antea, deprædantur. Quare videntes Capitaneum promissis non stare, omnis regio contra Hispanos commota est, & rebellavit, unde maxima damna provenerunt, & graviter Dei, Regisque Majestas offensa est, & ita populo, & habitatore deserta hæc regio remansit: Olimasii enim, & Mantiposii, cum cernerent eorum urbes, & habitationis loca deseri, singulis diebus è montibus descendebant, & deprædabantur, inter quos qui fortior erat debiliorem comedebat, hæc enim gens montana est, & bellicosa, dictoque populo infesta, & inimica. Hoc facto dictus dux ad Ampudiæ urbem se contulit, in qua, ut Capitaneus generalis receptus est, &

eſt, & inde Lilium, & Petinium verſus ducentis, vel circiter, tam peditibus, quàm equitibus, comitatus, iter ſuſcepit.

Peractis his omnibus dictus gubernator Capitaneos ſuos, qui cruenta bella Indianis inferrent, miſit, qui diverſis ædium incendiis, & bonorum deprædationibus maximum Indianorum numerum, vitæ lumine privarunt; quod per multos dies continuatum eſt. Regionis huius Domini, cum ita deſtruerentur, & affligerentur, Indianos pacificos, cum cibariis ad eos mittebant. Poſtea verò, cum omnibus Indiis, quos Liliæ Hiſpani ceperant, neque enim unicus relaxatus, aut dimiſſus fuerat, Yceam verſus ſe contulit, ad quam vix appluſus Hiſpanos diripere, & Indianos, quotquot poſſent, cædere juſſit, multasque domos incendio conſumere, atque ita ultra centum igne, & flammis abſumptæ ſunt. Inde ad aliæ urbis, quæ Tulilicui appellabatur, iter ſe accinxit, cuius Cacicus ſtatim in pace multis Indianis comitatus obviam illi proceſſit. Capitaneus ab eo, & ſubditis aurum petiit, qui ſe modicum habere reſpondit, ſed tamen, omne, quod haberet, daturum, quo dicto, omnes, quidquid habuerunt, & potuerunt, dederunt. Quorum unicuique chirographum, in auri dati teſtimonium dedit, dicens eum, qui hoc chirogtapho deſtitutus reperiretur, canibus, ut devoraretur, inſignum auri non dati, expoſiturum iri. Atque ita timore perculſi Indiani, quantum auri potuerunt, dederunt, illi verò, quibus deerat, vitandæ mortis cauſa ad montes, & alias urbes confugerunt: quamobrem magnus Indianorum numerus ſublatus eſt. Paulo poſt in mandatis dedit Cacico, ut duos Indianos ad urbem Daguam mitteret, qui ſignificarent, ut in pace illius habitatores accederent, & maxima auri pondera adferrent. Hoc facto ad aliam urbem accedens, Hiſpanos eadem nocte miſit, ut Indios, & Tulilicuenſes caperent, qui ſequenti die ultra centum perſonas adduxerunt, quorum aliquos, qui ferendis oneribus idonei judicabantur, ſibi, & ſuis militibus reſervavit, aliquos verò cathenis devinciit, in quibus omnes interciderunt. Parvos autem infantes dicto Cacico Tulilicuenſi devorandos dedit, quorum cutes cineribus repletæ adhuc hodie in eius ædibus viſuntur: & ita hanc urbem ſine interprete reliquit; ſeque verſus provincias Calilienſes contulit, ubi capitaneo Joanni de Ampudia qui ad aliam viam detegendam miſſus erat ſe conjunxit, relinquens uterque in iis tegionibus per quas iter ſuſceperant, ſuæ crudelitatis æterna veſtigia. Dictus autem de Ampudia quandam urbem acceſſit, cuius

Dominus

Dominus Bitacon nomine, certas fossas, se defendendi gratia, fieri curaverat, in quas duo equi, quorum alter Antonii Redondonis, alter verò Marci Narquesii, deciderunt, posterioris equus mortuus est, prioris verò, vivis superfuit. Quocirca dictus de Ampudia præcepit, ut quotquot occurrerent Indiani, caperentur: & ita ultra trecentos Indianos captos in has fossas conjecere, & centum ædes circiter, incendio consumpsere. Paulò post simul, in ampla quadam urbe convenerunt, ubi Indiis non vocatis, nec ullum interpretem habentes, quo cum illis colloquerentur, lanceis maximum eorum numerum delevere. Et quamprimum, ut dictum est, se conjunxerunt, dictus Ampudia Capitaneo narravit, quomodo se Bitaconiæ gessisset, & quam multos in fossas conjecisset, cui Capitaneus respondit probè rem esse gestam, se etiam primo ad fluvium Bambam, qui Quitoniam provinciam præterfluit, adventu, eodem mortis genere, ultra ducentis Solis lucem eripuisse: atque ita toti regioni simul bella movere cœperunt. Quibus simul gestis, alter provincias Birumiæ, vel Anzermæ, intravit, atque in illis crudelissima bella, usque ad casas salis, gessit. Postea Franciscum Garciam, ut prædaretur, præmisit, à quo naturales incolæ maximis damnis, & injuriis affecti sunt. Indiani bini accedebant, signis pacem pro tota regione, se petere, & efflagitare demonstrantes, seque illis, quidquid peterent, vel fœminas, modo vitæ parceretur, daturos, & allaturos, quod & verum erat, ut ipsimet postea confessi sunt. Franciscus Garcia aliud responsum illis non dedit, nisi, ut discederent, se Baccho nimium indulsisse, nec percipere, quæ dicerent. Atque ita ad Capitaneum reversus ad excurrendam totam provinciam, & bella naturalibus regionis incolis, furtis, latrociniis, deprædationibus, cædibus, inferenda, accesserunt, & ex ea regione ultra duo millia hominum exprompserunt, qui omnes postea in cathenis morte absumpti sunt. Denique antequam loco cederent, ultra quingentos homines, violenta morte exceperunt.

Rebus ita benè gestis in provinciam Calilienfem, pedem retulit. Si verò in itinere Indiani aliqui deficerent, ensium mucronibus morti dabantur, vel certè caput, ne in aperiendis cathenis nimium labor esset, amputabat, ne etiam reliqui morbum simularent, & his modis omnes perierunt, neque ex iis omnibus, quos ex Quitonia, Pastonia, Quilla, Cangapatra, Popayania, Lilia, Calisia, & Anzerma deprompserat, ullus vitæ superfuit. Reversi autem, cum urbem magnam ingrede-

grederentur, quotquot potuerunt, occiderunt, illaque ipsa die trecentos captivos ceperunt.

Misit ex dicta provincia Liliæ Capitaneum Joannem de Ampudia, cum multis militibus ad loca habitata Liliæ, ut quotquot posset Indianos, ad vecturam adduceret, ex omnibus enim iis, qui Anzerma, & Allia adducti erant, (quorum maximus erat numerus) nullus vitæ superferat, ultra mille autem homines inde deduxerat (cæsis non numeratis, aut computatis) quorum dictus Capitaneus, quos sibi necessarios esse existimabat, reservavit, reliqui militibus traditi sunt, qui cathenis vincti, omnes perierunt. Sic itaque tam Hispanis, quàm naturalibus incolis (cuius rei parvus, qui restat numerus, testis est) expopulata urbe, ad iter Popayani se accingit, relicto in itinere Martino de Aquirra, qui alios sequi non poterat. Qui cum ad Popayanum pervenisset, præsidiario milite urbem munivit, & eodem modo, quo alios, huius regionis incolas, afflixit, & destruxit. Curavit etiam Regii numismatis formam confici, & omne aurum, quod habebat, illud etiam miscens, quod Joannes de Ampudia furatus fuerat, antequam accederet, liquari præcepit, & nullis rationum tabulis confectis, nullis militibus persolutis, exceptis paucis, qui equos amiserant, in solum suum usum tantam auri vim convertit. Hoc peracto, quintam, quæ suæ Majestati debetur, partem, assumens se Cuzconium, ut gubernatori rationem redderet, proficisci, dixit, & affirmavit. Sed aliam viam, Quitoniam versus, secutus est, multis Indianis in itinere captis, qui omnes, vel in via, vel Quitonio perierunt, postea autem numismatis formam, quam fieri curarat, corrupit, & destruxit. Hic annotandum, & animadvertendum, quod ipsemet de se ipso, non ignarus malorum, & crudelitatum, quas patrabat, dixit: Qui ab hinc quinquaginta annis has regiones peragrabunt, & hæc audient, talem tyrannum hac pertransiisse, dicent, & narrabunt.

Vestra Celsitudo certa esse debet, hoc ipsos in hanc regionem, istius tyranni, introitus, & exitus, & eosdem modos hoc Indianos, qui securè in sua regione vivebant, visitandi, ab aliis Hispanis practicatos, & executioni mandatos esse, qui eadem vestigia, ab eo tempore, quo India detecta est, usque in præsentem diem, calcarunt.

AUTHOR.

AUTHOR.

Inter ea remedia, quæ Dominus Bartholomeus de las Casas, Regiæ urbis Chiapensis Episcopus, in concilio Prælatorum, & litteratorum, eruditorumq; virorum, ad Indiarum reformationem Valladolidæ Anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, suæ Majestatis authoritate, congregato, retulit, octavum ordine erat, quod sequitur; viginti rationes, & causas comprehendens, quibus contulit Indianos Hispanorum Imperio, feudo, clientelæ, neq; alio quovis modo tradi debere, si velit sua Majestas (ut desiderat) eos tyrannide & damnis, quæ patiuntur, tanquam ex ore Draconis eripere, & liberare, impedireq;, quo minus destruantur, & cædantur, & ne mundus ille, naturalibus incolis, quibus eum refertissimum vidimus, omnino destituatur, & deseratur.

Octavum remedium inter alia fortissimum est, & potentissimum, hoc enim omisso reliqua nullius essent momenti nec valoris, omnia enim ad hoc unum tanquam certi modi ad suum finem, referuntur: & ita Majestatem vestram concernit, ut vix dici possit, vel sermone exprimi, de tota enim perditione, vel conservatione Indiarum agitur. Hoc autem tale est: ut Vestra Majestas magna solennitate in curiis, pragmaticis sanctionibus, & Regiis legibus constituat, & imperet, ut omnes Indii tam victi, & subacti, quàm vincendi & subigendi, sub Vestræ Majestatis Imperio, Regnis Castellæ, & Legionæ, tanquam subditi, & vasalli liberi, ut sunt, reducantur, & incorporentur, neque ullius Hispani Imperio subjiciantur, sed hæc sit inviolabilis constitutio, determinatio, & lex Regia, ut nec hodie, nec in perpetuum, à dicta Regia Corona separari, neque dari, commendari, in feudum deponi, aut ullo servitio, vel personæ merito, aut necessitate intercedente, vel ulla causa, quæ prætendi posset, ab hac Regia Corona separari possint. Ad cuius rei confirmationem, & firmiorem constitutionem Vestra Majestas solenniter, per fidei verba, Regiam Coronam & reliquias res sacras, quæ à Principibus huiusmodi negotiis adhiberi solent, juramentum præstabit,

nullo tempore neque perſonam ſuam Regiam, nec illius, tam horum Regnorum, quam Indianorum ſucceſſores, quantum in ſua poteſtate ſitum erit,revocaturos: & expreſsè teſtamento cavebit, ut in perpetuum hæc Conſtitutio ab hæredibus obſervetur, & defendatur, & quantum in illis ſitum erit, confirment & continuent, Et hoc viginti rationibus neceſſarium eſſe probatur, quarum aliquas, quæ ad rem facere videbantur, hic addidimus,

Secundæ rationis Apographum.

HIſpani nimia ſua avaritia, & habendi cupiditate, religioſos in eas urbes, & loca, quibus imperant, intrare nec permittunt, nec patiuntur: inde enim duplici damno ſe affici dicunt, quorum primum, & præcipuum eſt, quòd Indii ad conciones, & prædicationes convocati, & congregati, ocioſi manent, nec labori incumbunt, & interea eorum negotia non geruntur. Et quandoque accidit, ut Indianis prædicatione occupatis, Hiſpanus acceſſerit, & omnibus videntibus, quinquaginta, vel centum, quantum ad ſarcinas, & impedimenta ferenda neceſſarii videbantur, ſequi juſſerit, qui cum pergere recuſarent, baculorum, & pedum ictibus ad id coacti ſunt: atque ita commutis, & turbatis tam Indianis, quàm religioſis, utrorumque ſaluti impedimentum attulit. Aliud damnum quo ſe affici dicunt, eſt, quòd initiati Indiani, & Chriſtiani facti, imperioſi fiunt, & ſe doctiores, capacioresque, quàm ſint, exiſtimant, atque ita tanta ſervitia, quæ ſolebant, præſtare detrectant, & recuſant.

Nihil aliud in votis habent Hiſpani, quàm ut imperent, & ab Indianis, tanquam Domini colantur, & adorent.

Data opera, apertè Evangelii curſum. ne Chriſtianiſmum Indiani amplectantur, retardant, & impediunt.

Datur autem quandoque duobus, tribus, vel quatuor Hiſpanis urbs vel pagus (aliis plus, aliis minus) accidit, ut pro ſua parte, alter fœminam, alter maritum, tertius liberos, ac ſi porcos dividerent, conſequantur. Iis autem Hiſpani ad multa utuntur, vel ad colendos agros vel in fodinis, vel certè eorum operam locant ad onera per quinquaginta, ſexaginta, centum itineris milliaria, ferenda. Quod cum fiat

quotidiè

quotidie, Indiani verbi Dei prædicationibus nec adesse, nec de sancta fide informari, & instrui possunt, Ex liberis servos fecerunt, maximas urbes, & amplum hominum numerum deleverunt, nec ullis ædificiis, liberis, patribus, vel matribus pepercerunt.

Hispani non majorem curam conversionis horum hominum gerebant, quàm si omnes hæ animæ rationis capaces, & participes, cum corpore essent interituræ, nec illorum vitam ulla immortalitas, gloria vel pœna sequeretur,

Tertiæ rationis Apographum.

HIspanis ad nostram fidem Catholicam Indianos initiandi onus incumbit: quamobrem Joannes Colmenero in Sancta Martha, vir fantasticus, ignorans, & fatuus, à nobis examinatus, (quamvis urbs ei esset commendata, & animarum curam gereret) ne quidem signo crucis se munire norat, cumque interrogaretur, quidnam Indianos sibi commissos doceret, respondit se dæmoni, & diris eorum capita devovere, & hoc sufficere si illis diceret, *Per Signin Sanctin Cruces.*

Sed quomodo Hispani, quantumvis egregii & nobiles, animarum curam gerere possent, majori eorum parte decem præcepta, quæ credenda sint, & reliqua ad salutem necessaria ignorante, qui nulla alia re moti Indias petunt, quàm ut effrenatis desideriis, & immodicæ cupiditati inserviant, & plerunque omnes vitiis sunt dediti, corrupti, inhonesti, & inordinati, ita ut si æqua lance cum Indiis ponderentur, sine ulla comparatione Indii majoris virtutis, & sanctioris vitæ reperientur, & judicabuntur. Indiani enim, quamvis infideles, unica uxore, secundum naturæ, & necessitatis præcepta, contenti vivunt, & Hispanos, non una, sed vix quatuordecim, Divinæ legi directè repugnantes, contentos cernunt. Indiani nullis bona eripiunt, vel prædantur, nulli sunt injurii, neminem opprimunt, vel cædunt: & cernunt omnia peccata, omnia mala, infidelitates, & iniquitates, quæ ab ullo mortali contra omne jus committi possent, ab illis patrari. In summa Indiani irrisionibus & incrudelitate, de Deo dicta persequuntur, & in ea versantur omnium Deorum, nostrum, cui sunt tam mali, & perditi servi, pessimum, & iniquissimum. Quod verò ad Vestram Majestatem attinet nihil ea

 hil ea

hil ea, inter omnes Reges aut crudelius, aut iniquius ducunt, cùm tam crudeles, & impios ſervos ad has regiones mittat.. & ea diſtinentur opione, ut Veſtram Majeſtatem, ſanguine, & carne humana veſci firmiter credant. Hæc quidem Majeſtati Veſtræ nova ſunt, & inaudita, ſed illi regioni ſatis vera, & inveterata. Similia multa, quæ oculis vidimus, in medium quidem poſſemus proferre, ſed Veſtæ Majeſtatis auribus eſſent moleſta, & ſtupore hominum animos conſternerent, ſummaque diſtinerentur admiratione, quòd Deus in tantum tempus Hiſpaniam abſorbere, & devorare protelarit, & diſtulerit.

Hic titulus, Hiſpanorum commendationi Indios ſubmittere, non habet alium finem, quàm, ut occaſione ſumpta, in ſevitutem redigantur. Hiſpanus alicuius urbis, pagi, vel villæ Dominus aut præfectus, plus damni & mali, depravatæ ſuæ vitæ exemplo inferet, quàm centum probi, & ſancti religioſi ædificicando & convertendo boni facere poſſint.

Quartæ rationis Apographum.

SI Hiſpani aliquod Imperium, vel particulare intereſſe forte habeant, magna habendi cupiditate ducti, abſtinere non poſſunt ab afflictione, injuriis, turbationibus, & oppreſſionibus, quibus à ſuprema Veſtra Majeſtatis Curia ſatis fieri non poteſt, nec remedia adhiberi queunt, Hiſpani enim minis eos terrent, & ſæpè, ne conquerantur, cædunt, cuius rei certam habemus notitiam. Unde manifeſtè apparet, eos pace & quiete deſtitutos, rebus divinis vacare non poſſe, mille enim impedimentis, angoribus, tormentis, mœroribus, & afflictionibus diſtrahuntur, quo fit, ut Majeſtatem Veſtram odio, & legem abominatione perſequantur, nimis ponderoſum, avarum, & latu impoſſibile Veſtræ Majeſtatis tyrannicum jugum, quod reijciatur & excutiatur dignum invenientes: & deſperatione ducti Deo maledicunt, illi ſupradicta omnia mala attribuentes, cum colore, & titulo ſuæ legis tam multa mala accjdant, quæ ipſe fert, nec eos caſtigat & punit, nec nequitiam eorum, qui ſe ſervos Dei jactitant, à quibus hæc mala oriuntur, & procedunt, retardat, aut omnino reprimit. Die ac nocte ſuorum Deorum deſiderio aguntur, & flagrant, noſtro Deo eos meliores eſſe exiſtimantes, ab hoc enim infinitis malis, ab iis multis bonis afficiuntur, eorum cauſa nullas moleſtias, quibus è Chriſtianis affliguntur, recipientes.

Quintæ

Quintæ rationis Apographum.

DEmonſtrabimus, & oſtendemus Veſtræ Majeſtati, Hiſpanos ſpatio triginta octo, vel quadraginta annorum, numero computato injuſtè ultra duodecim milliones veſtrorum ſubditorum cæcidiſſe: non dico quantum multiplicare, & ſobolem augere potuiſſent, cùm nulla ſit regio in toto mundo tam apta, & conveniens, cum beſtiarum, tùm creaturarum humanarum generationi: ferè enim omnes huius Regni regiones temperatæ ſunt, & per conſequens humanæ generationi faventes. Innumera hæc gens ab Hiſpanis, ut officia, dominationes, & Imperia in cæteros haberent & excercent, cædibus ſublata eſt. Si enim Indianis injuſta inferentes, illi ſe armis tueantur, eos miris editis ſtragibus cædunt, qui verò pugnæ ſuperſunt, ſervi ducuntur ad fodiendum aurum, & argentum, eos, ad onera ferenda, binos, tanquam beſtias, ligantes, quos etiam locant, & illis perinde eſt, moriantur vel vivant, modo eorum labore aliquod emolumentum conſequantur, & multos nummos cumulent. In veritate loquor, me multa dicenda, quæ omnibus nota ſunt & manifeſta, relinquere. Quod ſi quis contrarium Veſtræ Majeſtati perſuadere velit & tenet, ipſius veritatis viribus probabimus eum læſæ Majeſtatis reum, & latrociniorum in Indiis commiſſorum eſſe participem vel aliquam eorum partem ſperare. Quis enim aër tam peſtilens cœlo deſcendere potuiſſet, qui ultra 2500. terræ milliaria, infinito hominum numero culta, nullo relicto habitatore, conſumpſiſſet.

Sextæ rationis Apographum.

HIſpani ſola temporali utilitate ducti, notam, qua nulla magis ignominioſa aut peſtilens, Indianorum nomini injuſſerunt, eos ſcilicet abominandi illius contra naturam peccati eſſe conſcios, & reos: in quo certè, non minor ineſt nequitia, & malitia, quàm falſitas, & mendacium. In omnibus enim Inſulis, Hiſpaniola, ſancti Ioannis, Cuba, Jamayca, & ſexaginta Lucayis, in quibus infinitus vivebat hominum numerus, nulla unquam huius peccati mentio facta eſt, cuius rei teſtes ſumus, à principio enim inquiſivimus. Nec in toto Peruſio, de eo ſcelere

lere ullus ſermo. In regno verò Yucatan, ne unicus quidem hoc unquam crimine contaminatus inventus eſt, denique nec in tota America generaliter. Fertur quidem in aliquibus partibus aliquos huiusmodi homines vivere: non tamen idcirco tota regio inſimulari, aut vituperio affici debet. Idem de victu carnis humanæ dictum volumus, nempe in hiſce partibus nihil tale fieri, in aliquibus tamen non negamus, ſed etiam illos idololatriæ accuſarunt, quaſi verò tales ſint, ab hominibus, non autem à Deo, quem offendunt, puniri, & caſtigari debeant enim terras & Regna ſeparata, & ſolis naturalibus Dominis obedientiam præſtant. Noſtri autem majores, antequam in fidei doctrina inſtructi eſſent, & inſtituti, iisdem idolatriæ tenebris erant obvoluti, & ante Domini adventum omnes in eodem errore verſabantur. Quod autem tam humani, comes, & humiles ſe illis præſtiterint, eos legis, & fidei Chriſtianæ nec idoneos, nec capaces dicere auſi ſunt.

Hiſpani ſponte, & data opera impedimento erant, ne doctrina Chriſti, ejuſque virtus & potentia prædicaretur, & annunciaretur: religioſos enim ne tyrannides detegerent aut animadverterent, urbibuſque aliiſqne locis expellebant: immo etiam Indianos malo ſuo exemplo corruperunt, depravatos multos mores & vitia, quorum antea penitus extiterant ignari, illos docentes; ut ſunt jurare, ſacrum Chriſti nomen blaſphemare, uſuras exercere, mentiri, & multa alia peccata, eorum naturæ, tam benignæ, comi, & rectæ, contraria & repugnantia.

Iterum igitur Indianos Hiſpanis tradere, vel relinquere, nihil eſt aliud, quàm eos hominibus dare, qui proculdubio, & corpore, & anima illos deſtruent, & ad nihilum redigent.

Rex Ferdinandus fraude & dolo circumventus, Indianos ex Inſulis Lucayis, ad Hiſpaniolam trahi & duci, atque ita propriis ædibus, & patria privari permiſit: quæ cauſa extitit, ita ut in quinquaginta Inſulis, quarum aliquæ Canaria majores erant, & omnes populo infinito abundabant, undecim tantum perſonæ, cujus rei teſtes eſſe poſſumus, inventæ ſint. Si Majeſtati Veſtræ, eorum hominum, qui Inſulas Lucayas incolebant, crudelitates, cœdes, devaſtationes, quæ ab his ſanctis Hiſpanis commiſſæ ſunt, recenſerem, Regiis veſtris auribus faſtidium, & horrorem parerent. Hiſpanos autem Indios bellis laceſſiviſſe, occidiſſe, natis, amicis, proximis, boniſque privaſſe, & ſpoliaſſe ſuperius ſatis, abundeque probatum eſt, hoc idem regio omnino deſolata, &

deſerta

ſerta teſtatur, mundus clamant, & Angeli deplorant, Deus magnis illis caſtigationibus, & vindictis, quibus in nos ſævit, apertè declarat.

Septimæ rationis Apographum.

HIſpani Indianis omnem corporis ſubſtantiam, domi enim aliud non habent, ſugunt & lingunt; ad ſanguinem uſque ſpuendum torquent, omnibus periculis exponunt, diveſſos labores, & intollerabiles imponunt, & quod magis eſt, variis tormentis baculorum, & flagellorum ictibus eos lacerant, & laniant, deniq; mille modis affligunt, & conſumunt.

Subjicere autem Indianos Hiſpanorum poteſtati, idem eſt, ac pueros frenetecis & furioſis novaculam gerentibus jugulandos dare, vel homines poteſtati furioſorum, & capitalium hoſtium, quos jamdudum cœdendi deſiderium teneret, exponere vel virginem formoſam adoleſcenti, ejus amore capto & illaqueato tradere, inde enim ejus corruptio, & violatio, ſequeretur, niſi gratia divina intercedente inſigni aliquo miraculo, liberaretur: breviter idem eſſet, ac ſi inter rabidorum taurorum cornua imponerentur, vel ſi lupis, leonibus, aut tygridibus longa fame oppreſſis objicerentur, & exponerentur. Nec minoris eſſent authoritatis leges, prohibitiones, & minæ de expoſitis non devorandis, his crudelibus feris factæ, quàm Hiſpanis de non cœdendis Indianis, ut aurum obtineant. Et magna noſtra, longaque experientia hoc Majeſtati Veſtræ affirmamus, quod quamvis imperaret, ut patibulum, præ foribus cujuſque Hiſpani erigeretur, & per ſacram ſuam coronam juraret, unumquemque eorum affixum iri, ſi vel unus Indianus occiſus, deſideraretur: tamen ſi ſua Majeſtas aliquam illis authoritatem, poteſtatem, vel imperium mediatè, vel immediatè quocunque alio modo concederet & permitteret, ab occidendis Indianis non deſiſterent.

Octavæ rationis Apographum.

NOn ſolum Indiani ſervitutem Hiſpanorum ferunt, ſed etiam illis datur lanio, vel potius crudelis carnifex, qui illis in unaquaque urbe vel loco imperat, quem Eſtanciero, vel Calpiſquo ſua lingua vocant, ut eorem laboribus, & omni operi, ad quos eos accingi ſupremus latro jubet, invigilet: Qui tantis tormentis eos afficit, ut nulla in toto mundo illis ſint comparanda. Hic carnifex fuſtibus, flagellis, & baculis illos cedit, urentis laridi ſtillantibus guttis irrigat, tormentis continuis torquet, vi virgines, & mulieres ſtuprat, gallinas, eorum maximum theſaurum comedit, vel Dominis & tyranno majori dono dat: denique va-

riis aliis & infinitis tormentis cruciat : & ne de illatis tormentis conquerantur , hic Diabolus illis timorem incutit, ſeque eos idolatriæ inſimulaturum, & accuſaturum minatur. Denique neceſſum eſt , ut complaceant & inſerviant viginti circiter inordinatis & diſſolutis hominibus, nulla ratione præditis : atque ita quatuor præcipuos habent Dominos & magiſtros, Veſtram Majeſtatem, ſuum Cacicum, illum cujus Imperio ſubmittuntur, & illum Eſtancieronem, de quo paulò ante facta eſt mentio , qui quidem omnium peſſimè illos tractat. Et adhuc illis omnibus addi poſſunt, monchachos, & Mauri quorum miniſterio magnus Magiſter , & Imperator utitur , iſti enim miſeram hanc gentem graviter deprædantur, & opprimunt.

Decimæ rationis Apographum.

MAximè timendum eſt , ne Deus Hiſpanis proprer maxima pecccata, quæ hæc gens in India patravit & commiſit , deſtruat, & ad totam deſolationem adducat , cujus rei iam apparet caſtigatio , & jam omnes confitentur maximum feciſſe progreſſum unde apparet Deum propter dictarum regionum devaſtationem , & deſtructionem maxime offenſum & iratum, cum ex tantis theſauris , quos India dedit (qui tanta auri, & argenti vi conſtabant, ut nec Salomon, nec alius Rex quiſpiam , de tanta mentionem fieri audiverit) nihil omnino remanſerit, aut ſuperſit. Immo de ea pecunia, quæ hic ante Indiarum conquiſitionem extabat, nihil amplius cernitur. Unde accidit, ut omnia cariora ſint, quàm ſolebant, & populus magna neceſſitate, & inopia prematur ; nec quidquam magni, aut admirandi Majeſtas Veſtra exequatur.

Vndecimæ rationis Apographum.

TOto eo tempore, quo gubernatio penes Lareſium fuit, non major adhibita eſt cura in docendis , & inſtruendis Indianis , vel ad ſalutis portum ducendis , quàm ſi ligno , vel lapidibus conſtitiſſent. Ille maximas urbes expopulabat, & uni Hiſpano centum Indianos, alteri quinquaginta, ut quiſque illi gratus erat, tribuebat. Ille infantes, ſenes, gravidas fœminas & puerperas , viros in aliquo officio , vel dignitate conſtitutos , communem plebem , naturalium urbium & regionum Dominos, iis, in quorum amicitiam vel utilitatem ferebatur, tradebat, in litteris Imperatoriis ſcribens : Tibi tali, quem nominabat, tantus Indianorum numerus , cum ſuo Cacico detur, ut eorum ſervitio in fodinis & negociis utaris. Et ita , nullo dempto , omnis generis, ſexus, & ætatis homines,quamdiu vitæ ſupererant,laborare & inſervire cogebantur.

Ille

Ille concedebat, & permittebat, ut viri conjugati, & matrimonio juncti, ad fodiendum aurum, ad fodinas, per decem, quadraginta, octuaginta, quandoq; plus quandoq; minus milliaria ducerentur. Interea uxores in villis maximis laboribus incumbentes, manebant, & terram cumulabant, quam fodiunt, & elevant quatuor palmarum altitudine, & duodecim pedum latitudine, qui gigantis est labor, cum præcipuè non rastris vel bipaliis, sed solis palis terram fodiant, in aliis locis Xilum vel Gossipium nebant, denique diversis aliis servitiis applicabantur, quæ ad nummos comparandos commodiora videbantur, & ita sæpè accidebat, ut conjux conjugem toto anno ne semel quidem videret: cum verò elapso illo tempore conveniebant, ita defessi erant, præque labore, & fame ita debiles, ut cohabitandi vel coeundi nullo desiderio tenerentur, atque sic generario cessavit, & jam procreati infantes, deficiente ex nimio labore & fame matribus lacte peribant, quæ etiam causa extitit, ut spatio trium mensium, nostrum aliquo præsente, in Insula Cuba, septem millia infantum obierint: aliquæ fœminæ desperatione ductæ, proprios natos suffocarunt & occiderunt, aliæ verò gravidæ, nè fructus maturitatem consequeretur, herbis quibusdam infantes necdum natos necaverunt: atque ita viri in fodinis, fœminæ in villis & agris vitæ finem imponebant. Sic cessante generatione, paulatim etiam omnes homines deficiebant, totaque regio incolis denudabatur.

Gubernator illos laboribus continuo affligendos tradidit, & in ipso labore, rigore, & nimia austeritate illos tractari permittebat: Hispani enim, quorum imperio traditi fuerant, certos carnifices inhumanos & immites virgis, & alapis eos excipientes, constituebant: neque verò unquam aliquod humanitatis, vel lenitatis signum in illis apparebat, sed toti in rigore & austeritate confecti erant: & verè crudele esset & inhumanum ipsos Mauros, quantumvis magna damna Christianis inferant, tanto rigore, & asperitate tractare, & majori ratione Indianos gentem lenem, comem, humanam, & si ulla sit in toto orbe, obedientem. Qui autem fodinis præerat Miniero, qui verò villis Estanciero appellabatur, quorum inhumanis tormentis oppressi aliqui Indiani, ad montes fugam arripuerunt, solam mortem expectantes; quod cernentes Hispani certum satellitem constituerunt & elegerunt, cui nomen Alquaziles del Campo inditum est, cujus officium erat eos in montibus venari, & persequi. Gubernator in urbibus, & aliis Hispanorum locis, certos viros magni nominis, & authoritatis constituit, quos

 appel-

appellavit visitatores, quibus, respectu officii tantùm, non computatis ordinariis, quas obtinebant partibus, centum Indiani ad servitium dabantur. Isti insignes erant totius urbis carnifices, & reliquos crudelitate superabant, illis offerebantur & præsentabantur, qui ab Alquazilis del Campo in dicta venatione capiebantur, aderat etiam, quibus commendati erant, erant, qui eos accusabat his verbis. Talis Indianus, vel talis Indiana canis est, qui inservire non vult, sed confugit ad montes, ut laborem fugiat & evitet, idcirco peto, ut puniatur & castigetur. Hoc dicto visitator eos palo affigebat, & ipsemet pic..a chorda, quæ à nautis anguilla

voca-

vocatur, quæ eſt inſtar virgæ ferreæ, ita eos verberabat & afficiebat ut ſanguine undique fluente, pro mortuis relinquerentur. Crudelitatum in hos agnos patratarum Deus eſt teſtis. Quod ad me attinet, ne ex mille partibus unicam explicari, aut à quoquam recitari poſſe exiſtimo. Labor aurifodiendi illis imponebatur, qui ferreis egeret hominibus, montes enim millies invertendi ſunt, rupes fodiendæ, aurum poſtea in fluviis lavandum, & ita in aqua perpetuo verſantes & hærentes, naturæ & corporis vires corrumpunt. Quod ſi ipſæ fodinæ aquam ſuppeditent, nihilominus tamen brachiorum maximo labore haurienda eſt. Breviter ut Veſtra Majeſtas laborem auri & argenti fodiendi comprehendat & intelligat, conſideret gentiles & paganos Imperatores, ad majus nullum tormentum, dempta morte, martyres damnaſſe. Aliquando per annum integrum in fodinis detinebantur, ſed poſtea, cum multa hominum multitudo periret, conſtitutum eſt, ut quinque tantum menſibus aurum foderent, illis verò quadraginta diebus liquabatur, quieſcerent. Illorum autem quies erat, ut cumulos, de quibus ſupra dictum eſt, ſternerent, & congregarent, qui quidem labor ſupra dicto non cedebat. Feſti dies illis erant penitus ignoti, labor enim omnibus diebus erat communis. Atque in ſummo hoc labore ne illius quidem regionis panis, caçabi, qui cum radicibus confectus ſit, niſi carnes, aut piſces addantur parui eſt nec ſolidi nutrimenti, ſufficienter dabatur: huic pani, regionis piper, & ayæ, quæ ſunt radices inſtar toſtarum raparum, adjungebantur. Et aliqui Hiſpani, qui inſigni liberalitate ſe illos alere exiſtimabant, ſingulis ſeptimanis unum porcum quinquaginta Indianis diſtribuebant, cujus Miniero mediam partem conſumebat, & alteram mediam inter illos dividebat, unicuique tantum tribuens, quantum monachi panis Benedicti in templis dare ſolent. Aliqui erant, qui nimia avaritia obcœcati ad campos & montes eos mittebant, ut arborum fructibus ſatiarentur, atque ita ſaturi reverſi, per duos vel tres dies, ne unico fruſto oblato labori, & operi incumbere cogebantur. Conſideret, rogo, Veſtra Majeſtas, quod alimentum ex hoc victu corpora, ſua natura tam debilia & delicata, infinitis laborum generibus conſumpta & attenuata capere poſſint, & utrum hi homines tantis laboribus fracti & confecti, vitam tam triſtem ducentes, infinitis angoribus, deficiente victu, afflicti & conſumpti, longæuam vitam trahere valeant. Gubernator tandem juſſit, ut illis ſalaria & mercedes darentur: & tam pro impenſis & victu, quàm pro laboribus & ſervitiis, ſingulis binis diebus tres blancæ darentur, quæ

N 3 per

per annum medio coronato æquivalent, quod quidem ſufficiens erat, ut roſarium, pecten & ſpeculum, conficerentur. Multo annorum ſpatio illis nihil datum eſt, neque verò illa diſtrahebantur cura, ſolo enim hoc deſiderio tenebantur, ut ſemel ſaturarentur, poſtea verò vitæ tam afflictæ & deſperatæ cederent. Tandem libertate in totum eos privavit & ſpoliavit, Hiſpanis permittens, ut in ſervitutem & captivitatem duriorem & aſperiorem, quàm credi aut imaginari poſſit, illos redigerent, nihil omnino in hac vita habentes, quo liberè frui poſſent. Et in eo beſtiarum melior eſt conditio, cum enim ad campos, paſcendi gratia mittuntur, aliquid habent relaxationis & libertatis, Indiis verò nec tempus, nec otium quieſcendi ullum concedebatur: Gubernator in ſervitutem abſolutam, & perpetuam redigebat, nec illis aliquid per ſe ipſos agendi ulla reſtabat aut ſupererat voluntas, ſed id tantum, ad quod Hiſpani inordinata ſua avaritia & ambitione trahebantur, eos non tanquam captivos, ſed tanquam beſtias, quæ ad opus aliquod vel laborem trahuntur, ducentes. Si illis quandoque permitteretur aut concederetur, ut domũ ad quietem repeterent, ibi nec uxorem nec liberos, nec quicquam quod comederent, inveniebant, atque ita ſola mors afflictis & miſeris ultimum erat remedium. Variis itaque laboribus fracti, in morbos, quod facilè propter delicatam eorum naturam accidebat, incidebant: & quod ſanitati maximè adverſabatur, & contrarium erat, ſine ulla miſericordia ad laborem iterum ducebantur, pedum & baculorum ictibus excipiebantur, & Hiſpani villacos eos appellantes, morbum ſimulare ad laborem præterfugiendum dicebant: cum verò augeſcente indies morbo, nihil ſervitii aut utilitatis amplius expectarent, eos domum remittebant, & ad iter triginta quadraginta, vel octuaginta milliarium, ſex vel ſeptem fortes radices, raparum ſpecies, cum exigua Caçabi copia dabant, qui non longo itinere confecto, deſperati moriebantur: alii confectis decem vel viginti milliaribus, maximo deſiderio domum perveniendi, ut ibi miſeræ vitæ finem imponerent, in itinere mortui decidebant: & multos in itinere mortuos ſæpè vidimus & invenimus, alios ultimum ſpiritum trahentes: alios vero verbis, ut poterant & gemitu, extremæ famis, qua premebantur, teſtimonium dantes. Quando autem cernebat gubernator, eorum qui commendati fuerant, deeſſe numerum, ſorte mortuorum vices ſupplebat: quod ſingulis ferè annis fiebat & accidebat.

Ferarias, terram firmam, tanquam lupus in agrorum gregem ingreſſus

greſſus eſt, & tanquam furor & flagellum Dei, tantas, cœdes, ſtrages, latrocinia, violentias & crudelitates, cum Hiſpanis, quos conſcripſerat, committens & patrans, & tam multas urbes, & pagos deſtruens & expopulans, ut patrum noſtrorum ætas, talia nunquam viderit aut audiverit, nec tam horrenda ullus noſtræ ætatis hiſtoriographis ſcriptis teſtatus ſit. Et in Regem, & in ſubditos inſignia furta, cum iis, quos ſecum duxit, commiſit, & ultra quadringenta terræ milliaria (quæ quidem regio totius orbis ditiſſima fertiliſſima & populis incoliſque refertiſſima extabat, à Dariano, quo primùm appulit, uſque ad Nicaraquam ſe extendens) deſtruxit, & ad extremam deſolationem adduxit, damna autem, quæ dedit & intitulit, quatuor, immo ſex auri millionibus, reſarciri aut reparari non poſſent. Ab homine hoc pernicioſo & perdito, Indianos Hiſpanorum poteſtati & imperio ſubmittere, prima origo, quæ peſtis poſtea per totam Americam, in qua Hiſpani verſantur, paulatim ſerpere cœpit; atque ita ab eo, & ejus imperiis, ex quibus tantæ hominum perditiones, tantorumque Regnorum Veſtræ Majeſtati ſubditorum, ab anno milleſimo quingenteſ. quarto, devaſtatio, deſolatio & ruina procedit & oritur.

Quando dicimus, Hiſpanos Septem Regna tota Hiſpania ampliora deſtruxiſſe nos ea hominibus refertiſſima vidiſſe, & jam in illis nullum omnino extare, intelligendum eſt. Hiſpani enim omnibus naturalibus incolis ſublatis, ſola, urbium, pagorum villarumque mœnia, populo & habitatore deſtituta, & deſerta relinquere; non ſecus ac ſi omnis Hiſpania, ſolis reſtantibus urbium & pagorum, aliorumque locorum mœniis, omni populo mortuo, expopulata & deſerta jaceret.

Decimæ tertiæ rationis Apographum.

VEſtra Majeſtas, ne unicum obolum, quod certum ſit, perpetuum & durabilem in omnibus Indiis habet, ſed ejus reditus, ſimilis eſt foliis & ſtraminibus, quibus ſemel collectis, ad eandem meſſem non datur regreſſus, cujus rei hæc ſola cauſa eſt, quod Hiſpanorum poteſtati Indii ſubjiciantur: cum enim ſingulis diebus minuantur & rareſcant, neceſſarium eſt etiam Veſtræ Majeſtatis reditum minui.

Hiſpaniæ regnum maximo verſatur in diſcrimine & periculo, ne ab extraneis, & peregrinis nationibus, præcipuè verò à Turcis, & Mauris invadatur, deſtruatur & opprimatur: Deus enim, qui juſtus eſt Judex, ægrè fert offenſas, peccata, afflictiones, oppreſſiones, tyrannides, latrocinia, & cœdes, ab Hiſpanis in Indiis commiſſas & patratas; omnes enim illius regionis incolæ ad imaginem, & ſimilitudinem ſanctiſſimæ

Trinita-

Trinitatis creati & formati ſunt, Deique (cui curæ ſunt) precioſo ſanguine redempti, à quo Hiſpania electa fuerat, ut has gentes illuminaret, & ad ſui cognitionem perduceret, cui, ac ſi ſalarium in hoc mundo, præter æternæ vitæ compenſationem dare voluiſſet, tam amplas, fertiles & amœnas regiones, fodinarum auri & argenti, gemmarum & unionum, infinitorumque bonorum, quorum tanta nulla unquam ætas vidit, divitias innumeras conceſſerat; quorum omnium ingrata, infinita mala, pro innumeris, quæ recepit, beneficiis intulit: hanc autem regulam in ſuis vindictis & caſtigationibus obſervat Omnipotens, ut peccata iisdem vel contrariis peccatis puniat & caſtiget.

Deſtructio, injuſtitia, violentiæ, crudelitates & cædes in hos innocentes commiſſæ tam enormes ſunt, publicæ & notoriæ; ut lacrymæ, fletus, & ſanguis horum innocentium ad ſupremum cœlorum faſtigium, ad Deique cognitionem & notitiam pervenerins & aſcenderint; & inde per totum orbem jam vagentur, omniumque etiam peregrinarum nationum, quantumvis barbararum & immanium aures perſonent: unde audientibus ſcandalum, horror & abominatio gignitur; & totius populi Regumque Hiſpaniæ odium & infamia magnaque idcirco damna conſequi, & conflari poſſent.

PROTESTATIONIS DICTI EPISCOPI & Authoris Apographum.

QUæ damna, & incommoda propter has Americæ devaſtationes, & cædes Caſtellæ, & Legionis corona, tota denique Hiſpania receptura ſit, cœci vident, ſurdi audiunt, muti clamant, & ſapientes judicant. Quia autem parvi ſunt hominis dies, nec diu vitæ ſupereſſe poſſumus, Deum, omnes hierarchias & choros Angelorum, omnes aulæ divinæ ſanctos aulicos, denique omnes homines, qui in hac miſeriarum valle, adhuc peregrinantur, eoſque qui multis abhinc annis eandem carnis viam ingreſſuri ſunt, teſtes aſſeverationis præſentis, & conſcientiæ exolutionis appello & invoco dicens, quod ſi ſua Maieſtas ſupradictas partitiones & diviſiones, ſcrtes tyrannicas & diabolicas permittat, non obſtantibus omnibus legibus & ſtatutis, quæ fieri & promulgari poſſent, fore ut Indiæ brevi tempore deſertæ, & expopulatæ cernantur, non ſecus ac Hiſpaniola, Inſula aliàs fœlix & fertilis, & reliquæ regiones, quæ in longitudinem trium millium milliariorum, non comprehenſa Hiſpaniola, nec vicinis Inſulis, protrahuntur & extenduntur. Et procul dubio propter ea peccata, quæ in illis regionibus comittuntur, Deus (ut me ſacræ litteræ docent & certum reddunt) horribili caſtigatione & vindicta, & fortè integra deſtructione, Hiſpaniam perſequetur & caſtigabit, Ao. 1542.

PRO-

PROLOGUS EPISCOPI BARTHOLOMAEI de las Casas, vel Casai ad Potentissimum Dominum Philippum, Principem Hispaniæ, Dominum nostrum.

ILlustrissime & Potentissime Princeps, proximè præteritis diebus vigilantissimum Indiarum Regium consilium, zelo quodam & honore, quo in Deum fertur, & in servienda sua Majestate, fidelitate, qua maximè nitet, ductum me incitavit, mihiq; persuasit, ut scriptis quandoq; quod olium, & ore & præsentia, testarer; nempè: Qualis esset mea sententia de titulo & jure, quo Castiliæ Reges, in Indiarum universali, & suprema Dominatione nituntur; cum præcipue in me aliqui insurrexerint (quibus non arridet me cum sua Majestate, & Celsitudine Vestra, tractare & negotiari, ut cædibus & stragibus in America commissis & patratis, finis imponatur) dicentes, me cùm tanta asperitate & acrimonia (quod faciam quamdiu hac aura fruar) eas persequar, jus titulum Regium in dubium revocare & minuere.

Quod ut præstarem, testimonium secundum Deum, veritatem & conscientiam perhibens, triginta propositiones, nulla alia probatione, quàm ea, quæ unicuique per se inerat & necessario sequebatur, nitentes, obtuli, coactus enim fui eas celeriter, propter concilii congregationem Majestati suæ mittere.

Postea verò crescente indies, & augmentum capiente desiderio Deo inserviendi, aliquorum calumnias refutare & reprimere decrevi, qui vel quòd veritatem comprehendere non valeant, vel quòd eorum deliberationes & consilia contrarium finem propositum habeant, præsumunt sub specie ficta & fucata Regibus inserviendi (qui propria & nobili sua natura ingenio & animo benigno & simplice dotati sunt, alios suo pede metientes) illis venenatam, amaram & fortè lethiferam potionem offerre qua non solum Regna desolantur & destruuntur, sed etiam ipsæ Regum personæ in aperta pericula & damna irreparabilia conjiciuntur & præcipitantur: qui fraudulentis consiliis, quantum in illis est, bonos & sanctos Regum affectus, principumque insignes deliberationes, & sana studia (qua de re summus ille Artaxerxes, aliàs Assuerus, ut apparet in historia Hester, conquestus est) corrumpunt & vitiant. Quamobrem, Potentissime Domine, jam in lumen posui dictarum propositionum & aliarum probationem, quam brevi hoc summario ex majori volumine deprompto & excerpto, complector & comprehendo: hic autem tantum decimam septimam, & decimam octavam propositionem in medium adduco; omnis

enim hujus materiæ ſubſtantia, ad has duas propoſitiones, tanquam ad ſua principia, & fines refertur.

Titulus autem dicti operis, quo adverſariorum ſententia probatur, talis erat meo judicio (Tractatus probatorius ſummi imperii & univerſalis Dominationis Regum Caſtellæ, & Regionæ in Indias) præſupponens hoc clarum eſſe, nec ulla probatione indigere, cùm à ſancta ſede Apoſtolica conceſſum ſit, nec opus eſſe rationes, quare hoc imperium conceſſum ſit, indagare & excutere.

In hoc autem tractatu conſcientiæ primò ſatisfacere contendo utens miniſterio mihi divina providentia, ut videtur impoſito, (quippe qui jam annoſus ſim, attigi enim quinquageſimum annum, & idcirco magna & ampla cognitione, & negotiorum Americæ oculari experientia præditus & dotatus) ut eorum quæ geſta ſunt, geri fierique debebant, eos ad quos attinet, monerem; omnia mea deſideria ad id conferens & dirigens, ut confuſionibus, quas in his regionibus, regnum & imperium obtinere vidi, finis imponatur.

Quia autem ii, qui majora huic remedio præſtant impedimenta, ipſimet proculdubio ſunt, qui (omni juſtitia & veritate extincta) fucato quodam ſermone & falſi injuſtique, cum eo, quod ad ſervitium ſuæ Majeſtatis pertinere videtur, mixtione & confuſione, jus quod in novo hoc mundo habet colorare & fucare tentant & conantur, cum tamen ſint verè ejus ſervitio, tam ſpirituali, quàm temporali, quàm opinionem omnis Chriſtianus & ſapiens tuebitur & defendet) contrarii & adverſarii. Alterum verò, quod obtinere hoc tractatu ſpero eſt, ut errores eorum in lucem & evidentiam prodeant, qui temerarie affirmare audent, jus & Dominationem Regum Caſtellæ in Indiis, fundamentum habere, & fundari debere ar- armis, & magna potentia, eo ipſo modo, quo Nembrot primus hominum venator & oppreſſor (ut apertè demonſtrant ſacræ litteræ) dominationem ſuam fundavit, & ut Alexander Magnus, Romani & inſigniores tyranni Imperia ſua ſtabilivere, & eo modo, quo hodie Turca Chriſtianum orbem invadit & opprimit.

Quomodo ii, qui talem ferunt ſententiam Regi male inſerviant, & ſinceritatem, juſticiaque amorem, quo Caſtiliæ reges ſummopere afficiuntur, offendant & lædant, omnes judicare facilè poſſunt.

Ut autem ſupradicta probent, errores erroribus cumulant, & abſurda abſurdis, indigniſque quæ ab iis, qui Chriſtiani & ratione præditi haberi volunt, audiantur. Hoc enim commune, eſt & vulgare, ut ii qui à virtute

tute vel veritate aberrant, dum errorem excuſant & defendunt,in alium incidant & labantur.

Alii ſunt qui honeſtiores titulos allegant & adducunt, qui non ſolum rejici, ſed etiam reprehendi & irrideri merentur; quorum in numero ſunt ii qui dicunt nos, quod prudentiores & ſapientiores ſimus, vel quia proximiores, & viciniores, vel quia Indiani tali talique vitio maculati ſunt, ſub jugum illos mittere & debellare licite poſſe; quib. titulis tantum abeſt, ut cauſæ nervos addant, quin omnino tollunt, omniaq; fundamenta in totum ſubvertunt.

Atque ut ſuæ Maieſtati,quod ſupra dictum eſt innoteſcat, & (ut Chriſtianiſſimus) mundum ab immundo, juſtum ab injuſto, cognita veritate diſcernat & diſtinguat, eosque qui integra voluntate illi inſerviunt, & eos qui propriis affectibus ducti & particulari utilitati ſtudentes, novos titulos,qui nullus ſunt probationis vel valoris, confingunt & inveniunt: ſperans me brevi, àd oſculandas omni humilitate ſuæ Maieſtatis manus acceſſurum, interim hunc tractatum Veſtræ Celſitudini offero, eum ad ſuæ Majeſtatis cognitionem perventurum certò ſciens. Rogo autem & precor Celſitudinem Veſtram, ut ejus nomine, eum recipiat: & ea ipſa ſapientia & bonitate, quam hereditario titulo poſſidet, examinare, diſcernere & cognoſcere velit; cum ita ſit à divina providentia conſtitutum, eodem jure & Imperio, ut ſperamus, Veſtram Celſitudinem aliquando potituram & fruituram. Quod ſi conveniens & conſultum illi videatur, ut hujus Regni fines egrediatur, Latinitate, ſi ita Celſitudo Veſtra jubeat donabo. Quod ſi nec Latinè nec Hiſpanicè typis mandari mereatur, parva erit jactura; idcirco enim prælo tradidi, ut facilius Celſitudo Veſtra, cujus glorioſam vitam & Regium ſtatum, omni proſperitate conſervet & augeat Omnipotens.

SVMMA DISPVTATIONIS INTER FRATREM BARtholomæum de las Caſas vel Caſaum Epiſcopum, & Doctorem Sepuluedam habita.

DOctor Sepulueda, Imperatoris, Domini & Regis noſtri hiſtoricus, ab Hiſpanis quibuſdam deſtructionum & cædium in Indiis patratarum reis & conſciis inſtructus & perſuaſus, libellum elegantiſſimum quidem, omnibuſque (ut erat vir doctus & ejus linguæ peritiſſimus) Rhetoricæ partibus abſolutum edidit & in lucem emiſit: totus hic liber, circa principales duas concluſiones verſabatur,quarum prima erat, Bella contra Indianos ab Hiſpanis geſta & jure, & cauſa juſta, & æqua extitiſſe, & eadem bella

generaliter & posse & debere geri & moveri. Altera conclusio est, Indianos teneri & obligatos esse, Hispanis tanquam ignari & idiotæ sapientioribus, se submittere, quod si subiicere se nolint, ad id ab Hispanis compelli debere. Hæ sunt duæ causæ desolationis & mortis infiniti populi, & cur ultra duo millia milliaria, Hispanorum in Indiis crudelitate & inhumanitate, expopulata & omni incola denudata sint; nempe conquæstionibus, quas appellant, & Imperiis quibus partitionis nomen indiderunt.

Dictus Doctor Sepulueda, ut tractatui suo fucum adderet, se justos Regum Castellæ & Legionæ titulos, quibus universali & supremo totius Indiæ dominio fruuntur & potiuntur, probare velle contendit & affirmavit, ut ita eam doctrinam, quam per hæc & totius Indiæ Regna dissеminare volebat, hoc velo tegeret & occultaret. Hunc librum Regio Indiarum consilio obtulit, omni instantia & importunitate rogans, ut eius imprimendi veniam concederet, sed sæpe & reiteratò repulsam passus est, dictum enim consilium scandala, pericula & damna evidentia & apparentia, quæ in publicum redundarent cernebat & judicabat. Cum igitur cerneret se librum hunc, Indiarum consilio vetante imprimere & typis mandare non posse, amicorum qui in Imperatoris aula versabantur, ope & auxilio litteras patentes obtinuit, quibus sua Maiestas ad Regiam Castellæ curiam Indianarum rerum penitus ignaram remittebat. Eo ipso tempore, quo hæ litteræ curiæ, quæ tunc in Aranda Duero Anno 1547. versabatur, allatæ sunt, frater Bartholomæus de las Casas vel Casaus, Regiæ urbis Chiapensis Episcopus, India appulit, qui de Sepuluedæ factionibus, deque eius libri subjecto & materia monitus & certior factus, perniciosam authoris cæcitatem & irreparabilia damna, quæ libri impressione provenirent, cognoscens, quanto potuit rigore & asperitate se opposuit, latens venenum & authoris intentionem declarans & apertè demonstrans.

Regii assessores, ut sapientes & justi, cum hanc materiam ad Theologiam ferè omnem spectare & pertinere animadverterent, ad Salamancæ & Alcalæ Universitates & Academias, dictum librum misere, expresśè jubentes & imperantes, ut examini subjicerent, & utrum typis mandari deberet subsignarent. Dictæ Academiæ multis exactis disputationibus habitis, librum ut qui non sanam doctrinam contineret, prælo tradi non debere concluserunt & determinarunt. Non contentus Doctor, & graviter conquerens de dictis Academiis; non obstantibus repulsis, quas à duobus Regiis consiliis passus erat, suum tractatum ad amicos, quos Romæ habebat, mittere decrevit, ut eam in Apologiam,

quam

quam in Episcopum Segonianum scripserat, transformatum typographo imprimendum traderent, dictus enim Episcopus libro,& tractatu viso eum fraternè & amicè litteris reprehenderat. Monitus Imperator & certior factus de hujus libri & Apologiæ impressione, statim patentes literas expediri jussit, ut omnia diplomata & apographa colligerentur, & æterno silentio sepelirentur, quod & in regione Castellæ factum est, vulgari enim sermone certum summarium dicti liberi scripserat, ut ad plebis, quæ Latini sermonis cognitione est destituta, notitiam perveniret; subjectum enim ejus libri, divitias & officia, ad quæ nec ipsi nec majores unquam pervenerunt aut attigerunt, sine sumptibus, sudoribus & laboribus obtinere cupientibus suave est & gratum. Quod Episcopus Chiapensis cernens Apologiam vulgari idiomate, in dicti Doctoris summarium, ad Indiarum defensionem scribere, & in lucem emittere decrevit, omnia ejus fundamenta impugnans & subvertens, rationibusque quibus ille nitebatur respondens, & præterea populo, damna & pericula, quibus ejus doctrina scatet, detegens & demonstrans.

Peractis supradictis, & cum intermedio illo tempore multa accidissent, sua Majestas Ao. millesſ. quingentes. quinquages. multos literatos & eruditos, partim Theologos, partim Jureconsultos congregari & convocari jussit & imperavit, ut Regiæ Indiarum Curiæ juncti inter se examinarent & deliberarent: An jure salvo in hanc gentem, nulla alia, quàm infidelitatis culpa notatam & convictam, bella movere & arma suscipere liceret.

Advocatus est Doctor Sepulveda, ut quæ de hoc facto dicenda habebat, declararet & in medium proferret: prima sessione, quæ voluit nullo repugnante retulit. Postea verò dictus Episcopus vocatus est, qui quinque dierum continuo spatio, Apologiam suam legit, quæ cum nimis longa & ampla esset, ab omnibus & Theologiæ & Jurisprudentiæ congregatis Doctoribus Excellens magister frater Dominicus Soto, suæ Majestatis confessarius ordinis Sancti Dominici, qui etiam aderat, rogatus est & requisitus, in summa quædam capita dictam Apologiam redigere, & tot Apographa quot Domini aderant (erant autem quatuordecim numero) conficere, ut consulta & diligenter considerata materia, de ea sententiam secundum Deum dicerent & proferrent: frater & pater Dominicus Soto dicti Doctoris summarii, et in eum ab Episcopo scriptas rationes comprehendit. Doctori autem ut requisiverat et postularat, earum Apographum concessit, qui duodecim objectiones et duodecim responsa scripsit, quib. totidem replicationib. Episcopus respondet.

PROLOGVS DOCTORIS SEPVLVEDÆ AD DOMINOS congregatos.

ILlustres et magnifici Domini, cum Dominationes et Gratiæ Vestræ, tantanquam Judices, Episcopum Chiapensem, quinque dierum spatio eum librum, in quo conficiendo et componendo multorum annorum labores insumpsit, in quo à se confictis rationibus, Indiarum conquæstiones, cum barbari ante Euangelii prædicationem et notitiam) quo modo reges nostri, et nostra ratio huc usque processerunt, et conformis est Papæ Alexandri vi. Bullis et concessionibus) sub jugum mittuntur et debellantur, esse injustas et iniquas probare nititur; attenta et benigna intentione intelligere dedignatæ non sunt: æquum est profectò et rogo, ut mihi indultum et authoritatem sedis Apostolicæ, justitiam et honorem nostrorum Regum, totiusque nationis defendenti, eadem attentio, dum subtilibus ejus objectionibus, clarè et dilucidè respondeo, concedatur. Et spero me Deo favente, ea omnia, quæ vanis et frivolis rationibus fulta, in contrarium coram tantis et eruditis Judicibus, qui justitiæ et veritati nihil omnino præferre vellent, dicta sunt, nullis esse ponderis, vel momenti aperte ostensurum. Sed ad rem venio, neque enim honestum esset, coram viris tam diversis negotiis, præcipuè verò Reipub. impeditis et distractis prolixiori oratione uti.

PROLOGUS EPISCOPI CHIAPENSIS ad Dominos congregatos.

ILlustres & Magnifici Domini, Reverentissimi & Doctissimi Patres. In eo quod huc usque legi, & scriptis obtuli huic Honorando & Reverendo Concilio, in genere contra adversarios Indianorum, earum Indiarum, quæ in mari sunt Oceano, locutus sum; quamvis aliqui mihi non sint ignoti, qui apertè in tractatibus scribendis, invigilent, & cum sibi scopum propositum habeant, ut bella quæ facta sunt & fieri possunt (quæ tantorum damnorum, cædium, & tam amplorum Regnorum, innumerarum urbium, & infiniti populi destructionum, & desolationum causa extiterunt) excusent & defendant, & has gentes bello, antequam fidei prædicationib. & concionibus ad Christi cognitionem perducantur, domare & debellare justum esse, & legi Christianæ conforme & consentaneum: inter quos Reverendus & Excellens Doctor Sepulueda primas se obtinere apertè profitetur & declarat, cum rationibus, authoritatibus & solutionibus in contrarium adductis, respondet, quas ad eadem bella detestanda, & ostendendum, demonstrandumque eas quas aqpellant, conquæstiones, injustas & iniquas esse, in nostra Apologia à me in parte Vestris Excellentiis, & Dominationibus lecta, compilavi

pilavi & composui. Quia verò tantarum, tamq; execrandarum impietatum, quæ ad infamiam fidei,Christiani nominis dedecus, & damnum tàm spirituale, quàm temporale majoris partis humani generis redundant, se auhorem apertè fateri & profiteri non est veritus: æquum mihi visum est & justum, eum apertè impugnare, & ad rescindendum cancrum venenatum, quem per omnia hæc regna,ut ad nihilum reducantur,profundere & seminare nititur, me illi opponere & adversarium præbere. Illustres igitur Vestras Dominationes deprecor, & humiliter oro, ut hoc negocium tam periculosum tantique momenti, considerent & examinent, & publicum, non proprium meum factum esse judicent, nullum enim aliud jus prætendo, quàm ut Christianum decet, tanquam rem Deum, eiusque honorem,&Ecclesiæ,nec non Regum Castellæ statum, tam spiritualem quam temporalem concernentem, defendam & tuear; dicti enim Reges animarum, quæ jam perierunt,& quæ, nisi huic tam calamitoso tractui bellorum, qua à Doctore Sepulueda, ut justa & æqua defenduntur, via intercludatur, referetur & porta claudatur, perituræ adhuc sunt, rationem reddere & debent, & tenentur. Neque verò honorandum hoc concilium fallaciam & calliditatem, quæ ad tegendam & fucandam damnosam suam,& perniciosam opinionem, prætendens se authoritatem Apostolicam & Regum Castellæ & Legionæ, quod in Indias habent Imperium, tueri & defendere, admittat, nullus enim modò Christianus sit,authoritatem Apostolicam, aut Regis Christiani Dominationem bellis injustis & iniquis, quibus montes & valles innocenti sanguine teguntur, & Christo eiusque fidei infamia infertur & inuritur, confirmare, & defendere debet. Sed potius tali procedendi modo sedi Apostolicæ, æterna infamiæ nota inuritur, eiusque authoritas minuitur, verò Deo dedecus infertur, & jus titulusque Regis perditur, & ad nihilum redigitur, ut omnis sapiens, & Christianus, ex iis ipsis, quæ à Doctore Sepulueda in medium proferuntur, cognoscere & colligere potest. Illius tituli & juris hoc non est argumentum, ut in illas regiones & contra hanc gentem, ad latrocinia, cædes & tyrannides exercendas colore religionis,& fidei prædicationis, accedere & ut ingredi liceat ut actum est, & patratum à tyrannis qui cæde & strage, universali & generali, tantæ innocentium multitudini vitæ usuram eripuerunt; sed in pacifica, leni & clementi Evangelii prædicatione, & fidei principatusq; Christi introductione, nec ficta fundatione consistit. Qui autem Regibus & Dominis nostris alios titulos, aliaq; jura ad obtinendum summum Indiarum Imperium adinvenire aut trribuere vult, omnino cæcutit, & Dei hostem, Regi infidelem, nationis Hispanicæ, quam,

inferos

inferos animab. implere cupiens, perniciosè fallit & decipit, innimicum se præbet. Ne igitur plurimi, qui huic adſunt concilio damnoſis his opinionib⁹ acquieſcant & faveant, conſultum erit, ut tam nocenti, & abominandæ opinioni ſilentium imponatur. Et quamvis in eadem Apologia iis omnibus quæ ad eiusdem confirmationem pertinere videbantur, amplè abundèq; nos ſatisfeciſſe putemus; & exiſtimemus, tamen quia idem doctor objectiones ſuas iterum patris Soti ſum̃maria ad duodecim objectiones reducens, in medium protulit, poſtulat ratio, & æquitas ſuadet, ut in eum replicatione utar, & eius eſſe frivolas, nulliusq; momenti defenſiones oſtendam (quarum ſecundarum contradictionum duæ, ad rem & propoſitum facientes ſequuntur,)

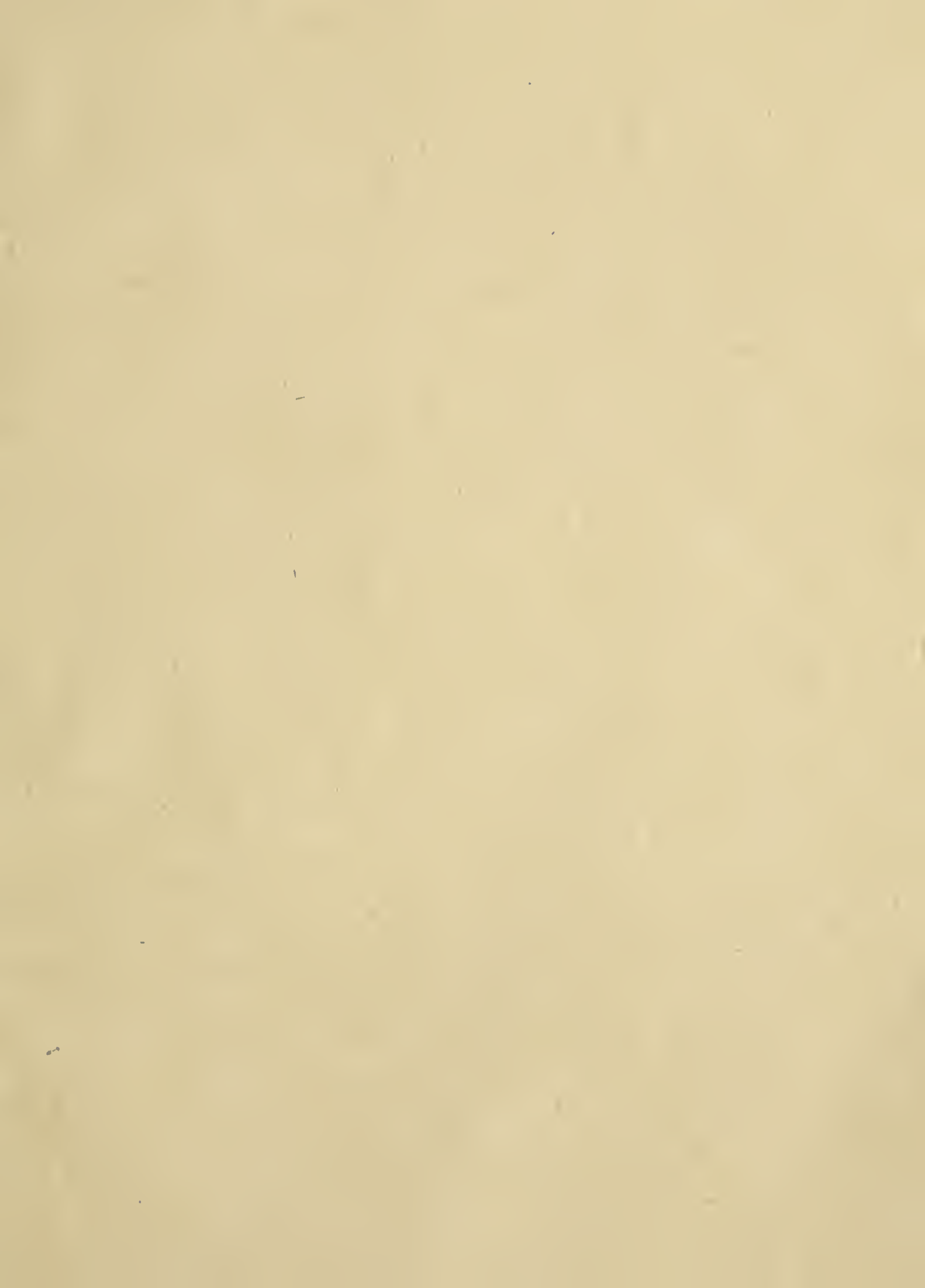
Vndecimæ replicationis Apographum.

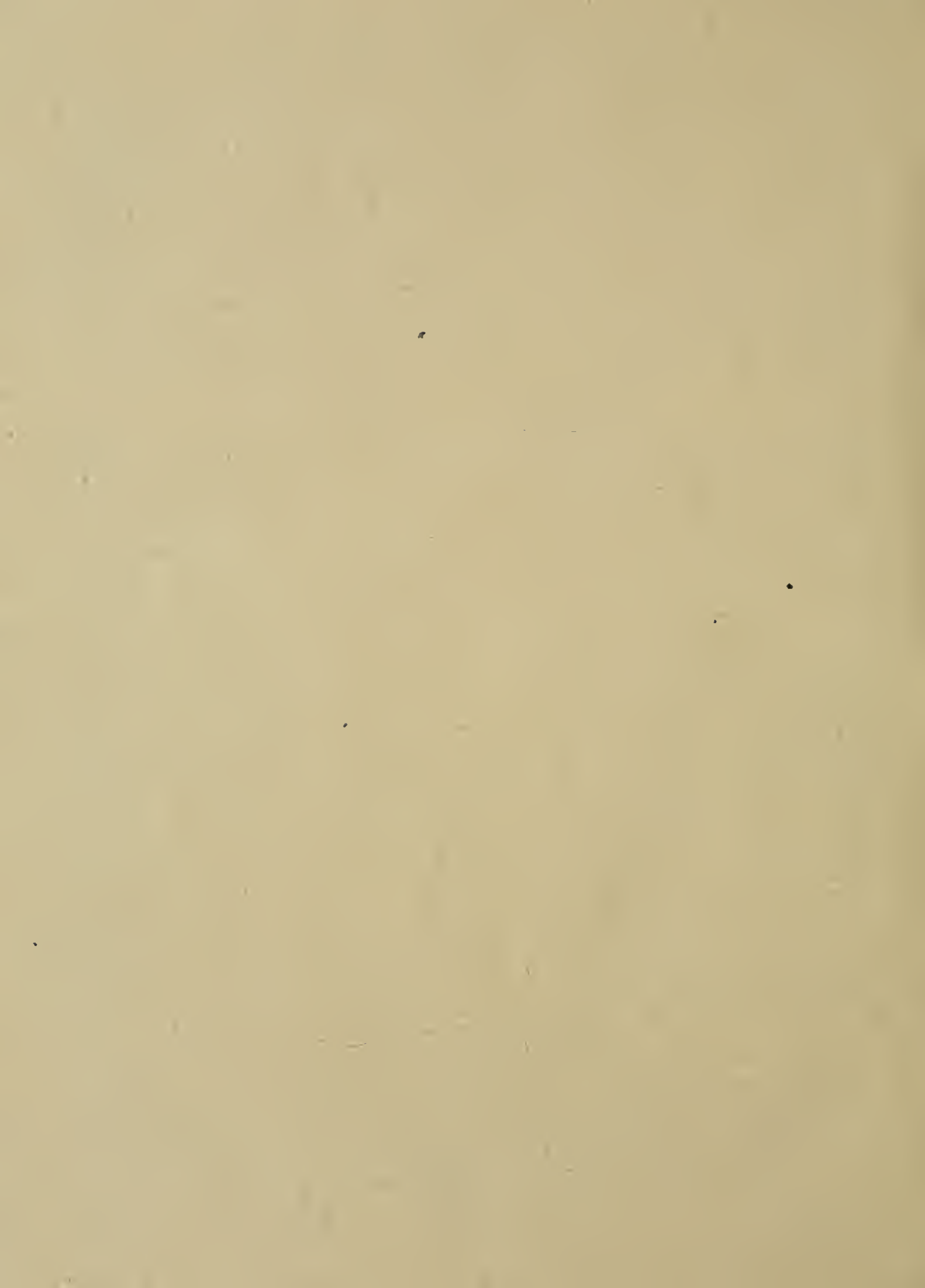
QUod dicitur Indianos in Hiſpania nova ſingulis añis 20000. perſonarum ſacrificare, falſum eſt, & à veritate omninò alienum, imõ ne quidem centum vel quinquaginta: ſi n. hoc veritati non repugnaret, in his regionibus tantus hominum numerus repertus non fuiſſet quantus repertus eſt : & hoc à tyrannis ad tyrannides ſuas excuſandas & juſtificandas, & ut Indiani, qui vindemiis factis ſupererant, in ſervitute & tyrannide retinerentur, confictum eſt, & adinventum. Nos maiori veritate dicere poſſumus Hiſpanos toto eo tempore, quo in Indiis fuerunt plures, ſuę Deæ Avaritiæ tanta diligentia cultæ & adoratæ, quam in tota America centum annorum ſpatio, imõlaſſe & ſacrificaſſe. Quod cœli, terra & elementa, & ipſi lapides teſtantur, & clamant, & illi ipſi qui hæc mala patrarunt, non negant. Satis n. notum eſt & apertum, quanto populo illæ Regiones, cum ad eas acceſſimus, abundarent & affluerent; & quàm deſtructæ & deſertæ, cum diſceſſimus remanſerint. Erubeſcere & rubore ſuffundi deberemus, quod omni Dei timore remoto, tam execrandis facinoribus colorem addere, & ea excuſare tentemus, cum præcipué cernamus, nos 45. vel 48. añorum ſpatio regiones maioris longitudinis, quàm ſit tota Europa, & pars Aſiæ , ob hanc ſolam cauſam, ut divitias conſequeremur & cumularemus, deſtruxiſſe, eas terras deprædantes, & omni crudelitate, injuſtitia & tyrannide occupantes & uſurpantes : quas humanis habitatorib. & incolis refertas vidimus, et in iis ultra viginti hominum Milliones periiſſe et morti ſuccubuiſſe , certò ſcimus.

In duodecima & ultima replicatione hæc verba continentur.

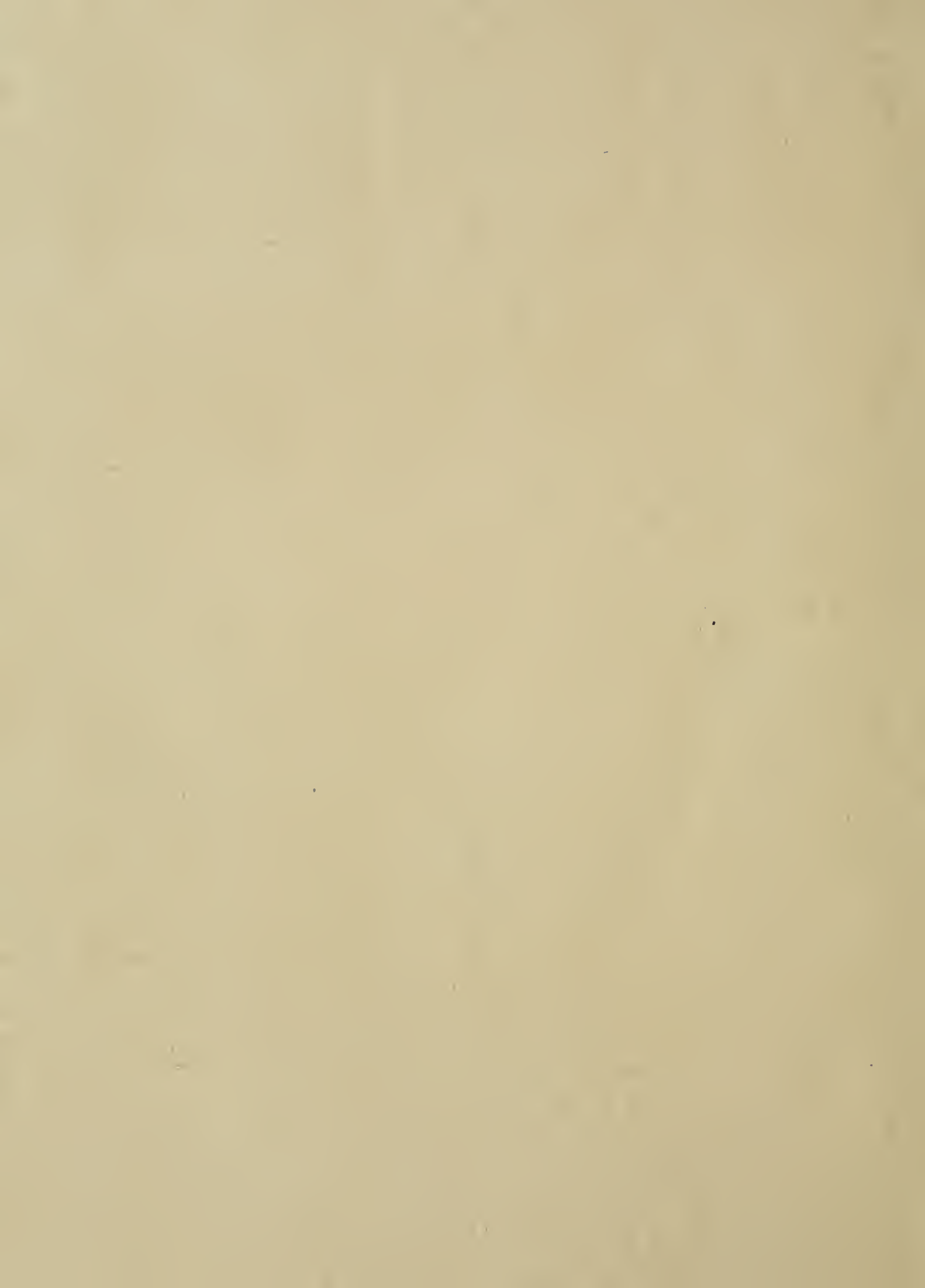
HIſpani non honore Dei, vel fideĩ zelo ducti & incitati. nec ad promovendam proximorum ſalutem , nec ad inſerviendum Regi , ut ſe falsò iactant , Americam petunt , ſed certe ſola avaritia & ambitione ſtimulante , ut in perpetuum tyrannicè Indiis, quos inter ſe dividi & partiri cupiunt, dominentur, & imperent. Quod , ut ſyncerè loquar, nihil eſt aliud, quàm toto illo modo Reges Caſtellæ ſpoliare & expellere , & ipſimet ſupremo & Regio Imperio occupato illud ſibi vendicare & occupare.

FINIS.

Regionum Indicarum.....1664

Received: The book was bound in full paper. The paper was a dark green paste paper witha a shell pattern. The paste down was plain, there were no flyleaves. The title was handwritten on beige paper. The two cords were laced into the board. The case was very tattered.

Proceedure: The text block was reinforc forced with stabd joint ends. Adhesive used at the spine was a 50/50 mix of Jade 403 and methyl cellulose.

O.P.C. 1983

